

**R. P. Georgii de Rhodes Avenionensis S. J. disputationum
theologiae scholasticae tomus ...**

Rhodes, Georges de

Lugduni, 1661

Disputatio V. Breuiculus de virtutibus moralibus supernaturalibus.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-81987](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-81987)

bus. Deinde scandalum magnum esset illis omnibus qui viderent euntem ad bonum illum, & aduersario etiam prouocatori cui occasionem daret ruinæ. Tertio est ea acceptatio rei intrinsecè malæ, quæ semper mala est & illicita.

Ad confirmationem satis ex dictis liquet, quomodo acceptatio duelli repugnet iustitiæ in Deum & proximum, charitati etiam alienæ ac propriæ, obedientiæ quæ debetur Ecclesiæ, Principibus, & demùm violet iura omnia positiua diuina & humana, & ius ipsum naturæ.

§. IV.

Quenam sint pœna duellantium.

Pœna anti-
qui iuris.

Non ago de antiquo illo iure, quod præcessit tempora concilij Tridentini, nam ex C. monomachiam de clericis duellantibus solum constat quod clericus committens duellum suspensus erat non ipso facto, sed post iudicis sententiam, vt rectè docent Henriques, Suares, Sanches. Sed neque ago de duellis solemnibus quæ sunt valde rara licet de illis ferè solis agatur in Tridentino, & in bulla Pij. IV.

Tota ergo controuersia est, de pœnis statutis aduersus duella priuata, per bullas Gregorij XIII. & Clementis VIII. in quibus pœnæ omnes statutæ in Tridentino aduersus duella solemnia, extenduntur ad duella etiam priuata, vnde mihi breuiter exponendæ sunt pœnæ ipsorum duellatorum, spectatorum, & eorum qui aliquo modo iuuant.

Pœnæ duel-
lantium.

Dico primò, illos omnes qui duellum committunt siue prouocent, siue prouocentur incurrere pœnam excommunicationis latæ sententiæ, proserptionis bonorum, infamiæ, & priuationis Ecclesiasticæ sepulturæ ita enim habetur in Bullis prædictorum Pontificum quorum verba expressa sunt, tamen ex iis pœnis proserptio bonorum & infamia non incurrantur nisi post sententiam iudicis.

Non incur-
runtur pu-
gna non se-
quuta.

Dubatur autem primò, vtrum etiam pugna non sequuta incurrantur à duellantibus hæc pœnæ. Ita enim affirmant Filliucius *Tract. 29. n. 170.* Peregrinus *Tract. de duello q. 4. n. 1.* & alij plures apud Dianam *part. 5. Tract. 14. resolut. 102.* sed verius tamen videtur excommunicationem non incurrere à duellatoribus pugna non sequuta, quamuis duelli adiutores etiam non sequuta pugna excommunicentur, vt expressè habetur in vtraque Bulla, sic autem docent Sanches *n. 28.* Bonacina, Hurtadus. Nam bulla Gregorij XIII. expressè habet pugnam sequutam esse, neque Clemens circa hæc quidquam addidit.

Reservatio
excommuni-
cationis.

Dubatur secundò, de reservatione huius excommunicationis, nam à Clemente VIII. huius absolutio apertè reservatur Pontifici, non autem à Gregorio XIII. cuius bullæ addidit illud Clemens. Verum rectè negat Hurtadus potestatem ablatam propterea esse religiosis Societatis, quia eorum priuilegiis non expressè derogatur in ea Bulla. Contrarium tamen probat Diana *resolut. 103.* quod eos qui commorantur in Italia, quoad alios certa videtur sententia Hurtadi, quam etiam rectè probat §. 207.

Ecclesiastica
sepultura.

Dubatur, tertio, de sepultura Ecclesiastica cum enim certum sit, eos qui occumbunt in ipso duello sepeliri non posse in loco sacro, nec ritu sacro cum pompa funebri & cantu Ecclesiæ institutis; tamen alijs qui post duellum moriuntur ex vulnere, controuersia est, vtrum sepeliri debeant ritu sacro. Verius autem videtur quod si moriantur extra locum conflictus quantumvis ex accepto vulnere moriantur sepeliri possunt sacro ritu, quia in Concilio Late-

ranensi dicitur, *si ibi moriantur*, in Tridentino autem, *si moriantur in conflictu* quod intelligendum videtur physicè.

Dico secundò, excommunicari etiam in iisdem Spectatores Bullis illos omnes qui ex condicto, & ex composito sunt spectatores duelli, sic enim expressè dicitur in Concilio & à Pontificibus extenditur ad priuata duella. Vbi spectatorum nomine primò non intelligitur sacerdos excepturus Confessiones eorum qui egerent. Secundò non intelliguntur famuli aut amici accersituri sacerdotem aut Chirurgum si opus sit. Tertio nec illi qui forte fortuna illic transeuntes in locum incurrunt duelli, nihil de illo cogitantes. Denique nec illi omnes qui se habent per accidens ad duellum, quales illi sunt qui ex occulto spectarent loco, vel ex spatio ita remoto vt nihil conferrentur influere in duellum. Illi ergo duntaxat intelliguntur excommunicari qui ex condicto se offerunt vt sint spectatores & testes certaminis, quia scilicet accenditur ex illorum præsentia pugnantium furor, ita enim constat ex verbis Concilij & Pontificum, probantque Sanches *n. 31.* Conink *disp. 32. de charitate n. 29.* Reginaldus, Bonacina; Concilium enim eos solum damnat qui ex condicto id est ex pacto cum duellantibus, vel aliter ex composito ita intersunt vt eorum præsentia promoueat duellum.

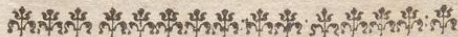
Promotores
duelli.

Dico tertio excommunicationi etiam subiaccere ipso facto illos omnes qui duellum quoquo modo promouent, mandato, concilio, consensu, adiutorio, scripture armorum subministrations. Primò enim ipso facto illi excommunicantur, vt habent citatæ bullæ, quod intelligitur si per te non steterit quo minus sequeretur duellum, si enim mandasses aut consuluisses duellum, deinde verò Consilium à te aut mandatum esset reuocatum efficaciter quantum est ex te, certè non esses excommunicatus. secundò neque seruus excommunicatur heri arma deferens, non amicus arma commodans magis commoda quam illa cum quibus erat sine dubio pugnaturus, non ille qui vulgò, arma vendit, si verò non venderet nisi ad duellum, haud dubium est, quin incurreret excommunicationem.

SECTIO IV.

De scandalo prout est peccatum charitati contrarium.

Sicut discordia opponitur paci charitatis, sic fraternæ correctioni opponitur scandalum, de quo disserit S. Thomas *q. 43.* dicitque quid illud, & quod duplex sit: quod illud sit verè peccatum & quidem aliquando valde graue ac speciale: quanam personæ scandalizent aut scandalizentur, quanam bona spiritualia omittenda sint & quanam perdenda sint bona temporalia vt videretur scandalum. Quæ omnia dixisse videor quantum satis est disputatione prima de peccatis, sectione vltima.

DISPUTATIO V.

Breviculus de Virtutibus moralibus supernaturalibus.

Post explicatas satis plenè tres virtutes Theologicas, immensa sequeretur Tractatio de quatuor Moralibus Cardinalibus, quæ sunt spiritualis paradisi fuenta quatuor è sapientia fonte derivata per quas omnium in nos gratiarum esset plenitudo

Virtutes
quatuor
Cardinales.

do inquit Prosper l. 3. de vita contemplatiua c. 18. *Quatuor cardinales venti quibus perflatur diuinitus anima*, inquit Olympiodorus in c. 1. Ecclesiastice: *quatuor diuini Thymiamatis particula* vt docet S. Nilus l. deorat. c. 4. *quatuor rota diuini currus quibus Triumphalis gloria Domini animam ingreditur* vt ait Ambrosius l. 3. de virginibus: verum prohibent voluminis angustia quod excreceret præter modum, plenam dare hanc virtutum explicationem quæ magis etiam pertinere videtur ad moralem Philosophiam, vel etiam ad Theologiam practici casuum. Vnde mihi nunc breuiter dicendum est, primò de Virtutibus supernaturalibus generatim: deinde de Prudentia, Iustitia, & quantum satis est ad dignoscendam earum quidditatem, partes & vitia opposita.

QVÆSTIO I.

De virtutibus moralibus supernaturalibus generatim. S. Thomas 12.

Significatio
triplex vir-
tutis.

TRia (virtutis) nomine vulgò significantur, primò, perfectio qualibet & facultas aliquid efficiendi: deinde ipsa operatio talis virtutis, denique maximè propriè perfectio aliqua rationalis potentia superaddita, effectrix operationis rationalis perfectæ, vnde definit eam Philosophus 7. Physic. *dispositionem perfecti ad optimum*, id est ad perfectam operationem: quæ optima operatio, si sit operatio intellectus & versetur indefectibiliter circa verum erit virtus intellectualis: si versetur immediatè circa Deum, erit Theologica, si versetur circa bonos mores, id est circa liberas operationes voluntatis conformes rectæ rationi erit virtus moralis. De qua generatim scienda sunt quinque, primò, existentia, secundo quidditas, tertio variæ species, quarto variæ partes, quinto variæ proprietates. Nam de causis Virtutum vix videtur necesse aliquid ponere.

SECTIO I.

Virtutum moralium supernaturalium existentia.

Prima dubi-
tatio.

Ratio dubitandi primò est, quia illa virtus non est per se infusa, quæ per proprios hominis actus acquiri potest, sed nulla est virtus moralis, quæ non possit acquiri per proprios hominis actus, virtus enim moralis versatur circa materiam naturalem, & respicit honestatem proportionatam naturæ rationali, nam moralitas est conformitas vel difformitas cum natura rationali, ergo nulla est virtus moralis quæ sit per se infusa sed ad summum infusa per accidens.

Secunda du-
bitatio.

Secundò, si darentur virtutes morales quæ infunderentur in iustificatione hominis, esset necesse vt per illas excluderentur vitia opposita, & passionēs coercerentur, virtutes enim omnes morales præter iustitiam versantur circa passionēs. Sed in iustificatione hominis nihil infunditur quo excludantur vitia, ergo non infunduntur virtutes morales. Probatur maior, quia implicat vt voluntas simul inclinetur ad obiecta iustitiæ, & iniustitiæ, temperantiæ ac intemperantiæ, sed si essent in eodem virtutes cum habitibus oppositis hoc contingeret, nam temperantia inclinaret ad sobrietatem, intemperantia verò ad ebrietatem ergo &c.

Tertia dubi-
tatio.

Tertio, non satis apparet qualis esse possit character proprius harum virtutum supernaturalium in quibus nihil omnino est, quod non sit in virtutibus purè naturalibus, vt sæpius dictum est: si enim ad illas

requiritur gratia, certè datur in illis aliquid per quod illam potius requirant quàm alia, illud autem assignari non nisi difficile poterit.

Dico primò, certum omnino esse Theologicè, quod dentur in homine iusto virtutes morales secundum substantiam supernaturales. Ita docent cum S. Thoma 12 q 63. art. 4. & questione prima de virtutibus art. 10. Suarez l. 2. de gratia c. 16. & l. 6. c. 9. Vasquez prima 2. disp. 86. c. 2. & alij communiter.

Probatio.

Ratio est, quia illa virtutes sunt supernaturales secundum substantiam, quæ sunt connaturales proprietates gratiæ sanctificantis, efficientis in nobis statum diuinum: sed virtutes etiam morales sunt connaturales proprietates gratiæ, nam sicut forma naturalis postulat intrinsecas facultates, quibus possit in omni materia conuenienter operari conformiter ad statum suum, & finem naturalem, ita gratia per quam efficitur in nobis diuinus status, postulat principia intrinseca, quibus homo posset in qualibet materia diuinè operari conuenienter ad finem supernaturalem, sed hæc principia sunt virtutes morales, ergo illæ sunt proprietates gratiæ sanctificantis.

Dico secundò, virtutes morales supernaturales specie differre à virtutibus purè naturalibus per honestates prout supernaturaliter cognoscibiles, & nobiliore modo attingibiles: cognitiones autè diuersas quibus regulantur esse optimum signum per quod distinctio illa explicatur & cognoscitur. Ita omnino sequitur ex sæpe dictis de Virtutibus Theologicis.

Differunt
specie à na-
turalibus.

Ratio enim vniuersim erat, quia implicat vt nobilior virtus non attingat obiectum suum nobiliori modo, & sub nobiliori ratione, quàm virtus minus nobilis: virtus supernaturalis est nobilior virtute naturali, ergo nobiliori modo & sub nobiliori ratione attingit obiectum suum: non potest autem attingere illud nobiliori modo, nisi prius obiectum nobiliori modo sit attingibile fundamentaliter & motiue: hæc enim attingibilitas esto terminatiue sit ipse actus, fundamèntaliter tamen est ipsamet virtus obiecti ad mouendam potentiam sub ratione nobiliori.

Probatio.

Ad primam, respondeo negando quod virtutes omnes morales possint acquiri per actus hominis naturales: virtus enim supernaturalis versatur circa materiam naturalem sed respicit tamen honestatem proportionatam naturæ rationali quatenus per gratiam eleuatæ & rectæ rationi supernaturali. Sicut enim honestas naturalis est conformitas cum natura rationali & recta ratione naturali, sic honestas supernaturalis est conformitas cum cognitione fidei.

Solutio pri-
mæ dubita-
tionis.

Ad secundam respondeo virtutes supernaturales non expellere vitia, neque passionēs coercere, quia non habent effectus formales vitii contrarios: nam effectus formalis intemperantiæ est dare facilitatem ad actum naturalem intemperantiæ, habitus autem supernaturalis non faciliat, sed dat simpliciter operari conferendo potestatem altioris ordinis neque minuit difficultatem quæ oritur ex præcedenti consuetudine, vel ex passionibus. Cum igitur homo per istos habitus non inclinetur accipiendo facilitatem, sed nouam potestatem simpliciter operandi, potest esse simul supernaturaliter castus per potestatem accipiendi actus supernaturales, & naturaliter impudicus per qualitatem facilitantem ad actus impudicitia.

Solutio se-
cundæ.

Instabis, actus virtutum supernaturalium ita instantia: sunt oppositi actibus vitiorum, vt non possint esse vllò modo simul, nemo enim elicere potest actum castitatis supernaturalis, & committere adulterium, ergo

ergo

ergo principia illorum actuum se mutuo expellunt; tota enim ratio, cur habitus virtutum naturalium excludant habitus vitiorum, est oppositio illorum actuum.

Respondeo distinguendo consequentiam, ergo principia illorum actuum opponuntur, quæ sunt eodem modo principia, concedo, quæ sunt diuerso modo principia nego: habitus vitiosus est principium facilitans: virtus autem supernaturalis non faciliat, sed dat simpliciter operari, vnde non opponuntur.

Ad tertiam respondeo solutionem sæpe datam pro virtutibus Theologicis veram etiam esse pro moralibus. Quod nimirum ratio primo distinctiua naturalium à supernaturalibus sit obiectum formale diuersum in ratione obiecti non autem diuersum in ratione rei.

SECTIO II.

Propria quidditas virtutum moralium.

Definitio
virtutis mor-
alis.

Certum est primò, virtutem moralem rectè à Philosopho definiti 2. *Ethicorum* c. 6. est habitus electiuus in mediocritate consistens ea, quæ est ad nos, & prout prudens definitur. Primò dicitur *habitus* quia generatur assuetudine, & actuum frequentia. Deinde dicitur habitus *electiuus* idest deferuiens voluntati elicenti operationes liberas & deliberatas: denique dicitur *in mediocritate consistens* &c. differentia enim propria virtutis est, quod eligat liberè medium illud quod recta ratio præscribit, *virtus enim* inquit Philosophus *coniectatrix mediæ est quod recta ratio præscribit* hoc autem vt intelligatur.

Medium, ob-
iectum vir-
tutis.

Certum est secundo, Medium propriè vocari hoc loco illud quod excedit, nec deficit, vnde Medium idem est ac æquale, cum enim in quolibet diuisibili tria quædam accipi possint plus, minus, & æquale, necesse est vt æquale Medium sit inter plus & minus. Medium autem illud (inquit Philosophus) duplex est, aliud dicitur medium rei, quod æqualiter distat ab extremis, & est semper apud omnes idem, sumitur enim per cõparationem absolutam rei ad re v.g. quaternarius apud omnes idem omnino mediæ inter binarium & senarium à quibus æqualiter distat. Aliud est medium rationis, quod non est apud omnes idem, nec sumitur per cõparationem absolutam rei ad rem, sed quod pensatis omnibus circumstantiis recta ratio iudicat debite recedere ab vtroque extremo, idest nec excedere, nec deficere: nam v.g. id quod debet vnusquisque sumere cibi ex regulis temperantiæ, non est inter omnes idem, quod enim alteri est plus, est alteri minus, sed pensatâ necessitate personæ, ac cæteris circumstantiis recta ratio præscribit, quid quisque debeat sumere. His positis.

Medium ra-
tionis.

Controuertitur quomodo qualibet virtus consistat in aliquo Medio, & quod illa sit propria quidditas virtutis.

Prima dubi-
tatio, nullam
virtutem ef-
fe inter vi-
tia.

Ratio enim dubitandi primò est, quia si virtus moralis esset mediocritas aliqua, esset necesse vt illa esset semper inter duo vitia extrema: hoc autem non videtur verum, si enim temperantiæ v.g. opponerentur duo vitia extrema, sequeretur quod duo illa vitia prohiberentur per talem virtutem, consequens autem absurdum est, nam si duo illa vitia prohiberentur per temperantiã sequeretur eum qui nimium ieiunat æque intemperantem esse ac eum, qui nimium capit cibum, nemo autem intemperantem vocat hominem nimium ieiunans deditum, nemo impatientem illum qui excedit patientiam iniurias.

Secunda du-
bitatio.

Secundò, virtus eo perfectior est quò magis di-

stat à mediocritate, imò sic virtus constaret ex duobus vitiis, quia medium participat duo extrema, oporteret etiam eum qui ab excessu, ad defectum vitij progreditur necessariò habere prius virtutem, quia non peruenit ab vno extremo ad aliud extremum nisi per aliquod medium.

Tertiò, saltem non omnis virtus moralis est in medio, nam iustitia cui opponitur iniustitia, non est inter duo extrema vitia, qui enim nimis parum restituit est reuerà iniustus, qui autem pius restituit quàm debeat non est iniustus. Religio quoque media non est inter duo vitia, quia, non possum excedere Deum honorando: non possum esse nimis patiens in tolerandis iniuriis, non possum nimis obedire Deo, & superiori: non possum excedere dolendo de peccatis, saltem ex parte obiecti, quamvis excedere possim ex parte actus sicut possunt etiam excedere Fides, Spes, & Charitas.

Tertia quod
saltem ali-
qua virtus
moralis non
sit in medio.

Quartò denique saltem esse in Medio, non soli conuenit virtuti morali: nam etiam Fides est in medio nimis credulitatis, & nimis incredulitatis, Spes, inter præsumptionem & desperationem, Charitas etiam inter nimiam seueritatem, & nimiam indulgentiam, inter acediam & nimium feruorem. Imò virtutes intellectuales respiciunt veritatem, idest cõformitatem cognitionis cum obiecto, idest vt neque plus, neque minus tribuant obiecto quàm oportet.

Quarta
quod non
illa sola.

Dico primò, propriam essentiam virtutis moralis esse in eo sitam quod obiectum eius tum formale tum materiale sit medium illud quod dicitur rationis, neque illud aliq conuenire posse quàm virtuti morali.

Assertio.

Ratio facilis videtur primò, quod obiectum formale: quia nulla est virtus moralis cuius obiectum formale non sit honestas seu cõformitas actus quem imperat cum recta ratione, sed respicere cõformitatem actus cum recta ratione tanquam proprium motuum est respicere medium rationis tanquam obiectum formale, nam illud quod recta ratio præscribit nec excedit nec deficit, quod vocatur medium rationis. Hoc autem patet quod nulli conueniat virtuti Theologicæ, cuius proprium obiectum non est honestas, sed perfectio, aliqua diuina virtutes quoque intellectuales non versantur circa medium quod præscribit recta ratio moralis, siueque illud soli virtuti morali est proprium.

Prima pars
de obiecto
formali.

Secundò, idem de obiecto materiali virtutum moralium facile ostenditur, quia si obiectum formale harum virtutum, sit medium illud quod præscribit recta ratio, necesse est vt eius obiectum materiale, tum remotum seu materia circa quam versatur, tum proximum seu actus versans circa talem materiam, sit aliquid medium inter defectum & excessum, si enim recta ratio præscribit mediocritatem debet illam præscribere in aliqua materia tum remota tum proxima: præscribit v.g. quantum cibi sumere debeas, vt sis temperans, quantam pecuniam debeas restituere vt sis iustus. Et hoc virtuti Theologicæ non conuenit quæ non nisi valde per accidens respicit mediocritatem in obiecto suo materiali.

Secunda
pars de ob-
iecto mate-
riali.

Dico secundò, essentiam virtutis moralis non in eo consistere quod ipsa virtus sit media inter duo extrema vitiosa, sed hoc esse illi omnino per accidens. Ita docet Philosophus loco illo sæpius citato 2. *Ethicorum*.

Posterior
assertio.

Ratio euidentis est, quia, vt dixi, multæ virtutes morales non sunt in Medio duorum vitiorum, nam licet minus restituere quàm debeas, sit peccatum oppositum iustitiæ, plus tamen restituere quàm debeas non

Probatio
assertionis.

non est peccatum oppositum iustitiæ. Iustitia quidem vindictiua esse potest inter duo vitia, nimium & parum punire, sed illa non est stricta iustitia. Imò parum punire non est contra iustitiam vindictiua, sed contra iustitiam legalem. Ex aliis Virtutibus vix vlla reperitur in qua nõ idem sit verum, nam gratitudini non opponitur excessus gratitudinis, nec est inobediens qui nimium obedit: nec indeuotus qui nimium orat, nec intemperans, qui nimium ieiunat.

Fateor tamen esse aliquas virtutes quæ sumptæ secundum totam suam latitudinem verant duo vitia extrema, quorum vnum est excessus, alterum defectus in eadem materia: quales sunt temperantia, & liberalitas, si verò sumantur secundum ordinariam, & vulgaram significationem, non verant nisi vnum extremum cui maximè opponuntur & ad quod tollendum præsertim ordinantur v. g. temperantia vocatur illa solum virtus quæ tollit excessum in voluptatibus. Vnde.

Solutio primæ dubitationis.

Ad primam constat ex dictis, quod virtus moralis non dicitur mediocritas quod versetur inter duo extrema vitia, sed quod totum eius obiectum sit medium rationis, in quo nec est excessus nec defectus. Dixi ergo quod ille qui nimium ieiunando se macerat, non peccat contra temperantiam propterea illa vulgò significat virtutem quæ datur ad moderandum id ad quod appetitus maximè inclinatur: si verò sumatur temperantia in tota sua latitudine, certè illi etiam opponitur excessus in ieiuniis.

Solutio secundæ.

Ad secundam respondeo virtutem non eò esse perfectiorem quò magis recedit à mediocritate obiecti, sed quo magis recedit ab imperfectione operationis circa talem obiecti mediocritatem: nam eò aliquis est magis temperans quò perfectius operatur circa talem mediocritatem virtus non prolequitur illud medium quod est tale per participationem vtriusque extremi vitiosi, sed quod est tale per illius negationem, ideòque virtus non componitur ex duplici vitio, & potest aliquis transire ab excessu ad defectum sine transitu per virtutem.

Solutio tertiæ.

Ad tertiam responsio tota patet ex secunda conclusionem ubi dixi necesse non esse vt virtus qualibet moralis habeat duo vitia opposita, quamuis eius obiectum sit semper medium aliquod rationis.

Solutio quartæ.

Ad quartam, dictum etiam est, quod Theologica licet respiciant mediocritatem proprii actus & eius circumstantiarum, non respiciunt tamen mediocritatem obiecti formalis neque semper respiciunt mediocritatem obiecti materialis, quam virtutes omnes morales respiciunt.

SECTIO III.

Quanam sint diuisiones generales & partes virtutum.

Virtutes morales Platonici diuidunt in Politicas, Purgatiuas, Purgati animi, & Exemplares: Philosophus secundo *Ethicorum* & deinceps diuidit virtutes in eas mediocritates quæ respiciunt affectus, res externas & conuersationem humanam: septimo autem *Ethicorum* virtutem diuidit in Heroicam & Communem. Duæ autem sunt inter Theologos celeberrimæ diuisiones virtutum, in eas quæ sunt circa actiones, & eas quæ sunt circa passiones: secunda in quatuor Cardinales. De quibus breuiter dici potest.

Ratio enim dubitandi est primò, quia malè videtur diuidi virtus vniuersim in eas quæ versantur circa passiones, & circa actiones, si nulla sit virtus quæ non versetur circa honestam operationem, & quæ non moderetur passiones appetitus: sed nulla est virtus moralis quæ non sit huiusmodi, definitur enim quæ

Tom. I.

facit habentem bonum, & operationem eius bonam. Fortitudo v. g. & temperantia versantur circa honestatem propriam, & iustitia moderatur nimium affectum pecuniæ, & iracundiâ quæ ad iniustitiâ sæpius excitat. Imò Philosophus 2. *Ethicorum* c. 3. dicit virtutes morales vniuersim versari circa voluptates & dolores.

Secundò, in statu innocentie nulla fuisset passionum perturbatio, & tamen fuissent virtutes morales: & nunc quando nulla passionum est perturbatio in appetitu, potest aliquis temperatè comedere, agere fortiter, ergo temperantia & fortitudo non sunt circa solas passiones.

Tertiò, sicut dicitur quatuor esse virtutes Cardinales, sic dici posset esse solum vnica, nam ad vnitatem virtutis sufficit vnitas generica obiecti formalis, sed honestas in genere potest esse vnicum obiectum formale, ergo commodè dici potest esse vnica tantum virtus: Imò si tres sunt in voluntate virtutes Cardinales, tres etiam erunt in intellectu prudentie.

Dico primò, virtutes morales rectè diuidi in eas quæ sunt circa actiones, & eas quæ sunt circa passiones, id est in eas quæ hominem perficiant in ordine ad se, & in ordine ad alios. Ita docet S. Thomas 1. 2. q. 60. art. 2. ex Philosopho 3. & 5. *Ethicorum*, quos tamen diuerso modo explicant aliqui cum Valque disp. 83. c. 3.

Prima diuio virtutis.

Ratio est, quia tot sunt virtutes morales quorū modis obiecta esse possunt conformia rationi, sed obiecti rectitudo vel simpliciter respicit operantem, & sunt virtutes moderatrices passionum, vel respicit alterum distinctum ab operante & sunt virtutes circa ipsas actiones, ergo virtutes eo modo rectè diuiduntur ex propriis muneribus & obiectis. Probatum minor illæ virtutes versantur circa passiones, quorum actus elicitus primariò & immediatè non versatur nisi circa mediocritatem passionum appetitus, vel illorum actuum voluntatis qui respondent passionibus appetitus, eo quod circa eadem obiecta versentur, sed virtutes quæ perficiunt hominem in ordine ad se, fortitudo nimirum & temperantia non versantur primariò & immediatè, nisi circa moderationem huiusmodi actuum appetitus & voluntatis, circa actiones verò ad alterum non versantur nisi ad summum mediatiè & secundariò, imperando actus virtutis iustitiæ, ergo virtutes quæ perficiunt hominem in ordine ad se sunt circa passiones ex propriis obiectis. Similiter virtus iustitiæ quæ perficit hominem in ordine ad alterum, ex obiecto suo habet quod sit circa actiones ad alterum, secundariò autem & mediatiè moderetur passiones imperando actiones alicuius alterius virtutis v. g. fortitudinis.

Probatum.

Dico secundò, rectè quoque ac adequatè diuidi virtutes morales in quatuor Cardinales Prudentiam, Iustitiam, Fortitudinem, & Temperantiam, quarum aliæ omnes sunt partes vel integrales, vel subiectiue, vel potentiales. Ita defendunt Theologi omnes potest S. Ambrosium & reliquos Patres qui asserunt vocari Cardinales illas virtutes, quod tota perfectio illis innitatur tanquam Cardini ostium.

Posterior diuio.

Ratio primæ partis asseritur à S. Thoma, quia radix totius virtutis est rectitudo rationis, quæ actiones nostras ad alterum, vel passiones regular. Iam verò aliæ passiones pertinent ad appetitum vt prosequentem aliquod bonum, aliæ ad appetitum vt auersantem aliquod malum. Rectitudo rationis est Prudentia, Iustitia moderatur actiones ad alterum, Temperantia passiones appetitus prosequuntur, Fortitudo passiones appetitus auersantur, ergo illo diuisio est adequata.

Ratio primæ partis.

Secunda pars solâ eget explicatione, partes igitur integrales dicuntur alicuius virtutis, sine quibus non potest virtus elicere vllum suum actum, sicut in

Varia partes virtutis.

P P P P

corpo

corpore hominis illæ partes integrales vocantur sine quibus homo non potest sua obire munera. Partes subiectivæ dicuntur quæ sunt veræ species virtutis, cuius nimirum propria definitio illis cõvenit, eomodo quo homo cõtinetur sub genere animalis. Partes potẽtiales dicuntur quæ non habent totã essentiã & vim principalis illius virtutis, sed participant tantum aliquid de illa & aliquam habent cum illa similitudinem, sicut intellectus & voluntas sunt partes potentiales animæ, quia non continent totam virtutem ad quam extenditur anima. Sic istæ virtutes partes potẽtiales dicuntur quia sunt finitimæ illis virtutibus quarum tamen totam non participant essentiam supererat hîc ostendere nullam omnino virtutem excogitari posse, quæ vnus ex quatuor illis Cardinalibus non sit pars vel integralis, vel subiectiva vel potentialis, sed hoc ex decursu constabit totius disputationis, vbi singulis virtutibus suæ partes affribantur.

Solutio primæ dubitationis. Ad primam ergo respondeo nullam esse virtutem quæ non veretur circa actiones, si nomine (actionis) intelligatur honesta quælibet operatio: solam autem iustitiam versari circa actiones ad alterum: passiones enim secundariò tantum & mediatè moderatur imperando actus aliarum virtutum, quo pacto intelligendus etiam est Philosophus.

Solutio secundæ. Ad secundam, respondeo nomine (possessionum) non solos intelligi actus appetitus sensitivi, sed illos etiam actus appetitus sensitivi qui respondent passionibus appetitus, & fuissent sine dubio in statu innocentie, suntque tunc etiam quando non est passio vlla in appetitu, tunc enim Fortitudo & Temperantia versantur circa illas.

Solutio tertiæ. Ad tertiam, respondeo non posse honestatem esse obiectum formale vnus tantum virtutis, quia virtus generatur per actus qui diuersam specie honestatem respiciunt tolluntque difficultatem potentie: ideoque nimis generica est ratio illa honestatis vt specificet rationem vnicam virtutis. In intellectu autem vnica est Prudentie virtus, quia vnicum illius est obiectum formale & vnica difficultas per ipsam superanda. In voluntate multiplex difficultas superari debet, & multiplex est obiectum formale.

SECTIO IV.

Quenam sint virtutum moralium generales Proprietates.

Sex proprietates virtutum. **V**ideo illas à Philosopho & à S. Thoma sex numerari, prima est connexio virtutum inter se, adeò vt nunquam vna reperiri possit sine omnibus aliis. Secunda est subordinatio, adeò vt vna reliquarum omnium imperet actiones, tertia est oppositio vitiorum adeò vt proprium virtutis sit expugnare vitia, neque vlla sit virtus, quam plura non expugnent vitia. Quarta est inæqualitas, quinta difficultas, sexta eximia nobilitas, dignitas, excellentia. Quæ omnia parum habent difficultatis, sed habent tamẽ plurimum vtilitatis si attentius expendantur.

§. I.

An & quomodo virtutes morales sint inuicem connexæ.

Assertio. **D**icendum igitur primò est, Virtutes morales etiam acquiruntur ita esse sibi mutuo annexas vt vna saltem in gradu Heroico nunquam obtineatur, quin acquirantur aliquo saltem modo aliæ omnes virtutes. Ita docent Theologi cum Philosopho, & S. Thoma, sed difficile tamen & non vno modo conciliationem illam virtutum explicant, mihi vide-

tur tripliciter illa ostendi posse.

Primò, ex ratione Prudentie quæ nunquam est perfecta sine omnibus virtutibus, & vicissim virtutes nunquam sunt perfectæ sine perfectissima prudentia, si enim datur aliquid tertium in quo ita sint connexæ virtutes, vt illud nunquam sit sine illis, neque illæ sint vnquam sine illo tertio, certè necesse est, vt virtutes omnes sint semper simul quando perfectæ sunt: sed prudentia est virtus, quam nemo perfectam habere potest, quin omnes habeat virtutes, etiam sine Prudentia nemo habet, ergo manifestum est, quod virtutes morales quoties sunt perfectæ, sunt etiam inuicem connexæ. Minorem probat Philosophus 6. *Ethicorum* c. 12. quia vbi electio est bona, ibi necessariò sunt omnes virtutes; vitium enim pervertit iudicium circa finem & media, facitque vt homo fallatur circa principia rerum agendarum, nam voluntas trahit intellectum ad iudicandum bonum, id quod amat: vbi ergo est electio bona, ibi sunt omnes virtutes sed vbi est electio bona ibi est prudentia, quia vt fiat electio bona non sufficit *senectus* seu acumen ad dignoscenda media quod non exigit habitum, sed vocatur malitia, ergo prudentiam nemo perfectam habet sine omnibus virtutibus, & vicissim sine Prudentia nunquam sunt vllæ virtutes, quia earum directrix, earum fax imò etiam oculus Prudentia est, cum sine illa non possint cognoscere proprium obiectum, quod est mediocritas, neque vllos actus elicere circa illam, nam virtus cæca est sine Prudentia, sicut voluntas sine intellectu.

Secundò, probatur ex ratione generica virtutis, nam ibi sunt omnes virtutes vbi est facilitas & inclinatio ad amandam omnem honestatem & ad obediendum rationi distanti aliquid esse bonum: sed ibi est vnica tantum virtus præsertim perfecta, ibi est facilitas & inclinatio ad amandam omnem honestatem & ad obediendum rationi, nam in omni actu virtutis amatur honestum vt sic propter se ipsum, ergo qui habet vniam virtutem habet etiam omnes saltem secundum quandam inchoationem cum inclinetur ad omnia obiecta virtutum præcisè vt honesta sunt sub qua ratione amantur à virtutibus.

Tertiò, probatur ex proprio etiam munere virtutis, qui enim exercet actum vnus virtutis participatione quadam videtur exercere actus aliarum virtutum, nam debet sequi mediocritatem, quæ similis est temperantie, debet adequari rationi rectæ, quod videtur proprium esse iustitiæ, debet forem & immutabilem habere animum, quod est fortitudinis. Scio multa opponi posse contra connexionem illam virtutum, sed solui tamen omnia facillè possunt, ex his quæ addidi primò de virtutibus in gradu Heroico, deinde dixi eas esse aliquo modo connexas. Triplex enim est status virtutis continentie, in quo Vigent adhuc passiones & magna sentitur difficultas in eliciendis virtutum actibus, temperantie in quo iam mediocriter sedatæ sunt passiones & difficultas minor sentitur. Heroicus in quo passiones sedatæ sunt & ita subiectæ rationi vt non pariant vllam difficultatem voluntati sequenti distamen rationis. Virtutes in isto tertio statu semper se mutuo sequuntur ob allatas, in duobus primis disunctæ sunt, quamuis etiam connexionem aliquam habeant ratione inclinationis ad honestatem propter se ipsam.

§. II.

An & quomodo virtutes sint subordinate, vitiis oppositæ, inæquales inter se.

Dicendum secundò est, nullam esse virtutem cui non ita subordinentur aliæ omnes virtutes, vt imperare

Prima ratio
connexio
virtutum.

Secunda ratio.

Tertia ratio.

Triplex status virtutis.

imperare possit quosvis earum actus, nullam, cui non opponantur plura vitia, esse autem illas etiam specificè inæquales inter se.

Vna virtus imperat alias virtutes.
Prima pars, de imperio virtutis vnius per aliam virtutem etiam inferiorem, probata est alias contra Vasquem, *disp. 51. c. 1.* potest enim aliquis ieiunare ut possit feruentius orare, potest misereri pauperis, ut iustitiæ actus facilius exerceat. Tunc ieiunium elicitum à virtute temperantiæ, imperatum verò à religione habet intrinsecam bonitatem temperantiæ, bonitatem verò religionis denominatiue solum ac extrinsecè, elicitur enim propter honestatem virtutis vtriusque.

Opponitur vitiis.
Secunda pars de oppositione virtutum & vitiarum probatur à Philosopho *secundo Ethicorum c. 8.* quia id, quod est æquale opponitur ei quod excedit, & ei quod deficit, virtus est quid medium & æquale, vitia verò sunt excessus & defectus, ergo virtutes contrariè opponuntur vitiis. Vnde colligit Philosophus quod extremorum vnum, compellit à se medium ipsum ad aliud extremum: atque fortem, audax quidem timidum, timidus audacem appellat, & sic de ceteris. Deinde notat, quod vitia extrema vnius virtutis physicè sumpta, magis inter se contraria sunt quàm cum virtute, quamvis minus opponantur sumpta moraliter, probatque primò propter maiorem distantiam extremi vnius ab altero extremo quàm à medio. Deinde probat ex maiori dissimilitudine cum vicio extremo, nam prodigus similior est liberali, quàm avaro. Denique obleruat quod virtus magis opponitur vni extremo quàm alteri: liberalitas v.g. magis opponitur extremo quod deficit idest avaritiæ, quàm extremo quod excedit, idest prodigalitati & contra, temperantia magis opponitur extremo quod excedit, quàm extremo quod deficit. Docetque id euenire primò ex rei natura, quia vnum extremum est semper dissimilius medio, quàm alterum v.g. timiditas dissimilior est fortitudini quàm audacia: deinde id euenire ex parte nostra, quia ex inclinatione appetitus semper maiorem habemus propensionem ad vnum extremum vitiisum quàm ad aliud: nam ad excessum voluptatum magis propendimus, quàm ad defectum.

Virtutes sunt inæquales.
Tertia pars, de inæqualitate virtutum negabatur à Stoicis qui volebant omnes virtutes & omnia peccata esse vnius stature, ut loquitur Seneca *Epistola 66.* idest illas esse inæquales gradualiter, quod apertè falsum est, quia actus virtutum aliquando sunt remissiores, alias autem intensiores, idcoque habitum magis vel minus augent. Deinde inæqualitas specificæ & essentialis probatur ex inæqualitate obiectorum, vnde Prudentia cum sit in intellectu reliquas superat dignitate, inter purè morales eminet iustitia, hinc Fortitudo, postrema est Temperantia.

§. III.

Virtutum difficultas & excellentia.

Prima ratio difficultatis virtutum.
Dicendum tertio, difficultatem virtutis peti tum ex ipsius virtutis natura, tum etiam ex parte nostra: eius autem præstantiam probari ex omnibus eius causis & effectibus.

Primam partem, de virtutis difficultate latè probat Philosophus *secundo Ethic. c. 9.* variâque rationes affert & remedia. Prima verò ratio est, quia virtus haberi non potest nisi ab eo qui medium inuenit in quo nec exceditur nec deficitur. Sed difficillimum est in vna quaque re medium capere, sicut circuli medium inuenire non cuiuslibet, sed scientis est tantum. Ergo virtutem habere difficile est. Accedit quod vir-

Tom. I.

tus ita media est inter excessum & defectum, ut si desit minima circumstantia non sit virtus, quia bonum est ex integra causa, malum autem ex quolibet defectu, est autem difficile omnes attendere huiusmodi circumstantias, ergo difficillimum est tenere medium virtutis, quia est difficile determinare in singularibus quomodo, & quibus, & pro quibus & quo tempore irascendum sit: ij enim interdum laudantur, & mites dicuntur qui deficiunt, interdum ij qui deficiunt dicuntur viriles, virtus autem est in singularibus. Altera ratio petitur ex parte nostri omnia enim sunt quæ intra & extra non difficultatem augent virtutis. In intellectu enim & phantasia infiniti errores, sunt, & exigua planè apprehensio dignitatis necessitatis, & utilitatis virtutum, vnde obscuritas illa cognitionis hebetem reddit voluntatis vigorem ad amorem virtutis, accedunt sensus qui omnes asperitatem virtutis repræsentant, est enim illis contraria, præterea in appetitu passiones omnes virtutem armatæ oppugnant, & contra illam toto insurgunt furore, extra exempla, peccandi occasiones, demones impellentes, difficultatem illam augent incredibiliter proponentes præcipuè voluptatis lenocinia quæ hominem inebriant & virtutis odium ingenerant. Suggestit deinde Philosophus remedia saluberrima, quibus non obstante tali difficultate virtus tamen acquiritur, præcipuum est ut semper caueamus à voluptate, quia nunquam corrupti iudicamus de ipsa, illique dicere debemus ut senes Troiani Helena, quod quamvis pulchra sit restituenta tamen est, hoc enim pacto remouentes à nobis ipsam minus peccabimus.

Secundam partem de virtutis eximia præstantia & dignitate, probant omnia principia moralis Philosophiæ, omnia Scripturæ testimonia, omnia Scripta Patrum, omnia dicta Sapientum. pulchrum omnino esset ire per omnes illius causas, & effectus eius mirabilis recensere: primaria nobilitas eius, & præstantia, est affinitas eius & similitudo cum Deo, facit enim eum in quo est verè deiformem, deinde facit habentem verè bonum, & operationem eius bonam. Nihili facit Deus æquissimus rerum æstimator alia omnia præter virtutem, ad cuius regnum stabilendum misit in terras Filium, auxilia gratiarum effundit copiosissima, denique illi soli parauit regnum.

QVÆSTIO II.

De virtute Prudentiæ S. Thom. secunda secundæ à quæst. 47.

Sic explicatis breuiter generatim virtutibus, vt veniam ad singulas in particulari, ordior à Prudentia, quam *primum officij fontem* rectè vocat Ambrosius *l. 1 de officiis c. 27.* De hac autem dicere tria satis erit, primò quidditatem propriam, secundo varias eius partes, tertio vitia opposita.

SECTIO I.

Quanam sit vera quidditas Prudentiæ.

Tria complector hoc titulo definitionem prudentiæ, proprium eius obiectum materiale & formale, actus proprios prudentiæ.

Dico primò, prudentiam rectè definiri, est virtus intellectus quâ in negotio quolibet occurrente cognoscimus quid faciendum vel omittendum sit, tres partes habet definitio ex quibus tota innotescet quidditas prudentiæ.

PPpp 2

Dicitur

Tres parti-
culæ defini-
tionis.

Dicitur primò, *virtus intellectus*, quia ita fertur in suum obiectum ut ex modo iudicandi falli non possit circa proprium obiectum, cognoscit enim euidenter utràm illud sit turpe an honestum, alioqui non est prudentia. Quamuis autem de singularibus esse non possit demonstratio aut scientia, potest tamen esse iudicium proprium prudentiæ. Dicitur secundò, *quæ nouimus in quolibet negotio occurrente*, quia prudentia versatur circa singulares actiones, non enim est prudens qui nouit in genere, quid agendum sit, & in singularibus actionibus non nouit determinare circumstantias necessarias ad operandum honestè v.g. locum, tempus, modum, prudentia enim singulas actiones liberas dirigit totius vitæ. Dicitur tertio, *quid agendum vel omittendum sit* nam agere honestè obiectum est Prudentiæ, ut dicitur statim, sicut ædificare domum est obiectum artis ædificatoriæ. Et hic est etiam totus finis & effectus prudentiæ, quæ nouit in particulari determinare quæ circumstantiæ sint necessariae, ut opus fiat honestè. Sic igitur explicata definitio prudentiæ declarat optimè totam eius essentiam, consistentem in eo quòd cognoscat in quolibet negotio virtutum, quid sit conueniens aut disconueniens, honestum aut turpe. Ad hanc enim reuocantur alia omnes definitiones vulgò afferri solitæ, ut cum Aristoteles 6. *Ethicorum* c. 5. Prudentiam definit *habitu cum recta ratione actiuum circa ea quæ sunt homini bona vel mala*, & ibidem prudentiam appellat *rationem agendorum* Augustinus quoque l. 1. de libero arbitrio c. 13. *Prudentia inquit est rerum appetendarum & fugiendarum scientia*. Quæ omnia conueniunt, cum definitione illa quam attuli. Denique per eam definitionem Prudentia differt à reliquis virtutibus, quæ sunt in voluntate, respiciuntque actiones honestas sub ratione boni, Prudentia verè respicit eas sub ratione veri, & bonum non respicit nisi materialiter.

Obiectum
prudentiæ.

Dico secundò, proprium obiectum circa quod versatur prudentia, esse omnia media quibus virtus moralis finem suum, idest mediocritatem sibi propriam attingere potest: deinde circumstantias omnes ad finem consequendum necessariae: fines verò virtutum moralium Prudentia præscribit saltem in particulari.

Ratio est, quia Prudentia, ut dixi, est ratio agendorum ad finem, vel ut aiebat Augustinus scientia rerum appetendarum aut fugiendarum, sed non aliter potest prudentia esse ratio agendorum & dirigere actus virtutum, nisi cognoscendo media quæ conducunt ad finem virtutis, idest quid agendum sit, & circumstantias agendi, seu modum agendi. Finem autem virtutis vniuersalem, & quasi abstractum non præscribit prudentia, sed habitus Syntereoseos, quæ v.g. dicat esse viuendum temperate, agendum fortiter &c. Finem verò particularem quem virtus moralis intendit in singulis actionibus per se ipsam prudentia præscribit, quia virtus moralis in singulis actionibus intendit honestè operari, idest attingere mediocritatem, sed prudentia præscribit, quid in singulis rebus sit medium proprium cuiusque virtutis, ergo prudentia præscribit fines particulares singularum virtutum. Deinde proprium est prudentiæ præscribere circumstantias in singulis virtutum actionibus seruandas quod fieri non potest, quin prudentia versetur circa finem particularem singularum virtutum.

Tres actus
prudentiæ.

Dico tertio, actus prudentiæ proprios esse potissimum tres, consilium, iudicium, imperium.

Ratio est, quia tunc aliquis est perfectè prudens quando bene consultat, rectè iudicat, efficaciter præcipit executionem mediocritatis ad finem. Consilium

est actus, quo cognoscimus quenam sit mediocritas propria obiecti virtutum, & quenam media vel circumstantiæ possint hic & nunc conducere ad illum finem. Iudicium est actus, quo ex pluribus mediis quæ possunt conducere ad finem, concludimus quodnam ex illis hic & nunc sit conducibilis & quomodo in talibus circumstantiis illud usurpari debeat. Imperium est actus intellectus, quo electio voluntatis eligentis certum aliquod medium, & certas circumstantias promulgatur potentiis inferioribus. Itaque cum munus Prudentiæ proprium sit efficere ut aliquod opus honestè fiat & secundum virtutem, ad hoc autem necesse sit inuenire diuersa media & diuersas circumstantias, deinde vnum aliquod medium præscribere, ac demum exequi quod decretum est, primum illud efficitur per consilium, secundum iudicio, tertium imperio, ergo tres illi actus totam prudentiam complent.

Ex quibus omnibus facillè colligitur quatuor potissimum esse adiumenta quibus acquiritur prudentia. Primum est experientia similium euentuum, nam ex illis facillè conicitur quid in subiecta occasione probabiliter euenturum sit. Hinc senes prudentiores sunt iunioribus, secundum est, eruditio seniorum & sapientum: tertium lectio historiarum, quantum in rebus propriis sui abnegatio iudicij. Quia illa omnia suppleant quod deest experientiæ. Addit autem debet omnium maximum prudentiæ præsidium consideratio & reflexio, nihil enim est quod magis iuuat, & promoueat prudentiam.

Quibus ob-
tineatur
prudentia.

SECTIO II.

Quenam sint partes Prudentiæ, integrales subiectiuæ, potentiales. S. Thom. q. 48. & seq.

Dico primò, rectè à S. Thoma numerari octo partes integrales Prudentiæ, memoriam, intelligentiam, docilitatem, solertiam, prouidentiam, rationem, circumspectionem, cautionem.

Octo partes
integrales
prudentiæ.

Ratio est, quia partes integrantes Prudentiæ sunt perfectiones quædam sine quibus perfectus haberi non potest vltus prudentiæ: huiusmodi autem sunt octo istæ dotes, nam ex illis tres iuuant ad acquirendam prudentiam, alia in actu prudentiæ interueniunt. Ad acquirendam prudentiam iuuant Memoria seu recordatio eorum quæ legimus, vidimus, audiuius experti sumus, deinde intelligentia præsentium quæ videlicet præsens rerum status inspicitur, postea prouidentia, seu consideratio futurorum euentuum qui sequi possent ex opere in actu prudentiæ interueniunt docilitas seu promptitudo discendi quæ ab aliis dicantur: solertia, promptitudo inueniendi medium ad finem tempore breuissimo: ratio seu promptitudo colligendi vnam ex aliis: circumspectio consideratio circumstantiarum ne qua desit in opere: cautio seu cura ut videntur incommoda. Est igitur perfectè prudens qui meminit præteritorum, præsentium statum rectè inspicit, futuros euentus conicit, promptè discit quæ alij docent: promptè inuenit media, promptè colligit alia ex aliis: circumspectus est ne qua circumstantia desit in opere, cautus ut præueniantur incommoda.

Dico secundò, partes subiectiuas Prudentiæ quinque posse numerari, Monasticam seu solitariam, quæ spectat honestatem operis eius in quo est, Oeconomicam quæ spectat bonum familiæ: Politicam quæ spectat bonum ciuitatis aut reipublicæ curando ut seruentur leges, Legislatricem quæ spectat bonum ciuitatis ferendo leges, Militarem quæ rectè militiam gubernat.

Quinque
partes sub-
iectiuæ.

Ratio

Ratio afferri solet, quia prudentiæ munus perfectum est dirigere operationem hominis ut sit honesta. Dirigit autem vel procurando bonum ipsius operantis, & est Solitaria, vel procurando bonum familie & est Oeconomica, vel procurando bonum reipublicæ quod fieri potest ferendo leges & est Legistratrix, vel procurando ut leges seruentur & est Politica, vel auer- tendo ab ea malum & est Militaris.

Tres partes
potentiales
prudentiæ.

Dico tertio, tres optimè posse numerari partes potentiales prudentiæ, prima est Eubulia quæ iuvat ad consultandum, seu ad media excogitanda, secunda est Sinesis quæ iuvat ad iudicandum secundum leges ordinarias, tertia est Gnome quæ iudicat supra rationes & leges ordinarias, sed secundum mentem tamen legislatoris.

Ratio est, quia partes potentiales hoc loco vocamus eas quæ habent aliquid proprium prudentiæ, sed non se tamen extendunt ad totam eius virtutem, sicut intellectus est potentia ipsius animæ, quia est aliquid proprium animæ, sed ad totam tamen eius virtutem non pertingit. Sed ius consultandi & vis iudicandi sunt huiusmodi, sunt enim aliquid prudentiæ, quia illa consultat, iudicat, exequitur: ergo tres sunt partes potentiales prudentiæ.

SECTIO III.

*Quenam sint peccata Prudentiæ opposita
S. Thomas à quest. 53.*

QUædam vitia opponuntur Prudentiæ, quia sunt illi contraria, & sunt defectus quidam prudentiæ, quædam verò sunt opposita prudentiæ quod falsam quandam speciem eius gerant ut recte notat S. Thomas *quest. 53. ex S. Augustino l. 4. contra Iulianum* de utroque genere pauca tantum annoto.

Dico primo, imprudentiæ quæ peccatum est prudentiæ oppositum, quatuor sunt species, præcipitatio, inconsideratio, inconstantia, negligentia.

Ratio est, quia illa peccata directè opponuntur prudentiæ, quæ directè opponuntur tribus actibus propriis prudentiæ, consilio, iudicio, executioni. Huiusmodi sunt defectus quatuor quos enumerabam, peccat enim contra consultationem prudentiæ propriam qui aggreditur finem, aut iudicat de mediis sine Prævia deliberatione, hæc est quæ vocatur præcipitatio; quæ omittit deliberationem. Peccat contra iudicium prudentiæ qui rem de qua iudicat, & circumstantias eius non maturè inspicit, hæc vocatur inconsideratio, quæ nimirum temerè iudicat. Peccat contra imperium & executionem prudentiæ qui leues ob causas diuellit à rebus rectè deliberatis, & iudicatis, quæ vocatur inconstantia, vel etiam qui omittit actus intellectus necessarios ut res mandetur executioni, ergo quatuor modis per defectum prudentiæ peccatur sunt autem hæc peccata mortalia vel venialia tantum ratione periculi peccandi cui exponitur homo per præcipitationem, inconsiderationem, inconstantiam, & negligentiam. Denique notat rectè S. Thomas *quest. 53. art. 6. ex S. Gregorio l. 3. 1. moralium cap. 3. 1.* quod quatuor hæc vitia oriuntur potissimum ex luxuria cuius proprium est totaliter extinguere iudicium, rationis, unde dicit Philosophus 7. *Ethicorum c. 6.* quod incontinentis ira audit quidem rationem sed imperfectè, incontinentis autem concupiscentiæ totaliter eam non audit, quia videlicet ex eodem Philosopho delectatio maximè corrumpit estimationem Prudentiæ, præcipue venerea, quæ totam animam absorbens trahit illam ad sensibilia à quibus prudentia & quælibet virtus animus abstrahit.

Dico secundò, sex esse vitia quæ falsa quadam specie imitantur prudentiam, & illi opponuntur quasi per excessum: primum est prudentia carnis, deinde astutia, dolus, fraus, sollicitudo temporalium, sollicitudo futurorum ita S. Thomas *quest. 55.*

Sex vitia
imitantia prudentiam.

Ratio est, quia prudentia illa est, quæ idonea media excogitat & ordinat ad finem honestum, ergo illa vitia verè imitantur prudentiam, quæ media idonea excogitant, & ordinant ad finem prohibitum & turpem, deliberando, iudicando, exequendo. Sed vitia sex excogitant & ordinant huiusmodi media ad fines prohibitos, primò prudentia carnis, quæ idonea media excogitat & ordinat ad vitam secundum carnem, id est ad opera carnis quæ sunt fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria, idolorum seruitus, veneficia contentiones, æmulationes, ira, rixa &c. prudentia itaque illa carnis damnata toties ab Apostolo, proposito fine illorum operum inuenit media peridonea quibus illa exequatur, & delectationem ex illis hauriat; includit enim affectum ad illa opera quibus mouetur intellectus ad excogitationem mediorum, quibus illa obtineantur, & est propria excogitatio mediorum propterea causata per affectum à quo illa ordinatur ad talem finem delectationis ut videas quàm meritò Apostolus. Dicat prudentiam illam esse inimicam Deo, & oppositam prudentiæ spiritus, quæ scilicet homo rectè deliberat, iudicat, & imperat media idonea ad opera spiritus opposita operibus carnis. *Sapere secundum carnem mors est.* Est enim propria sapientum, Astutia.

Prudentia
carnis.

huius sæculi. Secundò astutia, imitatur prudentiam & reduci potest sicut alia sequentia, ad prudentiam carnis, cognitio prauorum mediorum occultorum, quæ idonea sunt ad alios fallendos, finis enim hominis astuti est obtinere temporalia, proprius est inuenire media occulta quibus alij fallantur, quod sine dubio pertinet ad prudentiam carnis, & constituit sapientiam huius sæculi. Tertiò, dolus & fraus imitantur prudentiam & sunt executio quædam astutia, Dolus & fraus.

enim est executio astutia, in verbis quibus fallitur proximus ad obtinendum temporale aliquod bonum. Fraus est executio astutia in factis ut cum proximo das monetam adulterinam, cum supponis personam pro persona, cum contractum facis contra mentem alterius. Quartò, prudentiæ opponuntur & sunt falsæ imitationes prudentiæ, sollicitudo temporalium, & sollicitudo futurorum. Prima est nimia mentis occupatio in conquirendis aut conseruandis bonis temporalibus orta ex nimio habendi amore, & timore amittendi ubi tria interueniunt amor habendi, timor amittendi, nimia occupatio mentis in illis animo voluendis. Secunda est, nimia mentis occupatio circa futura vitæ necessaria cum anxietate quadam animi, & parua fiducia in Deum. Vtramque sollicitudinem sæpius in Euangelio damnat & prohibet Christus, probatque quàm illa sit stulta sex rationibus Matthæi 6. *respicite volatilia cali.* alias comparat eam spinis bonum semen suffocantibus Matthæi 13. denique monet Lucæ 21. *attendite ut non grauentur corda vestra crapula & ebrietate, & superueniat in vos repentina illa dies.* Consistit autem earum perniciēs & malitia præsertim in eo quòd tempus præcipiant necessarium ad seriam cogitationem salutis, quo nullum in vix est malum perniciosius, imò fons est & origo malorum omnium, spiritualia enim quæ conducunt ad virtutem & salutem sensibus non percipiuntur, neque cognosci possunt nisi crebra & attenta consideratio circa illa versetur, si autem non cognoscantur nec estimari etiam possunt, nec amari, & hinc terræ totius sequitur desolatio, quia non est qui recogitet corde

Astutia.

Dolus & fraus.

Sollicitudo
temporalium.

corde. Deinde adiunctum habet illa sollicitudo affectum ad temporalia qui stare non potest cum amore supernaturalium, duo enim amores in vno se corde non capiunt. Contra hoc vitium plura dabunt Chrysost. *Homilia 22. in Mattheum* Augustinus l. 2. *de serm. domini in monte*, & interpretes in citata loca Euangelij.

QVÆSTIO III.

De Virtute Iustitiæ.

DE hac virtute moralium omnium virtutum Principe, neque pauca dicere facile est propter copiam materiæ, neque dici multa debent propter præscriptos breuitatis limites, medium, quoddam erit si neque de singulis omnia dixerō neque tamen vllum ē singulis vel hic vel in morali omilero, quæ octo videntur esse. Primò quidditas iustitiæ ac iniustitiæ, secundò propriæ species & partes iustitiæ, tertio dominium propt̃ est regula & obiectum iustitiæ commutatiuæ, quartò primus actus iustitiæ commutatiuæ qui est restitutio, quintò alter actus eiusdem iustitiæ qui est contractus, sextò tertius actus quæ sunt iudicia, septimò actus iustitiæ distributiue proprij, octauò virtutes iustitiæ affines præsertim Religio.

S E C T I O I.

Quenā sit propria quidditas Iustitiæ ac Iniustitiæ.

Triplex acceptio iustitiæ.

Certum est primò nomine (iustitiæ) significari solere primò id omne quod recte rationi commensuratum est, & sic quælibet virtus & collatio virtutum appellari solet iustitia, *beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam*, id est virtutem, & rectitudinem. Secundò, id quod legibus consentaneum est propter publicam vtilitatem, quæ vocatur iustitia legalis. Tertio id quod ponit æqualitatem cum eo quod strictè alteri debetur, seu cum iure alterius. Hæc est propria iustitia de qua sola loquimur, sed difficile est dicere quid sit ius illud quod adæquat iustitia.

Triplex acceptio iuris.

Certū est secundò, nomine (iuris) significari primò, legem & dictamen rationis, iubemus reddi vnicuique quod est ei debitū, sic enim dicitur aliud esse ius naturale, quod natura ipsa immobiliter præscribit, aliud positium quod aliqua præscribit autoritas increata vel creata, aliud ius gentium quod obseruatur apud omnes gentes, aliud ciuile quod autoritas Principis constituit, aliud Canonicum, quod instituit autoritas Ecclesiæ. Secundò significari opus alteri strictè debitum, v.g. restitutionem alteri debitam. Tertio, rationem & titulum ob quem strictè aliquid alteri debetur, & hæc est significatio iuris maximè propria, solèturque definiri, legitima potestas ad rem aliquam aut functionem cuius potestatis violatio facit iniuriam, diuiditurque in ius ad rem, quod ipsam rem non habet deuinctam, sed personam, in quam etiam dat actionem, & ius in re quod rem ipsam habet obligatam, in quam etiam dat actionem. His præmissis sine quibus intelligi non potest quidditas Iustitiæ, vt illa innotescat plenissimè. Primò videndum est quale sit obiectum iustitiæ tum materiale tum formale: secundò quenā sit propria definitio iustitiæ, & quas condiciones illa exigat: tertio quid sit propriè iniustitia, & verū illa volenti & consentienti fieri possit: quartò corollaria duo de iustitia Dei ad homines, & hominis ad Deum.

S. I.

Proprium obiectum Iustitiæ tum materiale, tum formale.

Obiectum materiale circa quod versatur Iustitia potest esse vel res aliqua externa, alteri debita vt pecunia, vel actio aliqua iusta quā nimirum alteri tribuitur quod suum est: obiectum autem formale, seu ratio illa secundum quam actio illa externa respicitur à iustitia dicitur ab aliquibus esse ius, ab aliis æqualitas, ab aliis medium rei, ab aliis actionem iustam vt iustam, nominibus autem diuersis illi omnes rem eandem significant. Sed tota tamen difficultas est dicere quid sit illa actio iusta vt iusta, id est alteri strictè debita, est enim difficile dicere, quid sit aliquid esse strictè debitum alteri.

Ratio ergo dubitandi primò est, quia vitiosum est definire Iustitiam per ipsum ius, & ius ipsum definire per iustitiam, hic enim vitiosus est circulus, quando duo se inuicem probant, & definiunt, sed si actio iusta vt iusta, sit obiectum iustitiæ, sequitur quod ius includitur in definitione iustitiæ, & quod iustitia includitur in definitione iuris, iustitia enim definitur quæ reddit alteri suum ius, & ius erit illud quod est alteri debitum ex iustitia. Imò hinc sequetur quod iustitia includitur explicite in sui definitione, quæ sic nugatoria erit, & includet processum in infinitum; iustitia enim est illa quæ reddit ius, id est id quod strictè alteri debitū ex iustitia. Probatur quia, iustitia non potest explicari nisi per debitum strictum, quod est debitum iustitiæ, quomodo enim aliter illud distingues à debito gratitudinis, à debito charitatis, & ab aliis debitis, quæ non sunt stricta debita, nisi dicas debitum strictum illud appellari quod violari non potest sine iniuria, id est nisi fiat contra iustitiam, ergo nō poterit definiri iustitia sine circulo vitioso, & sine petione principij.

Secundò videtur elici posse actus iustitiæ sine actione vlla strictè debita, quia possum ex vera virtute iustitiæ velle sapius soluere idem debitum quod prius solui, sicut possum obedire sapius implendo id quod præceptum est, v.g. plures audiendo Missas in die festo, tunc enim sapius pono, quod præceptum est, possum etiam pro eodem peccato sapius satisfacere, tum quoad culpam, tum quoad poenam, quia nimirum vt aliquod medium eligatur ad finem, non exigitur vt illud sit necessarium ad talem finem.

Dicendum tamen primò, proximum obiectum materiale iustitiæ esse actionem iustam seu æqualem cū iure alterius, obiectū autē formale ipsam æqualitatem actionis cum iure alterius, siue actionē vt æqualē iuri.

Prima pars de obiecto materiali facilis est quia, illud est obiectū circa quod actus elicitus virtutis versatur, quod homo iustus eligit & expetit, & in quo iustitia ponit suam mediocritatem immediatē. Sed homo iustus non eligit & expetit res externas, sed actiones quibus illæ restituntur aut distribuuntur; neque ponit mediocritatem in debito aut deposito, sed in actionibus illis quibus illa redduntur, ergo materia immediata iustitiæ sunt actiones quibus redditur res aliqua debita, non autem res ipsæ debita.

Secunda pars de obiecto formali non est difficilior, quia iustum dicitur illud omne quod est æquale cum sua regula & mensura, sed ius quod quisque habet, seu titulus propter quem alteri debetur, est regula & mensura actionis iustæ, tunc enim quisque dicitur iuste agere, cum tantundem alteri tribuit quantum ei iure debetur, ergo iustum est illud quod est æquale cum iure alterius, hoc est obiectum formale iustitiæ, ergo illud obiectum est æqualitas seu adæquatio

Prima dubitatio.

Secunda dubitatio.

Affertio.

Obiectum materiale.

Obiectum formale.

quatio huius iuris. Deinde illa æqualitas est propriè medium illud rei quod Philosophus dicit esse obiectum iustitiæ, cum aliæ virtutes solum respiciant medium rationis quod non est apud omnes idem.

Iustitia definitur sine vilo circulo.

Ad primam variam Respondent de Lugo, Turrinus, Hurtadus non reiicienda: est enim sanè difficillimum dicere quomodo definitio iuris non includat iustitiam & definitio iustitiæ non includat ipsum ius, quod esset haud dubiè vitiosum. Itaque respondeo ius & debitum strictum ita definiti ut nullo modo includat in sua definitione iustitiam, nolo enim illud ita definiti, ius, quod si violetur fiat contra iustitiam, sed ius seu debitum quod quoties violatur, producit ex eo novam obligationem restituendi aut satisfaciendi, nam hoc in omni reperitur debiti iustitiæ, si enim occidisti si furatus es, si famam aut honorem violasti, contrahis obligationem restituendi aut satisfaciendi. Si verò peccasti contra votum, contra gratitudinem aut amicitiam, nullam contrahis obligationem novam restituendi.

Instantia.

In fabis, committi etiam hæc circulum quia hæc obligatio quæ contrahitur est obligatio iustitiæ, ergo si definias debitum strictum illud ex quo nascitur obligatio restituendi, dicis debitum ex quo nascitur obligatio iustitiæ: ergo iustitia definitur illa quæ æquat debitum cuius violatio producit obligationem iustitiæ qui est verus circulus. Imò illa obligatio restituendi est debitum strictum, ergo cum definis debitum strictum dicis esse illud quod parit debitum strictum. Denique idè teneor restituere quia strictè debeo, & idè strictè debeo, quia teneor satisfacere, ergo hic committitur verus circulus.

Præcluditur.

Respondeo, nullum in iis omnibus esse circulum, quia quamvis obligatio restituendi orta ex violatione stricti debiti est quidem obligatio iustitiæ, & debitum strictum, sed non ponitur in definitione nisi ut est nova obligatio & novum debitum, sed tantum ut est nova obligatio seu novum debitum abstrahendo ab eo quod sit obligatio iustitiæ seu strictum debitum, violatio enim gratitudinis non parit ex se debitum novum restituendi, sed hoc solius iustitiæ proprium est. Denique fateor quod idè teneor satisfacere quia strictè debeo, & strictè debeo quia teneor satisfacere sed vnum est à priori, alterum est à posteriori, sicut rationabile & visibile se mutuo probant absque circulo vilo vitioso.

Solutio secundæ dubitationis.

Ad secundam Respondet de Lugo disp. 1. sect. 2. dari posse verum actum iustitiæ etiam postquam cessavit debitum modò illud præcesserit, probatque aliarum virtutum exemplo præsertim obedientiæ, ac poenitentię. Sed doctrina illa videtur difficilis, quia sic soluere aliquis posset debitum præteritum aut etiam possibile, neque debitum iustitiæ strictum esset debitum. Itaque nec in obedientia, nec in poenitentia & multo minus in iustitia verum est id quod habet argumentum; qui enim audiuit in die festo vnum Sacrum non obedit audiendo secundum Sacrum, alioqui obediret etiam ille, qui non habet superiorem & cui nihil imperatur. Pro peccato formaliter non satisfaciunt, qui iam omnia exolvit, sed virtualiter solum satisfaciunt, quia ponit aliquid quo tolleretur debitum, si ablatum prius non esset. In virtute iustitiæ multo minus id verum est, quia illa supponit ut dixi debitum quod violari sine iniuria non potest, unde medium illud secundæ solutionis, non tantum non est necessarium, sed nec est vtile ad finem iustitiæ.

Propria iustitia definitio & conditiones quæ exiguntur.

Ex his quæ dixi de obiecto iustitiæ facillè colligitur, quid censendum sit de ipsa definitione iustitiæ, quæ vulgò dicitur esse constans & perpetua voluntas ius suum cuique tribuendi, id est virtus voluntatem inclinans & firmans ad perpetuò adæquandum id quod alteri debetur vel conservando ius alterius illatum, vel reparando illud si laesum sit. Controversia igitur tantum est de triplici conditione, quæ videtur sequi ex illa definitione. Prima est adæquatio iuris, secunda est debitum strictum, tertia est alteritas iuris.

Ratio dubitandi esse potest primò, quia si ad actum iustitiæ aut iniustitiæ requiratur ut ius alterius sit adæquabile sequitur quod ille qui alterum occidit non peccat contra iustitiam, quia violat ius cui nihil potest ponere æquale, consequens autem illud est absurdum, ergo iustitia non necessario respicit ius adæquabile.

Secundò, neque respicit ius perfectè alterum, si non requiritur ut ille cui iuste aliquid tribuitur habeat suppositum distinctum à supposito illius qui tribuit, sed non requiritur ut habeat suppositum distinctum; Christus enim ut homo satisfecit sibi ut Deo, ergo non requiritur ad iustitiam alterius iuris.

Dico secundò, ad omnem actum propriè dictæ iustitiæ requiri ut recipiat ius omnino strictum, adæquabile, perfectè alterum.

Prima pars de stricto iure, id est quod si non adæquetur fiat iniuria, & sequatur obligatio restituendi, patet ex dictis, quia per hoc iustitia distinguitur à pluribus aliis virtutibus quæ respiciunt debitum morale, quod nimirum si violetur fiat contra honestatem morum, sed non contrahatur obligatio restituendi aut satisfaciendi, sola verò iustitia essentialiter respicit debitum illud omnino strictum quod hæcenus descripsi: amicitia verò gratitudo, liberalitas, affabilitas, veracitas, quia ius huiusmodi non respiciunt, propterea recedunt à ratione propria iustitiæ.

Secunda pars non est minus clara de iure adæquabili, quod nimirum per actionem illam quæ ponitur à iustitia, ita exhauriatur, ut nihil amplius sine iniustitia possit exigi ab eo qui iuste agit. Ratio est, quia iustitia propria, illa est quæ ponit æqualitatem, si ergo æqualitas sit impossibilis est etiam impossibilis iustitia: & hanc ob causam deficiunt vera ratione iustitiæ religio erga Deum, pietas in patriam & parentes, quia respiciunt ius inadæquabile, ut constabit ex sequentibus.

Tertia pars de alteritate iuris, significat esse necesse ad iustitiam, ut ille qui debet, & ille cui debetur habeant iura distincta, id est ut ille qui tribuit non sit dominus iuris, quod alter habet. Ratio ergo evidens est, quia ius quod adæquat iustitia, est ius quod violari non potest quin fiat iniuria, sed si ille qui tribuit sit dominus iuris illius, cui tribuitur, non potest facere iniuriam illi cuius violatur ius, quia nemo facit iniuriam alteri quando disponit de re cuius est dominus, ergo ad perfectam iustitiam requiritur ut ille qui debet non sit dominus iurium alterius cui debet, id est requiritur alteritas iuris, & sanè si habesset illa certè nec inveniretur adæquatio iuris, neque strictum debitum. Quia nemo potest ponere æqualitatem cum iure suo, alioqui simul sibi aliquid subtraheret, & aliquid adderet eodem tempore, quod implicat, sed qui poneret æqualitatem cum iure alterius cuius iuris esset dominus poneret æqualitatem cum suo iure, ergo, nunquam poni potest æqualitas ubi non est distinctio iurium. Sed neque debitum strictum reperiri

Definitio iustitiæ.

Prima dubitatio.

Secunda dubitatio.

Conclusio.

Debitum strictum.

Ius adæquabile.

Alterius iuris.

reperiri potest sine distinctione iurium. Quia strictum ius, ut dixi, est illud quod violari sine iniuria non potest, sed ubi persona cui aliquid debetur non habet ius distinctum à iure quod habet persona quæ debet, implicat ut ubi sit debitum strictum ubi non est distinctio iurium, quia ille disponit de re sua, ergo ubi non est distinctio iurium non potest reperiri strictum debitum.

Solutio primæ dubit.

Ad primam Respondeo illum qui occidit verè peccare contra iustitiam, quia licet in eodem genere nihil possit ponere æquale, ponere tamen potest aliquid æquale, imò superius in diuerso genere.

Solutio secundæ.

Ad secundam Respondeo non requiri ut ille cui iuste aliquid tribuitur habeat suppositum distinctum à supposito illius qui tribuit, sed requiri ut habeat ius distinctum, ut ostensum est.

§. III.

Quidditas propria iniustitiæ, & utrum iniuria fieri possit volenti & consentienti.

Iniustitiæ definitio clara sine dubio est, ex definitione iustitiæ hactenus tradita, est enim actus quo violatur ius alterius, ius autem definebamus potestatem disponendi de re aliqua pro sua voluntate, hinc autem orta est vulgata difficultas utrum volenti & consentienti fieri possit vera iniuria.

Prima dubitatio.

Ratio enim dubitandi est primò, quia si proprii iuris cessio impedit veram rationem iniuriæ sequitur Christum & Martyres non esse passos ullam iniuriam ab interfectores oblatos videlicet Christus quia ipse voluit, & martyres cesserunt etiam iure suo, condonarunt iniuriam, cum hoc sit opus virtutis perfectissimæ: dederitque consilium hoc Christus si quis te percusserit in dexteram maxillam prabe illi & alteram.

Secunda.

Secundò, si homo non possit aliquando iure suo cedere, certum est quod cessio iuris non impedit iniuriam, atque ita volens & consentiens illam patitur, sed in multis casibus non potest homo cedere iure suo, nam maritus adulterium uxoris suæ volens, non cedit valde iure suo, si quis velit occidi, si clericus velit percuti graviter, qui pecuniam usurario soluit, non cedunt valde suo iure, & iniuriam patiuntur etiam volentes, sicut & pupillus qui tutore invito cedit iure suo, inuálida cessio est, neque tollit rationem iniuriæ.

Tertia.

Tertiò, cum aliquis dicit cedo meo iure ille actus voluntatis videtur non habere aliud obiectum quam se ipsum, nam obiectum illius actus est obligatio, dico enim volo ut non obligeris, sed illa obligatio tua, realiter est voluntas mea, nam est id per quod formaliter obligaris, quod non est aliud quam voluntas obligantis, ergo cessio illa iuris habet seipsam pro obiecto.

Conclusio negans.

Dico tertiò, certum omnino esse quod volenti & consentienti non potest fieri propriè dicta iniuria, ita cum Aristotele 5. *Ethicorum* cap. 9. docet S. Thomas quæst. 56. art. 5. est vulgaris illa regula 27. iuris in 6. quod scienti & consentienti non fit iniuria nec dolus, habeturque in 6. Noluit 33. q. 5.

Probatio.

Ratio est, quia illud solum appellatur iniuria, quo alienum ius violatur, sed ius illius qui consentit nunquam violari potest, ergo nemo unquam iniuriam pati potest volens & consentiens:

probatum minor, facultas quam aliquis habet disponendi de re aliqua secundum suam voluntatem, nunquam potest violari per actum, quo non violatur eius voluntas, sed per actum quem ego volo non violatur mea voluntas, ergo per actum quem ego volo non violatur facultas, quam ego habeo disponendi de re aliqua secundum meam voluntatem. Confirmatur quia, sicut nemo potest iniuriam inferre sibi, quia non potest habere voluntatem sibi contrariam, sic nec eam inferre potest alteri, nisi ille iam habeat talem voluntatem contrariam, eo autem ipso quod aliquis consentit non habet voluntatem contrariam, ergo nullus est qui consentiens iniuriam pati possit, alioqui patere contra voluntatem, id quod patitur secundum suam voluntatem.

Confirmatio.

Ad primam Respondeo Christum & Martyres veram iniuriam passos esse, quia quamvis cedere potuerint iure suo, nego tamen quod de facto cesserint, non enim constat quod cesserint, neque fuisset illa maior perfectio si cesserint, perfectius enim est iniuriam & mortem pati, quam pati solam mortem. Aliud verò est condonare iniuriam, postquam illa est illata, aliud cedere iure suo antequam illa inferatur prius illud fecerant Martyres non secundum, & ita est intelligendum consilium Christi, de præbenda percutienti altera maxilla.

Solutio primæ difficultatis.

Ad secundam Respondeo quod in omni planè materia potest homo cedere iure suo sufficienter ut non patiat iniuriam, quamvis plures sint materię in quibus homo non possit ita iure suo cedere, ut illud sine peccato violetur qui volente marito committit adulterium cum ipsius coniuge, peccat contra castitatem, contra reuerentiam Sacramenti, contra iustitiam reipublicæ debitam, non peccat contra iustitiam debitam marito. Qui volentem interimit iniuriam Deo facit qui dominus est vitæ hominum, & peccat vero peccato homicidij, sed iniuriam illi quem occidit non facit. Qui volentem Clericum percutit iniuriam facit ordini clericali. Qui volens usuras soluit alteri non patitur iniuriam, sed usurarius tamen verè peccat & tenetur ad restitutionem ex defectu tituli, quia videlicet rem non fecit suam. Si latroni occidere volenti des pecuniam, non facit illam suam, & tenetur reddere. De Pupillo eadem ratio est; volens enim non patitur iniuriam, sed reipublica ius habet vetandi talem contractum qui propterea est irritus.

Solutio secundæ.

Ad tertiam, Respondeo negando voluntatem illam quæ suū ius aliquis retinet, vel illo cedit, habere se ipsam pro obiecto, nam obiectum huius voluntatis non est obligatio actiua, quæ est voluntas retinentis aut cedentis ius, sed potius illud obiectum est ipsum ius, vel prout perseverans vel prout desinens, ius autem est potestas legitima obtinendi aliquid, & eius perseverantia est eius duratio. Si ergo voluntas illius qui retinet ius, velit ipsum ius & eius durationem, certè non vult suam voluntatem & voluntas eius qui cedit vult destinationem illius iuris, non autem suam voluntatem. Sed de hoc argumento quod pro condonatione peccati valet eodem modo, multa dicta sunt in *Tractatu de Penitentia*.

Solutio tertiæ.

S. IV.

COROLLARIUM I.

De Dei Iustitia erga hominem.

Status
quæstio-
nis.

Hæc est celeberrima illa quæstio quæ Scholam
toties diuisit, stantibus pro parte tum affirman-
te tum negante plurimis & magnis Doctoribus claris-
simis Scripturæ ac Patrum testimoniis, ac demum gra-
uissimis rationibus. Sed erit aperta tamē si fallor tota
resolutio si conueniatur de vocibus & de significatio-
ne iustitiæ strictæ, ac propriæ, non enim dubium est,
quin reperiatur aliqua iustitia in Deo non tantum
metaphorica & imperfecta sed vera & perfectissima
cuius munus est reddere integrè quod alteri aliquo
modo debetur. Queritur ergo tantum, utrum iusti-
tia illa in Deo sit quæ ideo stricta dicitur, quia respicit
debitum strictum, quod si non reddatur fiat iniuria
obligans ad satisfactionem aut restitutionem, quibus
ex verbis statim soluta videtur quæstio.

Prima du-
bitatio
ex scriptu-
ris.

Ratio tamen dubitandi primò est, quia Scriptura &
Patres veram iustitiam sæpè Deo tribuunt. Primò
enim dicitur Deum esse iustum in retributione præ-
miorum, secundò ad Timotheum 2. *Reposita est mihi*
corona iustitiæ, quam reddet mihi dominus iustus index:
cui enim, inquit Aug. l. de gratia & lib. arbit. c. 6. redde-
ret coronam iustus index, si non donasset gratiam misericors
pater. Deinde Deus dicitur debitor Rom. 4. *ei qui ope-*
ratur merces non imputatur secundum gratiam, sed secun-
dum debitum: qui enim, inquit Chrysost. in Psalm. 9.
gratias Deo agit in supplicio, Deum sibi constituit debito-
rem, & Tertullianus l. de patient. quantum, inquit pa-
tientia licet ut Deum habeas debitorem, quod etiam di-
citur in Concilio Arausicano can. 18. *debetur merces*
operibus bonis si fiant, sed gratia præcedit ut fiant. Ter-
tiò dicitur quod Deus iniustus esset, si non repende-
ret mercedem: Hebræorum 6. *non enim iniustus est*
Deus ut obliuiscatur operis vestri & laboris. Iniustus esset
Deus inquit August. lib. 4. contra Iulianum cap. 6.
Si ad regnum celorum non admitteret iniustos. Denique
gloria dicitur merces, denarius diurnus, depositum,
quæ sunt nomina propriam iustitiam significantia,
neque possunt solam significare fidelitatem, quia bo-
nis operibus aliter Deus gloriam debet, quam debeat
illam pueris baptizatis, quibus gloria debetur ex
fidelitate.

Secunda
dubitatio.

Secundò, omnis perfectio simpliciter simplex est
propriè ac formaliter in Deo, huiusmodi est stricta
iustitia, nam perfectio dicitur simplex quæ non ha-
bet admixtam ullam imperfectionem: sed conceptus
iustitiæ proprius nihil dicit aliud, quam quod sit con-
stans & perpetua voluntas reddendi cuique quod
suum est, ubi non est vlla imperfectio, neque magis
repugnat Deo quam debitum fidelitatis, cum nullo
argumento probari possit vnum, quo non probetur
etiam aliud. Si enim dicatur primò, quod creatura
habeat ius aliquod aduersus Deum, hoc non est
absurdum, quia Deus dedit illi hoc ius quod potuit
non dare, sicut per promissionem creatura sine dubio
acquirat aliquod ius, quo Deus illam non potest pri-
uare sine infidelitate. Deinde si dicatur secundò, quod
Deus possit reddere se seruum creaturæ, quæ haberet
in Deum idem ius, quod habet dominus in manci-
pium; idem dicam de fidelitate, Deus enim polliceri
creaturæ potest sua omnia, obsequia & operationes.
Denique si dicatur quod Dei dominium erit minus
perfectum, quam dominium patris in filium, & do-
mini in mancipium: probari non potest, quia Deus
verum habebit dominium sed ligatum, quale habet

Tom. I.

pater ad filium emancipatum, dominus ad seruum
manumissum, nullo enim argumento potest probari
quod Deus non potest nos emancipare.

Tertiò, tota ratio cur dicatur iustitia stricta
non esse in Deo est quia Deus non esset dominus
omnium iurium creaturæ, hoc autem non sequitur
quia possunt eisdem rei duo esse perfectè domini,
nam eo instanti quo Petrus dat Paulo librum, ille
liber est sub dominio Petri, quia nemo dare potest
dominium quod non habet, sed Petrus eo instan-
ti dat Paulo dominium, ergo Petrus illud habet. Sed
& Paulus etiam dominium habet eo instanti quo
illud accipit, effectus enim existit eo instanti quo pro-
ducitur, & posset in eodem instanti dare librum illum
Ioanni, & Ioannes Stephano. Neque dici potest hoc
esse quidem verum pro vno instanti, non autem pro
sequentibus in quibus dominium Petri destructum
est. Sic enim insto, sicut se habent Petrus & Paulus
eodem instanti quo fit donatio, sic se habet Deus re-
spectu hominis per totam æternitatem, sed Petrus &
Paulus sunt domini eiusdem rei in instanti quo fit
donatio, ergo per totam æternitatem Deus & homo
possunt esse domini eiusdem rei: probatur maior, ideo
Petrus post instans donationis non seruat dominium
quod habebat in illo instanti, quia non seruat libera-
tem in illo instanti, patet enim quod non licet ei face-
re quod licebat in illo instanti; sed Deus per æternita-
tem seruat eandem libertatem quam habuit, quia cum
respectu illius tota æternitas sit vnicui instans ho-
die illi liberum est, quod ab æterno fuit illi libe-
rum, quia tota suppositio quæ facit ut necessariò
amet, est amasse ab æterno: ergo, &c.

Tertia du-
bitatio.

Et ut videas quàm sit probabilis illa sententia, te-
nent illam sanctus Thomas lib. 1. *contra gentes cap. 93.*
sæpè alibi, quem communiter sequuntur Thomistæ.
Deinde plures alij, quos citant & sequuntur Suárez
tom. 1. in 3. part. disp. 4. sect. 1. & in variis opusculis. Re-
bellus de obligationibus iustitiæ lib. 1. quæst. 4. Valentia,
Raguza, Hurtadus, Tannerus, Arriaga.

Auctores
huius sen-
tentia.

Dicendum tamen est quartò, nullam esse in Deo
iustitiam strictè sumptam, secundum totam suam ra-
tionem essentialē. Ita docent Scotus, Durandus, Bo-
nauentura, & alij recentiores fere omnes quos refert
Vasques prima parte disp. 85. & 86. primò 2. disp. 223.
3. part. d. 7. Lessius Molina, De Lugo, Lorca, Medina,
Oforius, & sanè constat S. Thomam loqui de iustitia
solum latè sumpta & inadæquata, iustitiam verò com-
mutatiuam negare.

Conclusio
negatiua.

Ratio autem est, quia si debere posset aliquid homi-
ni ex iustitia non esset perfectissimè Dominus om-
nium iurium creaturæ cui strictè aliquid deberet,
quod consequens est manifestè falsum: probatur ma-
ior ut mihi quidem videtur clarissimè: tunc Deus
non est perfectè dominus creaturæ, & omnium eius
iurium quando est aliquid ius in creatura cuius Deus
non est dominus; sed si Deus obligatur homini stri-
cto debito, est aliquid ius in creatura aduersus Deum
cuius Deus non est dominus, ergo si Deus deberet
aliquid homini ex iustitia, Deus non esset dominus
omnium quæ sunt in homine. Prob. minor, tunc est
in homine aliquid ius cuius Deus non est dominus,
quando est aliquid ius quod Deus non potest reuo-
care, nec de illo disponere, sed si obligaretur homini
ex stricta iustitia esset in homine aliquid ius quod
Deus non posset reuocare, nec de illo dispone-
re, si enim illud reuocaret, vel de illo disponderet fa-
ceret iniuriam homini, & teneretur restituere ac sa-
tisfacere.

Ratio à
priori.

Vnde yrgeo argumentum, nemo est perfectè do-
minus rei de qua si disponat faciet iniuriam alteri

Vigeturar-
gumen-
tum.

QQQ &

& obligatur illi satisfacere, sed si Deus disponderet de illo iure creaturæ faceret illi iniuriam, & teneretur ad restitutionem, haberet enim homo ius agendi contra Deum & repetendi rem illam suam, quam Deus cum iniuria vlrupasset, ergo Deus non est Dominus illius iuris creaturæ. Probatur maior, nemo potest obligari ad restitutionem, nisi quando vlrupat rem non suam, sed si Deus strictè obligare ex iustitia, faceret homini veram iniuriam, & obligaretur restituere, ergo vlruparet rem non suam, ergo res illa non erat Dei quod nemo dixerit, quomodo enim non indignum est Deo dicere quod si desponderet de aliqua re mea, obligaretur mihi satisfacere, tunc enim illa res ita esset mea vt non esset Dei, quia nemo disponens de re sua facit iniuriam alteri, vt videtur per se notum.

Prima
euasio.

Respondent aduersarij primò, quod Deus debens aliquid ex iustitia non amittit dominium perfectum, sed tantum illud ligat, constat autem quod dominium perfectum esse potest ligatum, cuiusmodi est dominium coniugis in corpus alterius etiam post votum castitatis.

Sed contra, ille qui habet dominium perfectum cuius rei, sed ligatum non facit contra iustitiam, nec tenetur ad restitutionem si disponat de illa re cuius habet dominium ligatum, maritus enim post votum castitatis non peccat contra iustitiam si violat votum, si comedis die veneris gallinam tuam, peccas contra temperantiam non contra iustitiam. Pupillus qui de suis rebus disponit non peccat contra iustitiam, quamuis dominium habeat ligatum: sed si Deus deberet aliquid homini ex iustitia, non posset sine iniuria violare illud ius, ergo non haberet in illam rem dominium etiam ligatum. Nam habere dominium ligatum, est posse quidem sine iniustitia illa re vti, sed non posse tamen honestè vti, sed Deus de illo iure non posset etiam iustè disponere, ergo non haberet dominium illud ligatum.

Instantia.

Dices, possum voluntariè alteri concedere vsum rei meæ, quâ deinde non potero sine iniustitia vti, ergo potest dominium esse ligatum, quo tamen non potero vti iustè.

Respondeo dominium in eo casu non esse ligatum duntaxat, sed esse imperfectum, quia quando concessisti alteri dominium rei tuæ, abdicasti à te partem dominij, cum enim re illa non amplius possis sine alterius iniuria vti, non potes esse perfectè illius dominus.

Altera
euasio.

Respondent aduersarij secundò, Deum esse posse perfectè dominum creaturæ cui obligabitur ex iustitia, quia simpliciter & absolute potest disponere de illius iure, quamuis ex suppositione suæ promissionis non possit de illa disponere, sicut Deus nunc est perfectè liber in his quæ facit, quamuis ex suppositione quod decreuerit facere, non possit non facere, cui igitur necessitas ex suppositione stare potest cum libertate, non potest autem stare cum perfectò dominio.

Sed contra, quia certum est quod ad tollendum dominium præsens, sufficit suppositio aliqua præterita liberè posita, qua efficitur vt nunc disponere non possim de illa re, si enim liberè mihi heri tradidisti librum, etiam si perseueres in eadem voluntate per annum integrum, non es tamen dominus libri, quamuis vti non possim eo libro contra tuam voluntatem. Sed Deus heri posuit suppositionem, ex qua sequitur vt non possit vti aliqua re sine mea iniuria, ergo quamuis iterum eandem ponat suppositionem, non seruat tamen dominium in illam rem, nam ad dominium se habet omnino per accidens quod seruet eundem actum, & non possit non seruire

semper enim valet quod dixi, Deus nunc ex suppositione non potest de re illa, & de meo iure disponere, & si disponderet teneretur restituere, faceretque veram iniuriam, ergo vlruparet rem non suam, atque ita ex illa suppositione præterita non est dominus, redit enim primum argumentum, Deus non manet dominus illius iuris, quod nunc simpliciter non potest reuocare, nec de illo disponere, nam illud est impossibile simpliciter, quod est impossibile ex suppositione præterita quæ reuocari non potest, alioqui dici posset, quod nunc Iudæ peccatum potest non esse. Confirmatur quia ille qui rem vendit, aut cedit iure suo, ponit liberè suppositionem ex qua impeditur perseuerantia dominij, ergo ad ablationem dominij sufficit necessitas ex suppositione præterita.

Instabis primò, necessitas ex suppositione non sufficit ad tollendam libertatem, ergo neque sufficit ad tollendum dominium, nam etiam libertas Dominij quoddam est.

Prima
instantia.

Respondeo suppositionem præteritam satis omnino esse ad tollendam libertatem præsentem, & dominium præsens, nunquam enim potes nunc, heri non peccasse. Deus nunc liberè vult ex parte actus totum quod voluit ab æterno, quia idem actus Dei manet, quantum est ex parte Dei, non manet idem ex parte obiecti, nam creatio mundi verbi gratia nunc, non est Deo libera.

Instabis secundò, Deus nunc dat idem, quod dedit heri, alioqui mutatur, ergo nunc habet dominium illud quod prius habuit, nemo enim dat quod non habet.

Secunda
instantia.

Respon. distinguendo antecedens, Deus nunc dat id quod dedit ex parte actus interni, concedo, quia eundem actum habet: ex parte obiecti & effectus externi, nego, quia non dat nunc formaliter, idem dominium quod dedit, sed tantum confirmat illam donationem, & ad summum, dat virtualiter.

Vides ergo solidam esse argumentationem allatam, quod si Deus strictè aliquid debet, certè non est dominus totius iuris quod est in creatura. Nemo enim facere potest iniuriam vtendo re sua, si Deus strictè debet, faceret iniuriam creaturæ disponendo de illius iure, ergo non est dominus illius iuris. Valeretque argumentum etiam posito quod duo possent eiusdem rei esse domini simul & semel: nam semper verum est dicere si Deus est dominus huius rei, non faciet iniuriam alteri vtendo re illâ, quantuncunque tu illius sis dominus. Alia omitto argumenta plurima, quibus assertio posita confirmari potest, verbi gratia quod Deus fieri posset verum mancipium creaturæ, cui ex iustitia seruire deberet, vt rectè vrget De Lugo. Sed sufficiens est ratio allata, quæ videtur alias omnes includere.

Ad primam Respondeo, illas omnes Scripturas vbi Deus dicitur iustus, debitor, &c. non significare nisi quod in Deo est iustitia secundum quid, & inadæquatè, quatenus ex promissione sua Deus debet moraliter præmium operibus bonis, & illud tribuet etiam omnino æquale. Si autem non redderet esset iniustus iniustitiâ secundum quid, & inadæquatè, quæ tollit æqualitatem cum debito morali, non cum debito stricto. Fateor igitur esse in Deo iustitiam omnino propriam, & non tantum metaphoricam, sed nego illam esse iustitiam strictam, quæ respicit debitum ita strictum, vt si non reddatur fiat iniuria.

Quod additur non posse Scripturas illas intelligi de solo debito fidelitatis, debet distingui, alia enim est fidelitas gratuita promissionis, alia fidelitas promissionis remuneratoriæ, includens pactum onerosum: prima fidelitas non vocatur iustitia, per quam gloria tanquam hæreditas redditur pueris baptizatis, altera

verò

Solutio
primæ du-
bitationis.

verò fidelitas, est iustitia secundum quid, non autem simpliciter, quia includit pactum onerosum ei cui aliquid retribuitur, ex ea fidelitate retribuitur præmium bonis operibus.

Solutio
secundæ
dubitatio-
nis.

Ad secundam satis dictum est, quomodo iustitia stricta secundum rationem adequatam, non sit perfectio simpliciter simplex, cum tollat rationem perfecti dominij; quam non tollit debitum fidelitatis.

Solutio
tertiæ.

Ad tertiam satis etiam videtur ostensum quod Deus, & creatura non possunt habere simul eiusdem rei verum & independens dominium, immutabilitas enim diuinæ voluntatis, se habet purè per accidens ut ostendi. Et denique si Deus maneret dominus rei cuius etiam homo haberet dominium, Deus non faceret iniuriam homini disponendo de re illa, ergo non obligaretur homini ex iustitia.

Argumen-
ta leuiora.

Addi solent alia quædam minoris momenti argumenta, verbi gratia quòd Deus non sit dominus omnis operationis humanæ, cum non sit dominus peccati, neque possit illud exigere: quòd Deus ex satisfactione Christi amisit ius retinendi peccatum: videtur sequi quòd, qui lædit meum ius, lædit etiam ius Dei, & sic peccat dupliciter. Sed hæc omnia sunt leuissima, quia Deus est verè Dominus peccati, quòd destruere potest, & punire, non potest autem illud exigere, quia illud odit, non quia faceret iniuriam alicui si illud exigeret. Quamvis esset verum quòd Deus ex satisfactione Christi totum amisisset ius, quòd habebat ex peccato, sed hos tamen nullum acquisissemus ius in ipsum Deum. Sed neque Deus per satisfactionem Christi vllum ius amisit, ut dicitur statim. Qui lædit meum ius, lædit etiam ius Dei, neque tamen peccat multipliciter, quia hæc est generalis circumstantia cuiusvis peccati, unde neque auget numerum neque speciem peccati, ut alias probaui.

S. V.

COROLLARIUM II.

De Iustitia hominis erga Deum.

Status con-
trouersie.

Dixi Deum non posse strictè obligari aut debere aliquid homini, atque adeò non esse perfectam iustitiam in Deo ex defectu stricti debiti: nunc difficilius est dicere vtrum homo ex perfecta illa & stricta iustitia, obligetur & debeat Deo, quia non potest illi deesse strictum debitum.

Prima du-
bitatio.

Ratio enim dubitandi primò est, quia si homo in iis quæ strictè Deo debet, potest adquare ius Dei, potest esse perfecta & stricta iustitia hominis ad Deum, solus enim defectus æqualitatis tollere potest illam iustitiam, non autem defectus debiti, sed potest homo in multis adquare id quòd Deo debet, nā v.g. si vouisti Deo dare pauperi nummū, soluas autem nummū, nihil à te ratione voti exigere potest Deus, ergo ex ea solutione nummi, adquasi totū ius quòd Deus acquisiuit ratione voti. Deinde postquam creatura totum persoluit quòd potest, nihil aliud ab ea exigere potest Deus qui non potest aliquid exigere impossibile, ergo tunc illa totum adquat ius Dei. Vnde confirmatur, quia quando debitor non potest soluere totum quòd debet, verum tamen elicit actum iustitiæ soluendo quantum potest, ergo ad actum iustitiæ non requiritur iuris adquatio sed sufficit quòd reddatur totum quòd reddi potest.

Secunda
dubitatio.

Secundò quicumque strictè aliquid Deo debet, obligatur Deo ex iustitia, homo debet strictè Deo, nam debere strictè non aliud est quam ita debere ut si non reddatur obligeris ad restitutionem aut satis-

Tom. I.

factionem, homo si non reddat quæ Deo debet verè peccat, & tenetur satisfacere, igitur homo strictè Deo debet.

Tertiò non videtur dubium, quin Christus adequauerit totum ius Dei ortum ex peccatis, tunc enim ius creditoris adequatur, quando plus restituitur quam fuerat ablatum, sed Christus plus Deo restituit satisfaciendo, quam ablatum ei fuerat per peccatum, quia eius satisfactio superat infinitè debitum peccati, ergo adquauit totum ius Dei quòd erat ortum ex peccato seu totum quòd Deus exigere poterat ratione peccati. Deinde argumentor, quia totum ius Dei, est illud quòd ortum est ex peccato, Christi meritum maius est peccato, ergo est maius iure quòd Deus habet propter peccatum. Denique Christus imò quilibet homo, est vere dominus omnium suorum actuum liberorum, ergo liberè potest de illis disponere, ergo illos negare potest vel reddere, ergo Christus potuit adquare per illos actus aliquod Dei ius.

Tertia du-
bitatio.

Dicendum nihilominus est quintò, nullam dari hominis ad Deum strictam iustitiam qualis inter creaturas versatur, sed iustitiam quandam superiorem omni alia iustitia. Ita censent Doctores omnes citati pro iustitia Dei ad homines, quibus ex parte videtur dissentire De Lugo.

Conclusio
negatiua.

Ratio tamen ex superiori conclusione deduci facile potest, quia ubi ius creditoris ita est essentialiter inadquabile, ut nulla pars eius extingui possit per vllum actum debitoris, ibi esse non potest perfecta iustitia, sed ius Dei ad hominem, seu id quòd homo debet Deo ita est essentialiter inadquabile, ut nulla pars eius per vllum hominis actum extingui possit, ergo non datur iustitia vlla stricta hominis ad Deum. Maior videtur certa quia iustitia ex proprio suo munere virtus illa est quæ ita ponit æqualitatem cum iure alterius, ut sine iniuria nihil amplius possit exigere, id est per quam ita debitum extinguitur, ut non possit amplius exigere quòd datum est, tunc autem implicat exerceri actum iustitiæ, quando nulla ponitur æqualitas per quam extinguatur aliquod ius, nam adquare alterius ius, est ponere id quòd ipse ratione iuris exigere poterat, & quo posito, non potest amplius idem exigere: non ergo ad propriam iustitiam sufficit strictum debitum, quòd violari sine aliqua iniuria non valeat, sed requiritur ut ius illud adquare & extingui possit, saltem secundum aliquid sui per actionem iustam, quæ non dicitur iusta, nisi quia est æqualis cum iure.

Prima ra-
tio.

Maior eu-
dens.

Minor ergo probatur quia tunc ius est essentialiter inadquabile, quando nihil potest reddi, quo extinguatur minima pars debiti: sed creatura nihil potest Deo reddere, quo extinguatur minima pars debiti creaturæ erga Deum: quia tunc non extinguitur pars vlla debiti, quando sine iniuria facta creaturæ, Deus potest semper idem & semper plura exigere à creatura: sed quidquid creatura Deo reddat, potest Deus sine iniuria debitum idem exigere, vel etiam exigere plura, vel eodem titulo vel ex aliis titulis innumeris, habet enim dominium infinitum & vniuersalissimum in omnia bona & iura creaturæ, de quibus disponere potest sine vlla eius iniuria, ergo nulla pars debiti creaturæ vnquam extinguitur. Minor est euidentis; quia qui perfectum habet dominium in omnia iura creaturæ, non potest illi vnquam facere iniuriam, ergo quidquid accipiat, aut quidquid exigit, à creatura potest sine iniuria plura semper & plura exigere, non solum aliis titulis sed ex eodem etiam titulo. Vnde

Probatio
minoris.

Secundò argumentor, quia si non datur perfecta iustitia Dei ad homines sequitur etiam non dari perfectam iustitiam

Secunda
ratio.

QQQ 2

iustitiâ hominis ad Deum: Probatum autem est, nullam dari strictam iustitiam Dei ad homines, ergo neque; vlla datur perfecta iustitia hominis ad Deum. Probatum maior ut sit iustitia hominis ad Deum, necesse omnino est ut homo eliciens actionem iustam, & æqualem cum iure alterius, extinguat debitum quod habebat prius, sed si non detur iustitia Dei ad homines, homo non potest extinguere illud quod debebat Deo, ita ut Deus sine iniuria non possit illud exigere: implicat ut creatura ius aliquod obtineat in Deum, ita ut nihil amplius ab ea possit exigere sine iniuria, ergo si non datur iustitia Dei ad homines, implicat ut detur iustitia hominis ad Deum. Confirmatur quia tunc non extinguitur debitum, seu non adæquatur ius cum nihil creditori redditur, quod aliis titulis non sit sub eius dominio, & quod aliis titulis non possit creditor exigere: sed creatura nihil Deo reddit, quod aliis titulis non sit sub Dei dominio, & quod Deus aliunde non possit exigere, ergo &c.

Instantia. Dices, Deus non potest exigere pœnitentiam, nisi posito peccato. Respondeo hoc esse verum, quia pœnitentia est in se ipsa impossibilis sublatio peccato: sed posito peccato, potest Deus exigere pœnitentiam, non acceptando illam ut satisfactoriam, unde homo per pœnitentiam non acquirit strictum ius ut Deus debeat & remittat peccatum. Unde.

Solutio primæ dubitationis. Ad primam Respondeo, absolute negando quod creatura possit aliquando adæquare aliquod ius Dei id est extinguere aliquod debitum acquirendo aliquod ius in ipsum Deum, ut amplius pro eodem debito nihil possit repetere sine iniuria: quidquid enim Deo reddas non faciet iniuriam tibi, si rursus eodem vel alio titulo idem repeteret; verbi gratia vouisti dare nummum pauperi, potest Deus sine iniuria iterum à te repetere nummum eundem, non solum aliis titulis, sed etiam titulo voti, quia tibi non faciet iniuriam si velit ut iterum soluas idem votum, cum per illam solutionem voti nullum acquisueris ius, ut Deus non à te repetat iterum eandem solutionem voti: præter quam quod potest etiam infinitis aliis titulis, idem illud exigere, ut quantuncumque soluas quod debes, semper tamen debeas, quod soluis.

Deinde illud antecedens debet distingui, quando perfoluit homo totum quod potest, nihil aliud Deus ab eo potest exigere, distinguo inquam, nihil exigere potest ex defectu dominij quod sit in Deo, imo ita ut si exigeret faceret iniuriam, negatur antecedens, non potest ex defectu potestatis, quæ homini desit, conceditur. Sicut si debeam Titio centum nummos, neque tamen illos habeam, certè Titius non potest exigere, non ex defectu iuris sui, sed ex defectu meæ potestatis. Igitur obseruandum hic diligenter est, quod adæquare ius non est ponere rem æqualem rei quæ debetur, sed est ita illam rem ponere, ut extingatur ius quod prius erat.

Solutio secundæ. Ad secundam Respondeo exigi essentialiter ad actum iustitiæ, ut ponatur aliqua æqualitas nam iustum, & æquale idem sunt, adeo ut si non possis adæquare totum ius alterius, & illud extinguere, debeas tamen extinguere saltem aliquam eius partem: ideo inter homines quando debitor soluere totum non potest quod debet, tenetur ex iustitia soluere id quod potest, quia tunc extinguit saltem aliquam partem debiti, si autem Deo satisfacias nullam debiti partem extinguas, quia Deus iterum illud posset sine iniustitia exigere, ideo iustitia illa ex qua Deo debes sublimior est quam hominum iustitia inter se: Negauimus videlicet quod ad strictam iustitiam sufficiat debitum strictum, quia requiritur præterea iuris alteritas, & adæquabilitas. Concedo igitur quod homo strictius

me Deo debet, sed negatur tamen propterea quod reddere Deo possit aliquid ex iustitia stricta, cum non possit acquirere ius vllum in Deum, sub cuius dominio totus est cum omnibus suis iuribus.

Ad tertiam Respondeo, satisfactionem Christi non fuisse rigorosam ex iustitia, cum ab illo rigore multis ex capitibus deficiat, ut tertia parte probandum est, quia scilicet Christus quatenus homo non erat sui iuris, sed secundum se, & secundum sua omnia iura erat res Dei: unde fiebat ut omnes eius satisfactiones, licet infiniti essent valoris, posset Deus aliis titulis exigere, neque tenebatur eas acceptare ad remittendum peccatum, sed sine iniuria poterat illud non remittere, quantuncumque Christus pro illorum remissione laborasset. Fateor itaque minimam Christi satisfactionem fuisse condignam, æqualem, & superabundantem pro infinitis peccatis ac plus exhibuisse Christum quam merebatur ipsum peccatum, sed negandum est quod Christus adæquauerit totum quod Deus poterat exigere sine iniuria, nam hoc esse falsum probant omnia quæ dixi, Christus enim fuisset sui iuris, defuit ergo Christo adæquatio diuini iuris, quod per actum Christi extingueretur. Distinguitur igitur illa maior, tunc adæquaturus creditoris quando tantum restituitur quantum fuerat ablatum, si ille qui restituit sit sui iuris, ita ut acquirere possit aliquod ius aduersus eum cui restituit concedo: si non sit sui iuris nego, quia tunc creditor, aliis titulis poterat exigere illud idem quod accipit, neque obligatur ex iustitia ad non repetendum debitum: satisfactio Christi quantuncumque fuerit condigna, & maior debito peccati, non adæquauit tamen propterea ius Dei, quia quamuis pretium esset maius debito peccati, tamen ille qui exhibebat non erat capax iuris vllius aduersus Deum.

Prima instantia. Instabis primò, cum datur æquale adæquatur debitum, Christus dedit æquale, ergo adæquauit debitum,

Respondeo, cum eadem distinctione, cum datur æquale ab eo, qui est sui iuris, qui scilicet potest acquirere ius aliquod aduersus creditorem concedo: cum datur æquale ab eo, qui non est sui iuris neque potest acquirere vllum ius aduersus creditorem, negatur maior. Dixi enim quod iustitia necessarii est ad alterum qui sit sui iuris, si enim omnia iura debitoris, sint ipsius creditoris propria, nunquam adæquare potest ius creditoris obligatio illam ex iustitia ad nihil repetendum amplius. Aliud ergo est dare æquale pro debito, aliud adæquare ius; primum fecit Christus, non fecit secundum, quia non erat sui iuris, nec obligabat Deum ex iustitia, ex defectu iuris in ipsum Deum.

Secunda instantia. Instabis secundò totum illud ius Dei ortum est ex peccato, Christi meritum maius est peccato, ergo est maius iure quod habet Deus propter peccatum.

Respondeo, verum quidem esse, quod ius illud Dei ortum est ex peccato, sed ita tamen, ut sit ius supremi Domini, qui pluribus aliis titulis actus nostros possit exigere, vel etiam idem exigere possit iterum sine iniustitia. Illud ergo argumentum non est in forma, cuius conceduntur maior & minor, negatur consequentia, Christi enim meritum maius est peccato, sed non est maius iure, quod ortum est ex peccato, quia illud est ius supremi Domini, quod nunquam extingui potest ab eo qui nullum ius acquirere potest, aduersus supremum Dominum.

Tertia instantia. Instabis tertio, postquam Deus remisit peccatum, extinguitur in eo ius odio habendi peccatorem, ergo per satisfactionem extinguitur, & adæquatur ius Dei.

Respondeo, distinguendo antecedens, postquam Deus remisit peccatum, extinguitur in eo ius odio habendi

Solutio tertia de Christi satisfactione rigorosa.

Prima instantia.

Secunda instantia.

Tertia instantia.

habendi peccatorem, extinguatur ex iustitia nego, ex fidelitate concedo. Vnde negatur consequentia, quia satisfactio non extinguit ius Dei, sed Deus liberaliter illud remittit, obligando se ipsum ex fidelitate ad non odio habendum, neque puniendum.

Quod addebatur Christum fuisse dominum suorum actuum liberorum distinguendum est, Christus & quilibet homo, ita est dominus suorum actuum liberorum, ut Deus non possit illos exigere imperando illos prout voluerit, & ad eos obligando, negatur, ita ut non possit ad illos necessitate concedo: Si enim sunt liberi certum est quod necessitas in illos non cadit, sed est tamen certum quod possunt à Deo supremo domino imperari.

Ex quibus omnibus facile colligi potest, quænam sint aliæ personæ inter quas reperiri potest iustitia & iniustitia. Primum, enim eiusdem ad se ipsum, nunquam esse potest iustitia, quia omnis iustitia est ad alterum iure distinctum, alioqui facere sibi posset aliquis iniuriam, & teneretur sibi satisfacere. Secundò, patris ad filium, ut filium, & vicissim filij ad patrem, ut patrem, non potest esse vera iustitia; sensus est quod pater in ijs quæ ita debet specialiter filio, ut non debeat nisi filio, iniustus esse non possit, sed tantum peccet contra pietatem, debet verbi gratia illum ut sic alere, educare, gubernare, &c. filius autem debet patrem colere, amare, obedire, alere in necessitate: illa si non præstiterit pietatem violat non iustitiam, propter allatam sæpe rationem, quia iurium alteritas ad iustitiam requisita, non inuenitur inter patrem & filium ut sic, cum omnia iura filij ut filij, sint sub dominio patris, atque adeo pater, non reddens filio ea quæ ipsi debet ut filio violat ius cuius est Dominus. Neque obligatur restituere, & contra Filius reddens Patri quæ debet illi ut tali, non adæquat illius ius extinguendo illud, & acquirendo ius in patrem; ijs verò quæ pater & filius debent cuilibet homini, verbi gratia non occidere, non adimere famam, potest Pater peccare contra iustitiam in filium, & filius in patrem, quia pater non est dominus iurium filij ut hominis: Tertiò, eadem omnino ratio est serui ad dominum, & domini ad seruum ut sic, quia seruus ut sic totus cum suis iuribus est domini. Vnde in ijs quæ dominus debet seruo ut seruo, iniustus esse non potest, sed crudelis, in ijs quæ debet illi ut homini, id est quæ cuilibet debet homini vera est iustitia, quia est distinctio iurium.

SECTIO II.

Quænam sint propria Species, & partes Iustitiæ.

S. Thomas quæst. 61.

TRia distinguebam, initio disputationis, genera partium, quas sigillatim in iustitia nunc inquiri. Illæ nimirum partes erunt essentielles & subiectivæ, quæ totam eius rationem participabunt, æqualitatem perfectam, debitum strictum, & distinctionem iurium: Potentiales quæ ad alterum quidem sunt, sed non totam iustitiæ essentiam participant, eo quod vel non ponant perfectam æqualitatem, vel non respiciant strictum ius: integrales illæ sine quibus iustitia non potest obire integrè suum munus. De illis tribus ut distinctè dicam, primum videndum est utrum iustitia diuidatur in commutativam & distributivam, tanquam in partes essentielles & proprias species, secundò utrum sint aliæ præterea partes essentielles iustitiæ, tertio de reliquis partibus.

S. I.

Utrum adequatè diuidatur Iustitia in commutativam & distributivam.

Prima & celeberrima iustitiæ diuisio in commutativam & distributivam tanquam in partes essentielles adæquatè diuidentes iustitiam in veras species habetur à Philosopho, 5. Ethicorum cap. 2. 3. & 4. defenditurque communiter à Theologis cum S. Thoma quæst. 61. Sed fuit tamen hætenus difficile inuenire in quo illæ propriè differant, & quomodo diuersam participant rationem iustitiæ. Iustitia videlicet commutativa definitur illa, quæ versatur in commercijs hominum, ponendo in illis æqualitatem arithmetica cum iure stricto, & priuato, quod quisque habet: Distributiva iustitia illa est, quæ versatur in distributione bonorum communis, ponendo cum illis æqualitatem geometricam cum iure, quod quisque habet, prout est pars communis. Quæ definitiones difficillimæ sunt & vix defendi possunt.

Ratio enim dubitandi est, quia iustitia commutativa, & distributiva non sunt duæ species iustitiæ distinctæ inter se essentialiter, si nec differant per diuersas æqualitates arithmetica & geometricam, neque per diuersa debita, alterum absolutum & priuatum, alterum respectiuum & commune, sed illas neutro modo distingui, multipliciter probari potest.

Primum enim, non possunt duæ illæ iustitiæ distinguari per duas illas æqualitates, si iustitia commutativa respiciat aliquando æqualitatem geometricam, & iustitia distributiva sæpe respiciat arithmetica: sed iustitia commutativa sæpe respicit æqualitatem geometricam, nam verbi gratia, cum aliquis ex eodem contractu debet multis quibus plenè non potest satisfacere, tenetur soluere singulis seruata proportionem, ita ut faceret iniuste si totum vni solueret, alteri vero partem; vel si omnibus solueret æqualiter quibus tamen debet summam inæqualem: sed illa solutio est actus iustitiæ commutativæ, ergo in iustitia commutativa seruatur æqualitas geometrica. Similiter si contraxisti societatem cum pluribus qui summam inæqualem contulerunt, teneris plus lucri dare illis, à quibus plus collatum est pecuniæ, idque secundum proportionem; si enim summa sit triplo maior, debet etiam esse triplo maior quantitas lucri, ubi sine dubio est etiam iustitia commutativa; Similiter si Scholasticis eiusdem collegij, relinquat aliquis distribuendos aureos mille pro cuiusque inopia, tunc certum est quod ex iustitia commutativa, tenetur distributor seruare illam geometricam æqualitatem dando cuique secundum proportionem inopie. Similiter iustitia distributiva videtur seruare proportionem arithmetica: nam beneficium conferri non potest nisi vni, debet autem dari digniori; & tamen illa est iustitia distributiva. Similiter si quis cathedram petat, vel beneficium sine concursu, tunc nulla inter plures fit distributio, & tamen seruatur iustitia distributiva.

Neque satisfacere videtur Lessius, dicens quod tunc seruatur utraque iustitia, quia utraque seruatur æqualitas. Sed hinc sequitur quod duplex committitur peccatum explicandum in confessione, quoties æqualiter distribuitur pretium, vel lucrum inæqualibus creditoribus: Deinde ille creditor non habet nisi vnum ius, ergo non potest nisi vna iustitia seruari. Denique iustitia propria non respicit æqualitatem

Definitio
vtriusque
iustitiæ.

Ratio
difficul-
tatis.

Non di-
stinguun-
tur per
diuersas
æquali-
tates.

QQQ 3 tem

rem metaphoricam, æqualitas vero geometrica non est æqualitas nisi metaphorica. Imo si iustitia respicit æqualitatem secundum proportionem, sequitur quod non respicit medium rei, magis quam fortitudo & temperantia.

Secundò, videtur quod distinctio ista utriusque iustitiæ, non petatur ex diuersitate iurium in bona priuata & communia. Probat, quia illa diuersitas iurium non sufficit ad distinctionem iustitiæ, quæ non sufficit ad distinguenda debita diuersa, sed diuersitas illa iurium priuati & communis, non sufficit ad distinguenda debita diuersa, debitum enim illud non est diuersum, quod si læsum sit eandem inducit obligationem restituendi, sed ius illud respectuum & commune, tam obligat ad restitutionem, si læsum sit, quam ius aliud proprium & priuatum: si enim malè distribuisti bona communia, neque seruasti eam, quam seruare tenebaris æqualitatem proportionis, teneris illi restituere cui minus dedisti, æquè ac si furatus esses bona illius propria. Imò ille iniquus distributor quando restituit id quod dare debuit, elicit actum iustitiæ commutatiuæ, ergo ille reparat ius commutatum reparando distributum; ergo illa non sunt duo iura.

Dico primò, iustitiam commutatiuam, & distributiua esse duas species iustitiæ inter se distinctas, tum propter diuersas æqualitates, quas ponunt, tum propter diuersa debita & iura quæ respiciunt. Ita communis censent cum S. Thoma & Philosopho, omnes ferè Theologi contra Buridanum, cum quo videtur etiam censere Vasques, discrimen utriusque iustitiæ non esse nisi accidentale *prima parte d. 85. & 82. 1. 2. disp. 223.*

Ratio a priori est, quia illæ virtutes specie differunt, quæ habent diuersa obiecta formalia, tum proxima tum remota, huiusmodi sunt iustitia commutatiua & distributiua, nam obiectum formale iustitiæ proximum est æqualitas cum iure, remotum autem est ius alterius: Iustitia commutatiua & distributiua, respiciunt æqualitates specie diuersas, una arithmetica, altera geometrica: iura diuersa, una ius absolutum & priuatum, quod est dominium: altera ius respectuum commune multis, ergo istæ iustitiæ habent diuersa specie obiecta, & specie differunt. Minor duas habet partes probandas sigillatim, nam distinctionem istam virtutum, negant Suares & Rebellus, posse peti à respectu ad diuersam æqualitatem arithmetica & geometrica, Vasques autem & alij plures, negant illam peti ex diuersis iuribus: ego cum Molina, Lessio, De Lugo dixi illam peti ex utroque capite.

Primò ergo, quod dixi de duabus æqualitatibus ut sit perspicuum, explicari debet quid sit æqualitas illa utraque, arithmetica nimirum & geometrica seu proportionum, quas explicat Philosophus mirabiliter citato loco 5. *Ethicorum*. Æqualitas Arithmetica dicitur æqualitas rei ad rem, abstulisti decem, totidem restituens, ponis æqualitatem perfectam rei restitutæ, cum re ablata, quæ appellatur arithmetica. Geometrica vero æqualitas, est similitudo proportionis cum proportionem, si verbi gratia sint duo, quorum vnus dignitatem habet triplo maiorem, quam alter, debetur ei portio bonorum communium triplo maior quàm alteri, tunc enim proportio bonorum, est æqualis proportioni duarum personarum, ut autem accuratius etiam de hac utraque dicam æqualitate addam aliqua ex Philosopho.

Proportio ergo non aliud significat, quam similitudinem quandam duarum quantitatum vel numerorum, cum aliqua tamen dissimilitudine, ut cum

binarius dicitur habere proportionem sub duplam cum quaternario. Proportionalitas autem, est similitudo proportionum, & similitudinum, quæ reperiuntur inter quantitates & numeros: ut cum dicitur, sicut se habet binarius ad quaternarium, ita se habet senarius ad duodenarium. Quia vero similitudo semper est inter plura, ideo necesse est ut proportionalitas qualibet includat semper quatuor terminos, vel actum vel potestatem, ita ut si sint actum tantum tres, vnus eorum æquiualeat duobus, & bis accipiat: verbi gratia quæ est proportio binarij ad quaternarium, eadem est proportio quaternarij ad octonarium, illa enim est proportionalitas coniuncta, ubi quaternarius bis accipitur, si autem dicatur, quæ est proportio binarij ad quaternarium, eadem est proportio ternarij ad senarium, proportionalitas est disiuncta in qua sunt actum quatuor termini, & proportio subdupla.

Rursus autem hæc proportionalitas siue sit coniuncta, siue sit disiuncta, duplex esse potest, prima geometrica, seu secundum proportionem, quæ spectat æqualitatem proportionum inter numeros secundum se spectatos, siue in qua est eadem proportio minoris extremi ad medium, quæ medij ad maius extremum, verbi gratia in exemplis, quæ attuli, sicut se habet binarius ad quaternarium, ita ternarius ad senarium, ibi enim numeri comparantur inuicem accepti secundum se, binarij enim secundum se sumpti ad quaternarium subdupla est proportio, quia bis continetur in quaternario, sic ternarius bis continetur in senario. Proportionalitas autem arithmetica, seu secundum quantitatem, est similitudo proportionum, quæ sunt inter numeros non spectatos secundum se, sed quoad differentiam, quando scilicet eadem est proportio differentia, quæ est inter medium & minus extremum, ad differentiam, quæ est inter maius extremum & medium, non est autem eadem proportio ipsius minoris extremi ad medium, quæ est medij ad maius extremum: ut cum dicitur quæ est proportio binarij ad quaternarium, eadem est proportio senarij ad octonarium, denarij ad duodenarium: Vel quæ est proportio binarij ad quaternarium, eadem est proportio quaternarij ad senarium: nam sicut quaternarius superat binarium, vno binario, sic quaternarium superat senarium binario. Unde patet quod æqualitas geometrica, est inter numeros secundum se spectatos, arithmetica inter numeros spectatos quoad differentiam: Prima est similitudo secundum proportionem numerorum secundum se, altera est similitudo secundum quantitatem differentia numerorum. Hæc autem omnia, ut accomodem iustitiæ cum Philosopho.

Sic probari potest conclusio. Æqualitas arithmetica & geometrica sunt æqualitates essentialiter inter se distinctæ, ut dixi, cum vna sit æqualitas omnino rigorosa & secundum quantitatem, altera sit æqualitas minus rigorosa & secundum proportionem, atque adeo vna est æqualitas rei ad rem, altera æqualitas proportionis ad proportionem, sed in iustitia commutatiua seruatur æqualitas arithmetica coniuncta, in iustitia distributiua seruatur æqualitas geometrica disiuncta, ergo istæ duæ virtutes respiciunt æqualitates specie diuersas. Minor e probat Philosophus, cum enim iustum & æquale, sit medium inter plus & minus, non potest illud constitui, nisi duo attendantur extrema, in quibus maius extremum, est is qui plus habet, quam debeatur, minus extremum, is qui minus habet, iustitiæque munus proprium est utrunque ad æqualitatem redigere quod non facit nisi constituendo medium plus & paucioris, quod est æquale iuri utriusque

Æqualitates arithmetica & geometrica.

Applicatur iustitiæ.

Proportio & personarum.

que. Cum autem contingit vt personarum conditio diuersa, non attendatur vlllo modo, sed sola differentia inter plus, & minus in ipsa re, tunc æqualitas, quam iustitia ponit est arithmetica coniuncta, vt nimirum eadem sit differentia minoris extremi à medio, quæ medij est à maiori extremo: verbi gratia si sint duo habentes singuli aureos decem, vnus autem alteri furetur duos, tunc ille qui facit iniuriam habet aureos duodecim, qui vero patitur habet tantum octo: vt ponatur æqualitas inter illos, necesse est poni medium inter octo, & duodecim proportionem arithmetica coniuncta, non enim ponitur æqualitas, nisi singuli habeant decem: est autem eadem differentia octonarij ad denarium, quæ denarij ad duodenarium, si numeri considerentur secundum se, ergo in iustitia commutatiua seruatur æqualitas arithmetica, quæ præcisè comparat quantitatem lucri, seu pluris, cum quantitate damni seu paucioris: non attenditur autem personarum dignitas, sed ponitur æqualitas inter rem & rem.

Distributiua respicit æqualitatem geometricam.

Cum autem contingit vt diuersa personarum conditio, per se attendatur in constituenda æqualitate inter plus & minus, necesse omnino est vt seruatur proportio geometrica disiuncta ita vt eadem sit ratio rei quam tribuis vni personæ, cum re quam tribuis alteri, quæ est proportio dignitatis vnius personæ, cū dignitate alterius personæ: tunc enim est æqualitas geometrica quando eadem est proportio primi termini ad secundum, quæ tertij ad quartum, ac proinde quæ proportio est primi ad tertium, eadem sit proportio secundi ad quartum. Sicut se habent duos ad quatuor, sic se habent sex ad duodecim: sed in iustitia distributiua, quæ non attendit solam æqualitatem rei ad rem, sed etiam conditionem personarum, non potest poni æqualitas, nisi eadem sit proportio rei cum re, quæ est proportio dignitatis cum dignitate, ita vt verbi gratia si publicum ærarium diuidendum est in plures pro ratione nobilitatis, vel meriti in Rempublicam, meritum autem Pauli sit duplo minus, quam meritum Petri, fiet Petro iniuria, nisi summa pecuniæ data Petro, sit duplo maior quam summa pecuniæ data Paulo: ita vt eadem sit proportio pecuniæ cum pecunia, quæ est personæ cum persona, quæ propria est æqualitas geometrica, quia in ea non comparatur res cum re, sed illæ comparantur cum dignitate personæ, tantum enim debet distare res à re, quantum persona distat à persona. Iustitia ergo commutatiua respicit æqualitatem cum re, non attendendo qualitatem personæ: distributiua vero respicit æqualitatem proportionum, id est comparat rem cum re, secundum comparisonem personæ cum persona.

Secundò, explicari debet, deinde probari, quod habet conclusio de duobus iuribus. Dupliciter enim potest aliquis habere ius in aliquam rem, primum est ius absolutum & priuatum, alterum respectiuium & commune cum alijs. Primum est ille titulus, quo quis vt persona priuata potest aliquid dicere suum, tanquam verus illius Dominus, sine vlllo respectu ad alios tanquam ad membra communitatis: sic enim Petrus habet ius in suam domum, in suam famam.

Alterum est titulus ille, quo aliquis vt membrum communitatis, potest exigere aliquid ex bonis communitatis, non quidem solus, sed simul cum alijs eiusdem Reipublicæ partibus, hoc enim ius est quidem in vna parte communitatis, sed ita tamen vt pendeat à iure quod habent aliæ partes eiusdem communitatis, pro quarum non solum conditione, sed etiam numero, illud crescit & decrescit: neque ita strictum est vt ante distributionem possit illud vsur-

pare, atque adeo neque illud dicere possit suum. Prius itaque illud ius est verum dominium, alterum autem minus strictum est & minus proprium ius: His positis.

Altera pars conclusionis de iuribus essentialiter distinctis, sequi videtur ex priori parte, nam illæ iustitiæ specie differunt, quæ respiciunt iura specie distincta, quorum scilicet vnum est verum dominium formale absolutum & independens, præscindendo à dignitate personæ, alterum autem non est dominium, sed ius respectiuium dependens ab alijs, & secundum proportionem dignitatis personæ: sed iustitia commutatiua ideo ponit æqualitatem arithmetica, quia ponit æqualitatem cum iure illo stricto, altera ponit geometricam, quia respicit ius posterius, ergo illæ iustitiæ differunt etiam ex obiectis indirectis, quæ sunt mensura iusti & iustitiæ, vt sæpè monui.

Ad primam Respondeo, dupliciter posse fieri vt iustitia respiciat æqualitatem geometricam: Primo per se ac propter se, id est vt æqualis sit excessus illius quod datur, excessui dignitatis quem habet accipiens. Secundo per accidens, id est vt cognoscatur æqualitas arithmetica, quæ intenditur primario. Fateor accidere sæpè posse vt iustitia commutatiua respiciat æqualitatem geometricam per accidens, quia etiam si nunquam illam intendat, illa tamen vtitur ad cognoscendam æqualitatem arithmetica, quam intendit, eam enim cognita eodem modo vni soluit, ac si deberet illi soli, quod certum est accidere.

Primò, cum quis ex contractu debet pluribus, id quod plene soluere non potest, tunc enim per se non intendit æqualitatem nisi arithmetica, sed vt eam cognoscat, vtitur proportionem geometricam, quæ cognita soluit eodem modo vni, ac si deberet illi soli: Differentia enim quæ est inter illos creditores, non est ratio propter quam debet, sed ratio cognoscendi, quod debet, nam eodem modo debet vni centum, ac si vnicus esset creditor, & non haberet nisi centum quos redderet, quia scilicet, id quod primario & per se intendit est vt reddat illi creditori, quantum debet illi supposita impotentia debitoris. Quod etiam patet, quia quando debitor potest plene soluere totum quod debet pluribus, tunc non intendit vlllo modo æqualitatem geometricam, ergo illam non intendit nisi per accidens, quando non potest soluere nisi vnā partem debiti.

Secundò, eadem est ratio de altero casu in quod ex contractu societatis, pluribus debetur inæqualis quantitas lucri, quia inæqualis est summa quæ collata est à singulis: tunc enim seruatur etiam æqualitas geometrica tantum per accidens, ad cognoscendam æqualitatem arithmetica, quia debitor primario intendit creditori soluere id quod ei debetur ex contractu societatis, ex quo debetur ei quarta verbi gratia pars lucri, eodem modo ac si solus esset socius, quod etiam constat, quia si solus esset non plus ei deberetur, quam quarta illa pars lucri, in iustitia vero distributiua, pro numero ciuium crescit vel decrescit ius singulorum.

Tertiò, idem dici debet, quando diues aliquis reliquit pluribus eiusdem academix membris, certam aliquam summam distribuendam, pro cuiusque inopia & necessitate, tunc enim sola æqualitas arithmetica per se locum habet, geometrica vero per accidens. Neque tunc est distributio, sed solutio rei quæ antea erat sub dominio eorum quibus datur. Imò tunc ius vnius Scholastici per accidens tantum pender à iure aliorum, cum donatarius potuerit dare omnibus æqualiter, vel etiam non habita vllā ratione

tione paupertatis, singulis illis assignare talem summam quæ nunc debetur: Vnde fit vt tunc vni eodem modo debeat, ac si esset solus, ideoque sola æqualitas arithmetica per se intenditur, geometrica vero ex accidenti. Idem dicendum est de stipendio, quod datur militibus, de mercede quæ debetur publicis operarijs, vni enim eorum, eodem modo datur, ac si esset solus.

In altero illo casu de beneficio, quod in concursu vni tantum debetur inter omnes dignissimos, vel etiam quod datur sine concursu, disputant authores quænam iustitia exerceatur. Multi enim cum Vasque putant eam esse iustitiam distributiuam, quia ibi fit comparatio inter merita plurium, siue illi veniant siue non veniant ad concursum. Sed hoc videtur difficile quia verius est quod ibi exercetur iustitia commutatiua si tamen aliqua exerceatur iustitia Ratio est, quia solus ille dignior ius habet ad beneficium, alij vero nullum habent ius, ergo illi debetur beneficium eodem modo ac si esset solus: esto per accidens aliquando respiciatur æqualitas geometrica, ad cognoscendum ius strictum & commutatum, quod ibi solum reperitur.

Solutio
secundæ du-
bicationis
tria conti-
net.

Ad secundam Resp. cum Molina, tria notanda esse in argumento proposito.

Primum est, quod iniquus distributor bonorum communium, tunc cum iniquè distribuit, peccat solum contra iustitiam distributiuam, violando ius illud respectuum & proportionale quod cuius ille habebat cui fit iniuria: & tamen tenetur distributor ille iniquus reparare damnum, restituendo partem illam quam non dedit quod aperte asserit S. Thomas artic. 1. ad 3. & patet ex communi doctrina de restitutione.

Secundum est, quod obligatio illa restituendi causata per violationem iustitiæ distributiue pertinet ad iustitiam commutatiuam, cuius etiam sine dubio actus est restitutio: per eam enim restitutionem reparatur ius læsum, quod ante iniquam distributionem erat distributiuum, post illam autem ex distributiuo factum est commutatum atque adeo ad restitutionem obligans ex iustitia solum commutatiua.

Probatur, quia pars communitatis quæ ante factam distributionem habet ius distributiuum in certam partem boni communis si iuste facta esset distributio, haberet ius commutatum in illam rem tantquam verè suam, & ita mutatum esset ius distributiuum, in ius commutatum sed post iniuste factam distributionem eodem modo habet ius ac si facta esset iuste distributio, ergo ille cuius habet ius commutatum post iniquè factam distributionem, cum prius haberet ius distributiuum: ergo iniquus distributor tunc obligatur ex iustitia commutatiua reparare ius commutatum: cum enim teneretur mutare ius distributiuum ad rem in ius commutatum in re, mutauit illud duntaxat in ius commutatum ad rem, vnde postea tenetur illud commutare in ius in re.

Tertium est, quod violatio iustitiæ distributiue non obligat quidem ad restitutionem faciendam ex iustitia distributiuam, sed faciendam ex iustitia commutatiua, quia (vt dixi) quando exercetur, vel violatur iustitia distributiuam semper ius distributiuum mutatur in commutatum. Ad illud verò quod opponi potest ius illud esse reparandum quod læsum est. Respondeo distinguendo, ius illud est reparandum, si maneat idem ius concedo, si non maneat idem, sed mutatum sit, nego: Illud autem ius est

mutatum, vt dixi. Denique nego eiusdem semper virtutis esse non facere iniuriam, & eam factam reparare, nam damnum factum contra vnam virtutem cuius motiuum amplius non manet reparari optimè potest per actum alicuius alterius virtutis cuius motiuum succedit motiuo alterius virtutis. Ad hoc autem quod iustitia distributiuam sit vera iustitia sufficit quod obliget ad restitutionem saltem mediata.

§. II.

Vtrum iustitia legalis & vindicatiua, sint etiam propria species iustitiæ, & reliquæ illius partes.

Negant aliqui cum Vasque prima secunda d. 50. cap. 2. Iustitiam legalem esse specialem & vnam virtutem, putant enim illam esse potius complexionem omnium virtutum, & adæquationem cum re-cta ratione, vel certè generalem legum obedientiam, semper enim exercet actum alicuius virtutis qui legibus patet.

Ratio dubitandi esse primò potest, quia si iustitia legalis est virtus ab alijs omnibus distincta, sequitur quod quoties violatur lex aliqua, duplex violatur virtus, atque ita duplex peccatum committitur, vel certè nunquam illa virtus violatur sine formali & expresso contemptu boni communis, quod non videtur verum.

Secundò, non potest distingui iustitia legalis à virtute obedientiæ, cum sit impossibile assignare motiuum distinctum ab aliarum virtutum motiuis, nam illud dici non potest esse duntaxat dominium quoddam altum Reipublicæ in bona ciuium, quia ad solam obedientiam pertinet non impedire vt Reipublica vtatur bonis ciuium in casu necessitatis, cum dominium illud altum, non sit nisi potestas iurisdictionis, aut certè ista virtus eadem est cum virtute pietatis.

Tertiò, iustitia vindicatiua illa dicitur quæ punit peccata vt ponatur æqualitas cum iure alterius cui per peccatum facta est iniuria, vnde dicitur quod Christus satisfecit ex iustitia, sed illa virtus quæ ponit eo modo æqualitatem est vera species iustitiæ: ergo iustitia vindicatiua est vera species iustitiæ.

Dico secundò, iustitiam legalem, & iustitiam vindicatiuam esse quidem speciales & propriè dictas virtutes, sed illas tamen non esse partes iustitiæ nisi potentiales.

Prima pars, communior est inter Theologos post S. Thomam quæst. 58. art. 5. & est conformis Philosopho 5. Ethicorum cap. 1. & 3. Politicorum cap. 3.

Ratio est, quia iustitia legalis licet materialiter sit omnis virtus, eo quod materia eius sit materia cuiusvis virtutis, seu observatio cuiuslibet legis: propria tamen ratio propter quam illa omnes amat virtutes, & obseruat omnes leges est incolumitas publica, seu bonum commune humane societatis.

Certum enim est, quod bonum illud commune patriæ aut alterius communitatis est aliquid amabile secundum rectam rationem, ergo illud esse potest motiuum specialis alicuius virtutis, ergo iustitia legalis non est omnis virtus, neque ratio duntaxat generica virtutis. Sed nec est obedientia, quæ seruatur præceptum propter motiuum subiiciendi se Deo, neque alia vlla virtus, quam iustitia legalis cuius proprius actus est seruare leges propter bonum communitatis, hanc enim virtutem asserit Philosophus esse architecto

architectonicè quidem & principaliter in gubernatoribus, quorum proprium munus est procurare bonum commune, in subditis autem esse administratiuè.

Distingui-
tur à stri-
cta iustitia.

Secunda pars, asserit iustitiam quoque vindictiuam esse specialem virtutem à stricta iustitia distinctam, quia speciale motiuum eius est punire delicta, vel exigere illorum punitionem, quia hoc honestum est iuxta regulas rectæ rationis: patet autem illam esse tum in iudice cuius hoc est munus proprium, tum in quolibet homine priuato qui expetere potest, & procurare vt legitimè puniantur iniuriæ etiam illæ quas ipse accepit. Vnde patet etiam quod huiusmodi iustitia non potest esse species strictæ illius iustitiæ quæ ponit æqualitatem cum iure alterius, ista verò virtus ponit æqualitatem pænæ, cum qualitate delicti, non enim ponit æqualitatem cum iure alterius, nam si nocentem non puniat nullam ei facit iniuriam. Imò in homine priuato videtur perspicuum, nam si expectat fieri punitionem à iudice ob acceptam iniuriam, clarum est quod non elicit actum perfectæ iustitiæ, quem nemo elicit nisi quando strictè tenetur illi elicere, qui autem accepit iniuriam, non tenetur exigere punitionem, ergo non elicit actum iustitiæ.

Solutio
primæ du-
bitationis.

Ad primam Resp. negando quod in quolibet peccato duplex includatur peccatum, etiam si violetur iustitia legalis, quia hæc est generalis circumstantia inclusa in quolibet peccato, quæ propterea non potest constituere speciale peccatum, sicut obedientia, gratitudo, Charitas, etiam si virtutes sint speciales, nunquam tamen contra illas peccatur, nisi quando specialiter intenditur malum oppositum motiui.

Solutio
secundæ.

Ad secundam, satis dictum est, quale sit motiuum huius virtutis, & quomodo distinguatur à motiuo obedientiæ, imò & à motiuo pietatis in parentes & patriam.

Solutio
tertias.

Ad tertiam Resp. iustitiam vindictiuam illam esse quæ punit peccata, quia illa merentur pænā, non autem quia per illa ius alterius læditur, nam illa vt patet sunt duo motiua honesta, ergo illa duas terminant virtutes. Deinde nemo ante sententiam iudicis tenetur subire pænā, & tamen ante omnem sententiam, tenetur reparare ius alterius, ergo alia est virtus quæ punit, alia quæ satisfaciunt, prima est iustitia vindictiua, secunda est commutatiua.

Partes in-
tegrales.

Colliges ex his primò, quā verè dixerit S. Thomas *quest. 79. art. 1.* duas esse partes integrales iustitiæ, prima est facere bonum iustitiæ proprium, altera declinare à malo iustitiæ opposito: vbi statim occurrit difficultas, cur in alijs igitur virtutibus temperantia, & fortitudine partes integrales non assignentur facere bonum, & declinare à malo illis opposito scio multa dici à Doctoribus. Breuiter dico, quod declinare à malo & facere bonum sumi possunt dupliciter.

Primò declinare à malo significat, recedere ab extremis virtuti oppositis, & sic certum est, quod vnum ab altero non differt, nam accedere ad terminum ad quem & recedere à termino à quo, nullo modo differunt.

Secundò facere bonum significat ponere mediocritatem nondum positam, & declinare à malo est conseruare bonum iam positum, quod ab altero violari potest, in eo sensu facere bonum, & declinare à malo non sunt partes aliarum virtutum, in quibus nemo potest violare mediocritatem à me positam: sed sunt partes integrales iustitiæ, quæ consistit in actionibus ad alterum, & respicit medium rei, possum enim vel ius alterius conseruare illæsum, quod alter potest lædere, & illud læsum reparare, nam hoc est declinare à malo & facere bonum, in sensu S. Th.

Tom. I.

Colliges secundo, partes potentiales iustitiæ, quæ nimirum similitudinem quandam habent cum iustitia, ex eo quod sint ad alterum, & tamen à propria eius ratione deficiunt, commodè numerari decem, quarum quatuor deficiunt à propria ratione, quia respiciunt debitum inadæquabile, prima est religio respiciens cultum Deo debitum, secunda pietas cultum respiciens parentem, tertia obseruantia cultum eorum qui virtute pollent, quarta obedientia quæ superiorum imperio subiicitur, sex alia respiciunt debitum duntaxat morale, amicitia quæ varijs officijs reddit hominem alteri charum, includit autem beneuolentiam, clementiam, misericordiam: gratitudo affabilitas, veracitas, fidelitas, liberalitas cui affinis est magnificentia: duæ primæ sunt in affectu, duæ quæ sequuntur in verbis, duæ vltimæ facta respiciunt.

Partes po-
tentiales.

SECTIO III.

De dominio prout est obiectum iustitiæ commutatiuæ.

Sic constitutā naturā, & speciebus iustitiæ, sequitur vt dicam accuratius de commutatiua quæ maximè propriè iustitia est. Obiectum autem eius proximum vt sæpe dixi est omnis actio ponens æqualitatem cum iure, id est cum dominio alterius. Dominium igitur illud est, quod iustitia respicit vt obiectum remotum & regulam, video autem omnia quæ disputari de illo possunt ad quatuor potissimum reuocari capita de quibus breuissimè dici potest. Primum sit natura & species domini. Secundum sit subiectum domini, seu personæ in quibus est dominium. Tertium obiectum domini, seu quarum rerum habeatur dominium. Quartum eius acquisitio, seu modus quo acquiritur dominium.

S. I.

Quenam sit natura, quanam species domini.

Certum est primò, dominium vniuersè sumptum rectè definitur ius gubernandi vel disponendi de aliqua re tanquam sua, quia scilicet dominium eo modo sumptum diuiditur in dominium iurisdictionis & dominium proprietatis, primum est ius gubernandi subditos, id est præcipiendi, prohibendi, permittendi, iudicandi, præmiandi, puniendi, nam illi sunt actus gubernandi. Dominium verò proprietatis quod solum est propriè dictum dominium definitur facultas liberè disponendi de aliqua re in suum commodum, seu relatio aliqua, quæ rem aliquam respicit aliquis, vt suam; id est ius ex quo connaturaliter sequitur facultas disponendi, nisi sit aliquod impedimentum, vt patebit statim.

Certum enim secundo est, dominium proprietatis diuidi communiter, in dominium perfectum, & dominium imperfectum: primum est illud quod continet proprietatem rei & commodorum eius, definiturque ius in re se ad omnem rei dispositionem & vsum extendens nisi lege prohibeatur. Dicitur *ius in re* quod nimirum rem ipsam habet obligatam, & quod tribuit actionem non solum in personam sed in rem ipsam, ius enim ad rem non sufficit ad dominium. Deinde dicitur *extendere se ad omnem dispositionem & vsum*, id est ius ratione cuius possis rem illam tibi seruare, donare, vendere, vel etiam vastare ipsam eius substantiam, per hoc enim differt à dominio imperfecto vel directo, vel indirecto, vt constabit statim. Tertio addebam *nisi lege prohibeatur*, quia lex sapissi-

RRRr

mè

mè vetat ne potestas illa disponendi de aliqua re, in actum exire possit ut contingit in pupillis & alijs qui dominium habent duntaxat ligatum, sicut qui habet potestatem naturalem videndi impeditur aliquando ne rei ea possit, sublato autem impedimento statim sine nouo auxilio exire illa potest in actum.

Certum est tertio, dominium imperfectum definiri ius in re quod non se extendit ad omnem eius dispositionem & usum, sed vel in ipsam rei substantiam sine potestate vtendi, vel in solum eius usum. Quia scilicet dominium istud, aliud est directum, aliud indirectum: primum est, quo aliquis dominus est ipsius substantiæ, sed eâ tamen neque uti potest, neque fructus eius percipere: alterum est quo aliquis habet ius vtendi aliquâ re vel fruendi, sed saluâ eius substantiâ quam destruere nullo modo potest. Numerantur vulgò quinque dominij huius indirecti species, vsus fructus, vsus, seruitus, habitatio, possessio. Quibus omnibus hoc est commune quod iura sint permanentia, & substantiam rei omnino integram reseruare teneantur domino directo. Vsfusus fructus est ius vtendi, fruendi rebus alienis saluâ tamen earum substantiâ, quia scilicet præter rei usum potest etiam percipere illius fructus. Species vsusfructus sunt emphytheusis, feudum, liuella, superficies. Vsfusus est ius vtendi re alienâ, saluâ eius substantiâ. *Habitatio* est ius fruendi, vel vtendi re alienâ, vel aliquid circa ea impediendi. Possessio alia est iuris alia facti, possessio iuris definitur, ius insistendi rei tanquam suæ non prohibita possideri: possessio facti definitur, detentio rei corporis & animi & iuris adminiculo, id est apprehensio rei, & insistencia in ipsa re, ad quam exigitur presentia quædam & detentio corporea, quæ fit cum animo possidendi, cum titulo legitimo, possessor enim iniustus non verè possidet. Effectus autem possessionis duo potissimum sunt, primus quod in dubio de rei dominio melior est conditio possidentis, secundus quod possessio bonæ fidei pariat præscriptionem, ut dicitur postea.

His positis circa vtutque istud dominium duo sunt controuersa. Primo quomodo verum sit dominium perfectum continere proprietatem & vtilitatem, dominium autem imperfectum contineat vel solam vtilitatem, vel solam proprietatem. Secundo quomodo in rebus quæ ipso vsu consumuntur, vsus distinguatur à dominio.

Ratio dubitandi circa primum caput est, pupillus perfectum habet dominium in bona de quibus tamen prohibetur disponere: similiter qui habent fidei commissum & alia huiusmodi bona vinculata quæ non possunt alienari: vxor verum habet dominium rerum dotalium viuente marito, & de illis non potest disponere, ergo ad perfectum dominium non requiritur potestas disponendi. Deinde dominium quod vocatur directum non videtur esse dominium, cum dominium sit facultas disponendi de aliqua re in suum commodum, qui autem dominium habet duntaxat directum non potest de illa re disponere.

Secundo, alterum punctum de separabilitate vsus à dominio in rebus quæ vnico vtendi actu consumuntur celeberrimam habet difficultatem, propter Patrum Franciscanorum strictissimam paupertatem, qui asserunt se nullum etiam in communi dominium habere rerum quas consumunt vnico vsu, sed totum hoc ius & dominium esse penes Sedem Apostolicam, se verò non habere nisi vsum facti. Hoc autem non videtur verum, quia si vsus in huiusmodi rebus distinguitur à dominio, prorsus errauit Ioannes XXII. qui sapissime definiuit id esse impossibile & professus est se abdicare omne huiusmodi dominium in res ordinis Minorum: chimæricum esse omnem illum

vsus facti sine vsu iuris, vel enim (inquit) Patres Franciscani habent ius vtendi rebus quibus vtuntur, & sic dominium habent saltem imperfectum, vel non habent ius comedendi v.gr. & illorum comestio est factum. Neque satis est dicere illos habere ius depedens & reuocabile à domino, nam si prohiberentur comedere, fieret illis iniuria cum illud sit verum ius naturæ. Denique vsus proptèr distinguitur à dominio perfectum, est ius vtendi aliqua re saluâ ipsius substantiâ, in rebus autem quæ vnico vtendi actu consumuntur non datur vsus saluæ rei substantiæ, ergo in illis vsus non distinguitur à dominio perfectum.

Tertio si vsus pecuniæ separari potest à dominio, manifestum est licitam esse vsuram: quod aperte probatur, quia vsura tunc erit licita, quando dare potes alteri tuam pecuniam, & vltra sortem aliquid accipere, potes autem accipere, si verum est, quod vsus pecuniæ potest separari à dominio: quod probatur, tunc accipi potest aliquid vltra sortem quando licet cedere aliquid pro concessio vsu pecuniæ, retinendo nihilominus eius dominium, vel etiam vendendo illud pro iusto valore pecuniæ, sed possum separatim accipere aliquid pro pecuniæ vsu qui sine dubio est aliquid pretio æstimabile, ergo possum aliquid accipere vltra sortem.

Dico primo, ad dominium perfectum non exigitur facultas disponendi omnino expedita, sed sufficit ligata. Pupillus verbi gratia dominium habet totius hereditatis paternæ ut traditur *Roman. 4. Quanto tempore heres paruulus est, nihil est differt à seruo cum sit dominus omnium*, quia scilicet ex vi iuris quod habet in hereditatem, sufficienter posset de illa disponere. Eadem est ratio mariti qui de consensu coniugis vouit castitatem. Qui possident bona ea quæ dicuntur vinculata, quia non possunt alienari, verb. grat. fidei commissum, dominium habet solum imperfectum, quia substantiam rei alienare non possunt sine iniustitia, quod non accideret si dominium haberent ligatum ut volunt aliqui cum, Lessio, Dominium ergo perfectum illorum bonorum est in tota familia quæ habetur in iure tanquam aliqua persona. Dominium imperfectum quod dicitur directum est verum dominium, quia dominus directus potest verè dicere suam substantiam illius rei, & ita de illa disponere secundum substantiam non tamen de illius vsu.

Dico secundo, in rebus quæ vnico vtendi actu consumuntur vsus verè potest separari à dominio etiam imperfecto. Ita fusiissime tradunt Molina *tra. 2. disp. 6. Sanchez lib. 7. in decalogum cap. 18. Suarez tom. 3. de religione lib. 8. cap. 8. Bellarminus lib. 4. de Pontifice cap. 4. Lessius cap. 3. dubit. 8. & alij quos citant. Contrarium docent Syluester, Aragon, Turrecremata.*

Ratio autem est, quia vsus rei consumptibilis dupliciter sumi potest. Primo enim significat ius irrevocabile & independens vtendi aliquâ re, quem Nicolaus Papa & alij Pontifices appellant vsus iuris. Secundo ius vtendi aliqua re, sed reuocabile ac omnino pendens ab alio quem appellant vsus facti, qui non significat solum vsus actuale, seu solum actum, sed ius vtendi reuocabile. Quo posito.

Probatum quod asserbam, vsus pecuniæ verbi gratia separari potest à dominio, si dominus cedere potest vsus pecuniæ reuocabilem quoties ipsi libuerit, sed concedere potest vsus huiusmodi reuocabilem, & pendente à voluntate ipsius domini, ergo in ijs rebus potest separari vsus à dominio. Maior est certa, quia nemo est dominus rei quæ auferri ab eo potest, & de qua quoties alteri libuerit non potest disponere. Probatum minor, nihil repugnat aliquem accipere facultatem ab alio reuocabilem semper, & dependentem à voluntate concedentis: deinde nihil repugnat

Prima conclusio de dominio per se factum.

Secunda conclusio de rebus quæ consumuntur vnico actu.

Duplex vsus iuris & facti.

S. II.

*Quodnam sit subiectum dominij, seu personæ
quibus conuenit dominium.*

vt aliquis acceptet facultatem vtendi dependenter ab alio nolendo tamen acceptare dominium verbi gratia religiosi habent in particulari ius aliquod vtendi rebus, quibus vtuntur, & tamen non habent dominium in cum illud ius sit dependens à superiore. Qui ad conuiuium aliquod sunt inuitati iuste vtuntur cibis appositis quorum tamen non habent dominium: eadem est ratio seruorum, & in multis exemplis probari posset.

Dico tertio, Fratres Minores, habere vsum rerum consumptibilium sine vilo dominio etiam imperfecto qui vocatur vsus facti liciti, non habere autem solum vsum actuale sine vilo iure vtendi. Ita docent authores nuper citati.

Ratio enim perspicua est ex dictis, si enim ius vtendi aliquando est separabile à dominio, vt probatum est, certè nihil prohibet, quin illud separetur in ijs Patribus qui nullum vt dixi acceptantius independens & ita sanxerunt Innocentius IV. Alexander IV. Gregorius IX. Nicolaus III. Clemens V. Sed quod ille tamen vsus facti si aliquod ius patet, quia sequeretur eos furari quando vestiuntur aut comedunt, quia sine vilo iure id facerent.

Ad primam Responso patet ex prima conclusione.

Ad secundam Respondeo Ioannem XXII. laceffitum ab Ochamo, & quibusdam alijs declamasse quidem contra paupertatem Fratrum Minorum, & multa contra eam scripsisse vt Doctorem priuatum, sed ita tamen vt suam illam sententiam nunquam definierit vt certam de Fide & quasi loquens ex Cathedra: nam hoc expresse negat in Extrauagante illa, *quia quorundam*, vnde alij etiam Pontifices censuerunt contrarium. Definuit quidem Ioannes contra Ochamum quod est hæreticum asserere Christum, & eius discipulos nihil habuisse proprium, neque in communi, neque in particulari, cum illud contrarium omnino sit Scripturis Ioannis 1.2. n.6. & cap. 13. n.29. Actuum 4. n.32. vnde sequitur, quod possidere in communi aliquid stare omnino potest cum perfectione religiosæ paupertatis. Sed non determinauit vt Fide certum quod Fratres Minores habeant dominium rerum primo vsu consumptibilium vt constat ex cap. *cum inter*, & ex cap. *ad abolendum* vt ostendunt præter ceteros Vaddingus tom. 3. *Annaliæ ad Annum* 1322. Nicola Franciscanorum contra Bzouium. Fateor quod religiosi fieret iniuria, si eis negaretur victus, & vestitus ad quos habent ius naturale cui non renunciant per votum: sed hoc ius non est dominium, vt patet in seruo, qui non habet dominium, & tamen ius habet ad accipiendum à domino victum, sic & pauper habet ius accipiendi in necessitate res alienas quarum non est dominus. Ius itaque illud Fratrum Minorum quatenus spectat verbi gratia hunc cibum, & hunc vestitum numero est prorsus reuocabile ac dependens: sed prout spectat cibum necessarium ad tuendam vitam est irrevocabile, quia est ius naturæ. Denique verum est, quod in rebus vnico actu consumptibilibus vsus iuris independens non distinguitur à dominio perfecto, quia vsus iuris qui est imperfectum dominium, est ius vtendi re saluâ eius substantiâ, vnde in huiusmodi rebus non datur imperfectum dominium, sed dari tamen potest vsus facti, qui est reuocabilis, & non est dominium.

Ad tertiam Respondeo cum Lessio posse quidem fieri duplicem contractum, quorum vno vendatur dominium pecuniæ, alterum quo vendatur vsus, sed tunc dominium pecuniæ, non posse vendi tanti quanti venderetur simul cum vsu, sed dempto illo valore quo æstimatus fuit vsus. Vnde fit vt nihil accipi possit vltra fortem, quia dominium pecuniæ, & vsus pecuniæ non plus valent quàm ipsa pecunia cum iure vtendi.

Tom. I.

Non disputo hic de supremo, & absolutissimo dominio Dei, Christi, Beatæ Virginis & Angelorum, in quibus nulla potest esse difficultas huius loci propria. De solis hominibus viatoribus hic ago: nam creaturas irracionales certum est non esse capaces vilius dominij, quia dominium est facultas liberè disponendi de aliqua re, ergo supponit libertatem: Constat autem ex dictis quod pueri & amentes perpetui habere possunt multarum rerum dominium, sed ligatum, quia illi sunt capaces liberæ operationis ablato impedimento, de peccatoribus res est definita contra Vvicleffum & Hussitas qui negarunt principes si fuerint impij manere verè dominos rerum suarum. In vxoribus, filijs familias, & seruis plura distinguuntur genera bonorum, quorum aliqua sunt sub eorum dominio, alia non sunt. Quæ omnia omitto, solum inquiri de religiosis, & de Clericis, deinde vtutrum duo possunt eius rei habere dominium simul & in solidum.

Dico primò, religiosos ordines ferè omnes habere in communi dominium rerum temporalium, aliquo tamen modo limitatum: nullum autem religiosum in particulari post emissam solemnem professionem habere vllum dominium perfectum vel imperfectum, neque illius capacem esse: Sed religiosos tamen Societatis Iesv post emissâ vota simplicia exacto nouitiatus biennio, retinere licitè dominium suorum bonorum per aliquod tempus, sed ita tamen vt non possint licitè illis vt, aut de illis disponere sine licentia superioris. Tres sunt partes conclusionis.

Prima pars de dominio quod habent communitates religiosæ negatur à Nauarro cuius austerior sententia communiter rejicitur, contraria enim apertè colligitur ex Tridentino sess. 25. cap. 3. vbi religiosi ordines permittuntur possidere bona immobilia: deinde probatur, id non est contra perfectionem religiosæ paupertatis, cum certum sit Christum & Apostolos possedisse aliquid in communi, vt dixi definitum esse à Ioanne XXII. dixi tamen esse illud dominium valde limitatum, quia non est facultas alienandi bona immobilia, nec mobilia pretiosa sine facultate Papæ.

Sequitur primò, Monasteria omnia religiosorum exceptis Minoribus posse acquirere hæreditatem ex testamento relictam. Domus autem professæ Societatis posse quidem huiusmodi hæreditatem accipere, sed nullo tamen modo posse retinere bona immobilia nisi ad aliquod tēpus, sed debere ea vendere.

Sequitur secundò, quod communitates religiosæ recipere posse legata ex testamentis & census etiam annuos exceptis Fratribus Minoribus, qui nihil ad sustentationem vitæ recipere possunt stabile, sed tantum ad Ecclesiæ ornamenta, lampades, cereos &c. domus autem professæ Societatis nullius huiusmodi census stabili capaces sunt ad quoscūque vsus.

Secunda pars de earentia & incapacitate religiosorum in particulari ad omne prorsus dominium post emissam professionem solemnem, habetur ex concilio Tridentino sess. 15. cap. 2. & nota est ex omnibus iuribus, quia videlicet hic est proprius & intrinsecus character religiosi professi per quem ab alijs intrinsecè distinguitur, vt mundo ac sibi mortuus, nihil vnquam dicere possit suum, sed nudum Christum sequatur nudus, & hæc est essentia sollemnisi voti paupertatis.

Difficultas tantum est, vtutrum incapacitas illa do-

R. R. R. 2 mini;

minij oriatur ex ipsa natura voti solemnis, an verò solum oriatur ex ordinatione Ecclesiæ quæ professos omnes reddit inhabiles ad dominium hoc autem posterum est longè probabilius, quia per votum solemnem paupertatis homo quidem abdicat dominium, sed non reddit se ad illud inhabilem, quia per contrariam voluntatem sequentem posset se reddere habilem: sicut quamvis nouerit aliquis se matrimonium non initurum, validè tamen potest illud postea contrahere, quamvis illicitè illud contrahat.

Ex hac autem incapacitate dominij sequitur primò, quod nullus professus esse potest capax hereditatis, successionis, legati, donationis, quæ immediatè ipsis fiat, ex testamento, aut alio quo vis modo: sed hereditatem quamlibet aut alia religioso legata immediatè acquiri monasterio, etiam sine consensu, & scientia religiosi professi, vt rectè docet cum communi sententia Sanchez *lib. 7. in decalogum cap. 12.* vbi omnino docet quod legata & hereditates religionis professis relicta non sunt inualida exceptis fratribus Minoribus, & professis Societatis, quorum professio solemnis reddit eos incapaces omnis proflus successionis & hereditatis vt latè probant Suares, Azor, Sanchez, De Lugo.

Sequitur secundò, quod nullus professus facere potest testamentum post professionem editam nisi ex consensu expresso Pontificis: sed neque reuocari ab eo potest testamentum conditum ante professionem, quia per eam ciuilitè ille moritur, & est inter homines nullus homo, eandemque incapacitatem dominij habent in Societate Iesu coadiutores omnes formati, etiam si vota non emittant nisi simplicia, quæ tamen ex ordinatione Pontificum eandem quoad hoc habent vim ac solemnem professionem.

Sequitur tertio, quod nullus planè religiosus post emissum votum paupertatis solemnem vel simplex quidquam potest acquirere vel etiam vti sine licentia sui prælati adeò vt toties ille peccet quoties absque huiusmodi licentia, usurpat, accipit, consumit alienat, aut aliquo modo disponit de re aliqua temporalis, vel de illius usu, quia scilicet per votum spoliatur se omni usu rerum conuentus, vel externorum nisi dependenter à voluntate superioris, adeò vt peccet contra iustitiam, si de rebus monasterij disponat, donando, commodando, mutuo dando; peccet verò contra solam paupertatem si res ipsius monasterij sine licentia consumat, aut ijs utatur sine licentia etiam ad usus communes, & quodammodo ipsi debitos, tunc enim usus ille independens est, & peccatum graue si materia sit grauis. Imò etiam per votum priuauit se facultate accipiendi aliquid ab amicis aut parentibus, & vtendi eorum rebus etiam de ipsorum voluntate, quia semper ille usus est independens à voluntate superiorum à quibus pèdet totus eorū usus.

Difficultas verò est quamam licentia superioris sit religioso necessaria vt sine peccato utatur rebus temporalibus. Certum enim est quod illa non requiritur semper omnino expressa, sed neque sufficit licentia illa solum conditionata. Iudico quod si peterem à superiore licentiam, illam non negaret: hoc inquam, certum est non sufficere, alioqui euacuaretur votum paupertatis, & religiosa disciplina ludus esset, vt eruditè probant Suares & alij communiter. Sufficere tamen omnino potest licentia rationabiliter præsumpta & tacita verbi gratia non potes adire superiorem nisi valde incommode, præsumis autem quod tibi non negaret licentiam, tunc illa licentia sufficiens est æquè ac si esset expressa. Debet autem licentia illa vt valida sit esse libera, non dolo aut metu extorta, & concessa in usus non superfluos aut turpes, si enim ad tales usus concedatur illa est haud

dubiè nulla, cum superior non possit eam concedere, multo autem magis reiicienda est illa sententia quorundam Theologorum, quod religiosus cui valde molestum est & duram petere licentiam à superiore, potest sine licentia dare aliquid aut accipere; quod sanè dici sine graui scandalo non potest. Nunquid enim, quia molestum est iugum castitatis aut obedientiæ, non tenetur vtramque seruare religiosus qui vouit? Quasi verò, ille qui vouit paupertatem non eam vouit seruare nisi sit facilis, sic enim & Dei præcepta, & vota religiosa vix vnquam obligarent. Quis verò est cui votorum observatio non videatur difficilis? Sententia ergo illa nec est tuta, nec probabilis.

Sequitur quartò, quod usus alicuius rei nunquam est contra votum, si sit dependens à voluntate Prælati: vnde non peccat religiosus contra votum qui absque licentia petit ab amico, vt deponat pecunias apud aliquem, retinens interim totum dominium illarum, ad hunc finem vt quando religiosus indigebit, petita licentia à superiore possit ex illo deposito accipere, ita docent Sanchez *lib. 5. cap. 19.* Diana *resolut. 45.* Sed neque peccat, si absque licentia quidpiam accipiat, sed animo tamen non vtendi absque licentia, quam vult petere à superiore, quem sperat breui venturum, vel eius litteras. Ita etiam Doctores citati, non est etiam contra votum si tibi aliquis rerum suarum meram administrationem & curam committat, modo ex administratione illa nullum percipias emolumentum temporale. Neque facit contra votum qui aliquid sub conditione tantum accipit, aut donat, quod Prælati approbet, vel etiam qui volentem sibi aliquid donare, rogat vt donet alteri, fratri verbi gratia vel consanguineo, quia tunc nihil mihi donatur, sed illi alteri me petente, quod non est illicitum; vt tradunt & alia huiusmodi plurima Diana *tract. de paupertate religiosa*, Sanchez *lib. 7.* De Lugo *sect. 8.* Suarez *tom. 3. de religionibus*.

Sequitur quintò, peccare religiosum illum contra hoc votum; primò, qui ex rebus communibus, & ad usum sibi concessis aliquo modo disponit, tradendo illas, vel externis, vel etiam religionis eiusdem ordinis, quia hic est verus actus dominij, & sæpè contra iustitiam, vt dixi. Idem videtur etiam esse verum si mutuo dentur res huiusmodi vel commodentur, vbi tamen rectè notant Ledesma & Diana, vix reperiri materiam grauem, si præsertim ad breue tempus, & cum certa spe recuperationis fiat tale mutuum: addunt autem non esse peccatum mortale si commutes tuum breuiarium pro alio planè simili, etiam cum extraneo quod tamen videtur difficile. Secundò peccat qui sine licentia accipit aliquid vtendum, vel ab extraneis, vel etiam ex rebus domesticis: verbi gratia peccat sine dubio qui accipit aliquid ex alterius cubiculo, quia hoc est contra votum propter usum independentem, & contra iustitiam, quia tollitur alteri usus licitus & concessus ab eo qui poterat concedere. Idque videtur per se notum, & traditur ab omnibus Doctoribus. Tertio, peccat etiam qui occultat ea quæ habet cum licentia eo animo, vt ea prælati inuenire non possit, quia hoc est velle possidere independentem ab eius voluntate, non peccat autem, si occultare solum alijs intendat, non autem superiori. Addunt autem Sanchez & De Lugo, te non peccare occultando, si probabiliter existimes Prælatum non ablaturum, sed duntaxat non vis pati ruborem refricatà memorià eorum quæ tibi semel permiisit. Quartò, peccat qui pecuniam quam in aliquos usus poterat expendere, consumit eam in alios diuersos, præsertim si probabiliter negaretur licentia verbi

Quid licet fiat.

Disponere de rebus monasterij dando aliquid.

Accipere.

Occultare.

Consumere in alios usus.

verbi gratia si quis habeat licentiam emendi libros, & emat comestibilia, ille haud dubie peccat. Quinto, ille peccat qui in rebus quibus uti potest, non utitur diligentia, quam homines communiter adhibere solent verbi gratia in vestibus & candelis. Ita De Lugo num. 169. ubi ostendit illud esse aliquando posse peccatum mortale.

Materia
sufficiens
ad pecca-
tum graue.

Sequitur sextò, religiosum in eo usu independente tunc peccare grauiter contra votum, quando materia esset sufficiens ad graue peccatum furti contra iustitiam; sic enim habet sententia communissima omnium Doctorum apud Suarez, Valerium, Reginald. Sanchem, Diana, quod tamen video magna egerè explanatione, ut intelligatur quando nam grauis sit materia in qua votum violatur. Primò enim falsum omnino videtur, quod tamen non omnino improbat Rebellus part. 1. lib. 3. quæst. 15. sect. 3. num. 22. sufficere quidem ad grauem voti violationem quod sufficeret ad furtum graue; sed graue tamen furtum considerandum non esse, quod esset graue respectu extranei, nam religiosi respectu conuentus ad quem pertinent considerandi sunt ut filij, requiritur autem maior quantitas, ut furtum filij sit graue circa patrem, quam furtum extranei, unde concludunt aliqui, peccatum non esse graue, nisi ascendat ad summam duorum saltem aureorum. Sed hæc sententia merito ab omnibus reprobat ut vnanimiter, & Rebellus ipse statim contradicit, quia hic non attenditur tantum temporale detrimentum, quod affertur conuentui, sicut attenditur in furto filij, sed præsertim attenditur detrimentum spirituale religionis ex relaxatione paupertatis. Quod enim si acciperes ab extraneo, materia esset peccati grauis sufficit si accipias eo rebus conuentus. Deinde falsum est, quod religiosi considerentur in hoc puncto ut filij, qui sunt domini paternorum bonorum saltem in spe, ubi certa non potest dari regula, quia sunt aliquando plures, aliquando pauciores fratres, in quos incommodum illud redundat. Fateor ergo cum De Lugo religiosum non considerari ut omnino extraneum, sed illum tamen obligari ex voto, ad bona communis non usurpanda nisi de licentia prælati, & si usurpet in materia, quæ communiter censetur sufficere ad furtum graue, illum peccare mortaliter, quod tamen diuersimodè applicari debet ad diuersas materias. Secundò enim in pecuniis conuentus quas aliquis daret extraneis, vel ad suos usus acciperet, non est dubium, quin furtum vnus nummi esset materia grauis: in vestibus communibus, quæ non sunt adhuc applicatæ aliis, & quas tu tibi assumis, maior requiritur quantitas ut peccatum sit graue, rectè autem docet Suarez lib. 8. cap. 15. num. 6. maiorem requiri quantitatem ad peccatum graue, quando aliquis dat aliis religiosis eiusdem conuentus, vsum rei sibi iam concessæ. Circa esculenta & poculenta ut peccetur mortaliter, certum est requiri summam maiorem. Scribit verò Suarez num. 41. quod si duntaxat ad actuale & proprium vsum quasi transitorium à religiosis aliquid sumatur regulariter non videri peccatum mortale, nisi damnificatio religionis esset nimia, & in re extraordinaria, & pretiosiore: secus verò esset si huiusmodi res acciperentur in magna quantitate, & occultè retentæ consumerentur paulatim, nam illud esse posset graue peccatum. Denique approbo quod ait Sanches num. 30. quod si sæpè violatur hoc votum in materia leui, modica illa coalescunt in materiam grauem, si sint pecuniæ, in aliis omnibus modicas violationes non eo modo vniri ad grauem quantitatem. Alia plura possent hic addi quæ spectant magis ad votum paupertatis fusiùsque tractantur à Theologis in materia de votis religiosis.

Materia
grauis in
pecuniis.

Materia
grauis cir-
ca esculen-
ta.

Tertia pars conclusionis erat, de votis emissis in Societate post biennium nouitatus, quæ licet verè propriè, ac perfectè sufficiant ad faciendos religiosos, non auferunt tamen dominium bonorum, sed illud tantum ita ligant, ut nulla supersit facultas illis vtendi nisi ex licentia prælati, quia scilicet ita sanciant Pontifices in suis Bullis, & eos excommunicant qui contra senserint. Deinde aperta ratio affertur, quia retentio domini sine vilo eius usu non tollit perfectionem paupertatis, sicut matrimonium non repugnat perfectioni voti castitatis si tollatur facultas eo vtendi, ut patet in Sanctissima Deipara, cuius puritati coniugium nihil obfuit. Similiter ergo dominium non repugnat voto paupertatis, si ab eo separaretur facultas vtendi, præsertim si adeò pendeat à voluntate superioris, ut omni momento sis paratus illud dimittere ad eius nutum. Potest igitur in illis religionis non obstante voto paupertatis, esse verum dominium, sed ligatum, & separatum ab usu, quod propter rationes optimas conuenienter esse institutum declarant Paulus III. Iulius III. Pius IV. Pius V. Gregorius XIII. in bullis quibus Societatis institutum confirmant, & approbant. Sicut etiam approbavit, & luculentissimis verbis confirmavit Concilium Tridentinum sess. 25. cap. 16. ubi agens de regularibus laudabile appellat institutum Societatis, & decernit ut nihil in eo innouari possit circa votorum simplicium emissionem post biennium nouitatus. Quæ sanè Spiritus Sancti vox satis esse potest ad crociantes in contrarium omnes coruos confundendos, & obruendos.

Vota so-
cietatis
simplicia.

Manet igitur in illis religionis dominium vsque ad vltima vota, sed ita tamen, ut si tunc de rebus suis disponderent, facerent illi quidem valide, sed grauissimè tamen peccarent, quamuis eam dispositionem inualidam fore censeant Molina & Lessius, negat verò Suarez illam fore irritam, sed à superiore irritabilem. Si verò queratur quorum bonorum illi maneant domini, solet responderi vera hæc esse de illis bonis quæ ante vota possidebantur, vel ad quæ habebatur antea ius propter successionem aut quid simile, non autem de illis quæ dari possent, vel elemosinæ nomine, vel alimonia, quod non impedit, quin ex licentia superioris acquirere possint rerum etiam illarum dominium sine usu. Si verò à sanguineis legatum relinquatur huiusmodi religioso, non est dubium, quin acquirat illius dominium.

Bona qua-
rum ha-
bent do-
minium.

S. III.

An & quomodo Clerici non religiosi
habeant dominium.

Hæc doctrina est maximi momenti ut consuletur multorum conscientis qui pereunt haud dubie in æternum, propter malum vsum reddituum Ecclesiasticorum. Tractant illam accuratè Sanches tom. 2. in decalogum lib. 6. Molina disp. 140. & sequent. Vasques lib. de redditibus Ecclesiasticis Lessius lib. 2. cap. 4. dubit. 4. qui alios citant innumeros & Theologos & Canonistas, quorum doctrinam ut tradam breuissimè, præmittenda primò tria videntur, deinde quorum bonorum Clerici sint domini, tertio quos in vsum expendere teneantur bona Ecclesiastica.

Certum igitur est primò, triplex à Clericis posse bonorum genus possideri, alia sunt patrimonialia, quæ ipsi possident titulo ciuili verbi gratia successione, testamento, industria. Alia sunt quasi patrimonialia, quæ ipsi acquirunt quidem ut Clerici, sed non ut beneficiati, verbi gratia celebrando missas, con-

Tria gene-
ra bono-
rum.

R R R r 3

cionando.

cionando: alia sunt Ecclesiastica, quæ aliquis recipit titulo Beneficij Ecclesiastici qualis est Episcopatus, Canonicatus, &c.

Congrua
sustenta-
tio.

Certum est secundò, nomine congruæ sustentationis, intelligi communiter ea, quæ sunt unicuique necessaria ad sustentationem honorabilem sui status & familiæ, secundum conditionem gradus, dignitatis, qualitatis, & regionis in qua commoratur Clericus, qui non tenetur ad vitam parcam, sed facere potest sumptus moderatos & decentes secundum statum suum ut uiuat honorabiliter more Christiano, & Ecclesiastico.

Triplex
status bo-
norum Ec-
clesiastico-
rum.

Certum est tertio, quod bona Ecclesiastica triplicem ab initio Ecclesiæ habuerunt statum. Primus fuit, quando per multa sæcula Clerici omnes erant religiosi, & omnia inter illos bona erant communia, ut probant clarissimè Bellarminus *lib. de Monachis cap. 5.* Basilius Legionensis *1. part. variarum quæst. 3. scholastica cap. 2.* patetque omnino ex variis Pontificum decretis, & ex Patrum testimoniis præsertim Augustini, Hieronymi, Gregorij. Secundus status fuit à temporibus Simplicij Papæ sub annum 471. cum in quatuor partes huiusmodi bona diuidi cœpere, prima enim pars Episcopo, secunda Clero, tertia fabricæ, quarta pauperibus destinata erat. Quod confirmatum est à Gelasio Papa anno 494. ut constat ex *cap. redivisus 12. quæst. 2.* Tertius status est is qui nunc in Ecclesiâ viget, sunt enim instituta & erecta beneficia quibus certi prouentus sunt annexi, ut totum hoc cedat Beneficiato, nullâ factâ mentione pauperum. His præmissis

Non est dubium, quin Clerici non religiosi domini sint bonorum patrimonialium, & quasi patrimonialium, ut omnes fatentur: sed de redivisus beneficij

Prima du-
bitatio.

Ratio dubitandi est primò, dicunt multi Canones quod bona Ecclesiastica sunt patrimonium pauperum, ut habetur *cap. quia iuxta, 17. quæst. 1. &c.* quod autem *23. quæst. 7.* ubi proficitur Augustinus se procuratorem esse pauperum, asseruntque plurimi Patres committi furtum à Clericis, si bona pauperum dilapident, ut exaggerat eximie Bernardus *epist. 2. & 4.* Vnde argumentor, quia ex intentione fidelium qui bona sua liberaliter Ecclesiæ dederunt, & ex intentione ipsius Ecclesiæ aliqua pars reddituum destinata est ad alendos pauperes, ut patet ex iis quæ initio Ecclesiæ fiebant, & ex ipsa prima institutione beneficiorum, sed hanc intentionem nemo potest mutare, ergo illa bona verè pertinent ad pauperes. Frigida enim videtur esse responsio communis, quæ dicit valuisse quidem id initio, nunc autem post factam bonorum diuisionem id non valere, si enim talis ab initio fuit voluntas fidelium, ut ex ijs alerentur pauperes, certè omnino videtur, quod Ecclesiæ intentionem illorum non potuit fraudare.

Secundò.

Secundò, in multis etiam Canonibus negatur, Clericum esse dominum bonorum Ecclesiæ, dicuntur enim esse tantum dispensatores, verbi gratia sic habet Canon 40. Apostolorum relatus à Gratiano *12. quæst. 1. cap. precipimus*, & ibidem *cap. res Ecclesiæ*; quia sicut bona immobilia Ecclesiæ non pertinent ad ipsos Clericos, sed ad Ecclesiam, sic pertinent etiam illorum redditus, imò id etiam constat, quia ex iure communi prohibentur Episcopi testamentum condere de redivisus Ecclesiæ. Imò si aliqua ratio probaret, Clericos esse dominos fructuum, sequeretur quod domini etiam essent religiosi facti Episcopi, qui tamen semper tenentur voto paupertatis.

Tertio.

Tertio, si plenum dominum illorum bonorum collatum est Clericis beneficiatis, sequitur quòd æquè liberè possunt disponere de illis bonis, ac de patri-

monialibus, & æquè ac alij laici, hoc autem esse falsum constabit ex sequentibus.

Dico secundò, Clericos beneficiatos non esse quidem vllò modo dominos bonorum immobilium beneficij, sed illos tamen esse verè ac plenè dominos reddituum beneficij, non tantum quoad partem congruæ sustentationi necessariam, sed etiam quoad partem prorsus superfluum. Ita docent & fusè probant Sarmientus, Soto, Ledesma Couarruias, & alij citati à Valentia, Molina, Lessio, Sanche, Azor, Vasq. Hurtado, De Lugo. Repugnant autem plures tùm Canonistæ, tùm Theologi cum Nauarro *tract. de redivisus quæst. 2.*

Conclusio
assumans.

Prima pars de bonis immobilibus neminem habet aduersarium, illi enim haud dubiè pertinent ad cœtum Ecclesiarum in quibus sunt, vel etiam ad totam Ecclesiam, quæ sola potest de illis disponere, quod Clerici nullo modo possunt. Neque verò dominium illud est in solo Christo tanquam Principe totius Ecclesiæ, ut censent Maior & Nauarrus, neque in solo Pontifice qui non est nisi dispensator, sed in ipsa Ecclesiâ, ut docet S. Thomas *quæst. 23. art. 8.* & fusè probat Molina *tom. 1. tract. 2. disp. 142.* dominium enim Dei, & Christi non impedit dominium subalternum creaturarum: Pontifex neque licitè, neque validè potest alienare bona huiusmodi, atque aded non est dominus.

Bona Ec-
clesiastica
immobili-
a.

Secunda pars de redditibus huiusmodi bonorum rotam habet difficultatem. Probatur autem primò ex decretis Pontificum verbi gratia, *Capitulo unico de Clericis non residentibus in 6.* Statuit Bonifacius VIII. ut ille qui diuinis officiis non interest citra iustam & rationabilem necessitatem, rerum perceptarum dominium non acquirat, neque illas efficiat suas, imò & ad omnium restitutionem teneatur, ergo hinc rectè sequitur, quod alij qui adsunt verè acquirunt dominium: est autem quoad hoc eadem ratio aliorum, quæ colliguntur ex beneficiis. Vnde in Tridentino *sess. 23. cap. 1.* decernitur de Episcopis non residentibus ut pro rata temporis, fructus non faciant suos, neque illos retineant, ergo alios fructus efficiunt verè suos. Deinde argumentor, quia fructus beneficij non minus cedunt dominio Clerici quàm pauperum, quando illis dantur, certum autem est quod pauperes verè sunt domini pecuniarum quas acquirunt ex beneficio, quidni ergo & Clerici qui non minus capaces sunt dominij? Deinde si Clerici non essent domini horum bonorum, deberent rescindi donationes in quibus Clerici de huiusmodi bonis disponunt citra pios vsus, hoc autem factum hætenus non est.

Prima pars
de redditibus
horum
bonorum.

Ad primam Respondeo illos omnes Canones quibus dicuntur Ecclesiæ bona, esse bona pauperum, esse intelligendos dupliciter: primò de illis temporibus in quibus ante factam distributionem bonorum Ecclesiæ, Clerici omnes erant religiosi, & nullum habebant dominium: vel certè quando postmodum quarta bonorum illorum pars pauperibus fuit destinata, tunc enim illa debebatur etiam ex iustitia nunc autem post factam diuisionem longè alia ratio est, quia totus fructus beneficij datus est Clerico. Secundò Pontifices & Patres per quandam ibi loquuntur exaggerationem, ut significant obligationem dandi pauperibus fructus superfluos, sicut etiam sæpè dicunt laicos furari, quoties ex superfluis non tribuunt Eleemosinas. Itaque nego fideles sua dedisse bona Ecclesiæ cum ea conditione, ut imponeretur obligatio iustitiæ ad danda ea pauperibus quæ forent superflua; liberaliter enim sua bona dederunt, ut de illis statueret Ecclesiâ, quod expedire iudicasset: illa verò iudicauit optimas ob causas, ut bonorum illo-

Solutio
primæ du-
bitationis.

rum

rum domini essent Clerici; cum obligatione tamen Charitatis, de qua statim dicam.

Solutio
secundæ.

Ad secundam Respondeo certum omnino esse, quod Clerici nullo modo disponere possunt de bonis immobilibus beneficij, de redditibus vero disponere possunt, unde dispar ratio est. Fatetur quod ex iure communi non possunt Episcopi condere testamentum, & disponere de bonis Ecclesiasticis quia in articulo mortis Ecclesia eos priuat vsu illius domini quod habuerunt in vita, alij Clerici non prohibentur testari, patet ergo quod sunt domini. De religiosis qui assumuntur in Episcopos maior controversia est, nam aliqui negant illos solui voto paupertatis, alij probabilius asserunt, quos citat & sequitur Vasques *cap. 3. Sanchez cap. 6. Hurtadus §. 54.*

Solutio
tertiæ.

Ad tertiam Respondeo fateri omnes Theologos quod Clerici ex redditibus partem illam, quæ congruæ sustentationi necessaria est possunt seponere, alienare, dare consanguineis vel aliis pro libito, si habeant verbi gratia bona patrimonialia unde viuant, vel etiam si parcius viuendo aliqua sibi subtrahant, quæ non superflue possent expendere. Secundò fatentur fere omnes, quod bona quasi patrimonialia, nimirum stipendia pro Missis, distributiones inter præsentem, eosdem in vsu possunt expendere, in quos licet illis expendere bona patrimonialia, neque tenentur specialiter ex illis facere elemosinas. De solis igitur redditibus veri beneficij difficultas est quare Clerici, qui eorum sunt domini expendere illos non possint ad quos voluerint vsus, sed peccent mortaliter si expendant in vsus superfluos canum, equorum, conuiuiorum, vel si thesaurizent, quod vt explicem videndum est.

§. IV.

Quomodo, & quos in vsus teneantur Clerici expendere redditus beneficiorum.

Prima
dubitatio.

Ratio dubitandi primò est illa quam attuli, quia scilicet nulla ratione probari potest tanta illa obligatio dandi elemosinam, quæ non probet Clericos obligari ad restitutionem, si partem illam residuam non dederint pauperibus: nam hoc non probatur nisi ordinatio Ecclesiæ, fidelium intentio, qui Ecclesiam tot bonis non locupletassent, nisi voluissent pauperibus prospicere. Sed hæc omnia obligationem iustitiæ magis indicant quam Charitatis, & Patrum etiam testimonia statim afferenda plenam obligationem demonstrant, vt patebit.

Secunda

Secundò sequeretur quod etiam pauperes grauiter peccarent, si datas Elemosinas expendere in vsus prophanos, nam illæ sunt etiam res Dei. Deinde sequeretur quod ij etiam peccarent qui data sibi à Clericis munera reciperent, verbi gratia laicos illos qui ex hereditatibus consanguineorum ditantur teneri ad eas recusandas, hoc autem quis vnquam aut dixit, aut fecit.

Tertia.

Tertio graue videtur esse illud onus cum sit difficile determinare, quid & quantum sustentationi congruæ sit necessarium. Imò sequeretur quod ij etiam qui habent Capellanas, aut pensiones beneficiorum tenentur similiter ad danda pauperibus quæ supra sustentationem congruam sunt residua.

Conclusio.
assumens.

Dicendum tamen tertio est, certum omnino esse, quod Clerici beneficiati totam portionem fructuum redundantem, tenentur dare pauperibus, vel expendere in pios vsus, peccare autè mortaliter si ad ditandos amicos aut consanguineos, vel in alios prophanos vsus infundant. Vt autem videas quàm hoc sit verum,

Primò ita censent vnanimiter Theologi omnes, & Canonistæ quos dabunt Vasques *opusculo de elemosina cap. 4. Molina disp. 146. Lessius cap. 4. dubit. 6. vt merito mireris Dianam parte 5. tract. de elemosina, resol. 27. Hurtadum sect. 7.* qui contra Doctorum omnium communem sensum soli ausi sunt dicere, quod huic obligationi satisfacit Clericus, si quartam partem, vel certe dimidium partis illius redundantis largiatur pauperibus, citantque Toletum, Molinam, Bannem, & Lorcam qui contrarium distinctè asserunt, vt rectè ostendit De Lugo §. 11.

Consensus
Doctorum

Secundò, sic imperat distinctè Concilium *sess. 25. cap. 1. de reformatione* vbi omnes beneficiatos alloquens nullo excepto etiam Cardinali, sic habet, omnino eis interdicit sancta Synodus, ne ex redditibus Ecclesiæ consanguineos, familiaresque suos augere studeant, citatque in eam rem Canones Apostolorum, de quibus statim dicam, & rationem affert, quia illæ res sunt Dei.

Tertio, Canones Ecclesiastici sic iniungunt. Primus est Canon Apostolorum 39. citatus à Concilio Tridentino, vbi dicitur quod non licet Episcopis ex Ecclesiæ bonis aliquid omnino contingere, aut parentibus propriis quæ Dei sunt condonare, quod si pauperes sunt, tanquam pauperibus subministret, nec eorum occasione Ecclesiæ negotia deprædetur. Secundus est *cap. quia tua fraternitas 12. quest. 1. vbi Sancti Gregorij verba sunt, omne quod superest necessitatibus, in causis piis & religiosis erogandum est.* Idem habetur *cap. decime 16. q. 1. vbi ait Augustinus decimas à Deo delegatas esse pauperibus, & qui eas non soluunt, tot homicidiorum reos esse quot pauperes fame pereunt: similiter cap. conuertimini ibidem asserit Hyeronimus puniri à Deo populos, quia Ecclesiastici pauperes priuant elemosinis.*

Canones
Ecclesiastici.

Quartò, multi sunt in eo argumento Patres, de quo nemo dixit vberius, nemo clarius quàm S. Bernardus verbi gratia *epist. 2. ad Fulconem, quidquid præter necessarium victum ac simplicem vestitum de altario retinet, rapina est, sacrilegium est.* *Epist. 42. ad Henricum Senonensem verum tu sacerdos Dei altissimi, cui ex his placere gestis, mundo an Deo: & in declamatione ad illud Euangelij: ecce nos reliquimus omnia res pauperum non pauperibus largiri par sacrilegij crimen esse dignoscitur, &c. de altario viuatur, non superbiatur, non luxurietur denique non ditetur.*

Patrum
authoritas.

Quintò, quamuis præcipua & primaria ratio sit Ecclesiæ præceptum, optima tamen & conuincens est ratio Concilij Tridentini quam tangunt etiam omnes Patres, quia scilicet illi redditus sunt res Dei, hoc est res Deo consecratæ, non minus ac sacra suppellex data Ecclesiis, Deo ipsi datæ ad Deum honorandum, & peccata expianda, unde illarum rerum talis natura est, vt sit turpissimum ad alios vsus illas quam ad sacros conuvertere, sicut esset turpe calicem aureum, lampadem argenteam datam Ecclesiæ diuendere ac expendere ad equorum pompam, ad conuiuiorum lasciuiam, ad ludorum vesaniam.

Ratio hæc

Ad primam Respondeo in iis omnibus quæ attuli solam iudicari obligationem Charitatis, non autem iustitiæ. Ecclesia enim quamuis in creatione beneficiorum plenum Clericis dominium attribuerit, potuit tamen illis præcipere vt partem redundantem erogarent in pauperes, alioqui valde improvidè tantam illis bonorum copiam permetteret.

Solutio
Primæ
dubitatio.

Ad secundam Respondeo magnum discrimen esse pauperum, & Clericorum, quia id Ecclesia pauperibus non præcipit, sicut imperat Clericis. Deinde non datur pauperi elemosina vt illa sit res sacra & in Dei vsus destinata, Clerico autem datur cum tali onore

Solutio
secundæ.

Denique

Denique modica quædam portio illorum bonorum pauperi aspergitur, in possessores beneficij tota effluit copia bonorum. Illos qui à Clericis consanguineis aut amicis huiusmodi accipiunt munera, & hereditates, si petant & sciant illa fuisse superflua congruæ sustentationi Clericorum, certum est gravissimè peccare, quia inducunt alium ad peccandum, dando id quod obligantur non dare nisi pauperi: sed non tenentur tamen ad restitutionem, quia ille Clericus non tenebatur nisi ex Charitate dare illa bona pauperi: Si autem non petant, multi censent illos adhuc peccare, Sanchez, Corduba, Nauarrus; alij negant illos peccare, quos refert & sequitur de Lugo, mihi sanè prior sententia videtur probabilis.

Solutio Ad tertiam Respondeo congruam sustentationem non debere nimis scrupulosè definiri, sunt autem in ea tres gradus, summus, medius, infimus: nemo autem peccat, nisi quando excedit summum, tenetur verò quilibet si amans est salutis, examinare quis ille sit, habità ratione personæ, loci, dignitatis, aliarumque circumstantiarum, & attendere ne Dei bona reddat prophana. In particulari autem quomodo debeat definiri congrua sustentatio tractant Nauarrus tract. citato de retribus, Azor lib. 6. cap. 10. quæst. 9. Filiucius in appendice Tractatus 41. cap. 7. quæst. 4. optima illa regula est si attendas ad alios qui timoratae sunt conscientia, habentque simile beneficium, & illis omnino te conformare.

Congrua sustentatio quomodo definienda. Primò ergo fateor esse probabile, quod stricta illa lex non eos obligat qui habent Capellam aut pensionem, quamvis contrarium non pauci teneant citati à Sanche, Vasque, De Lugo, sed pro certo tamen eos obligari qui habent beneficium in commendam, quia illi sicut beneficiario substituuntur in eius munere, ita & in onere. Similiter qui habet plura beneficia non potest ex singulis congruam assumere sustentationem, sed si ad eam vnius beneficij redditus sufficiat, expendi debent reliqua in pauperes.

Secundò, fateor quod nomine (pauperum) quibus faciendæ sunt ex his bonis Eleemosinæ, non ita tantum intelliguntur, qui non habent necessaria naturæ, sed etiam, qui non habent res ad statum necessarias iuxta conditionem personæ. Vnde sequitur quod beneficiatus largiri aliquando potest consanguineis ea quæ ad talem statum sunt necessaria, non quidem ut illos locupletet, sed tantum sustentet, quantum satis est ad vitandum pudorem. Addo etiam cum Nauarro & Sanche, posse paulo plus dari pauperibus consanguineis, quam alijs egenis, quia ordo Charitatis id exigit. Imò etiam assero cum Molina, Nauarro, & Sanche dari posse consanguineis ad eleuandum statum conuenienter ad dignitatem ipsius Clerici, verbi gratia Cardinalis suos consanguineos, ita potest iuuare, ut eorum status dignitatem Cardinalis non dedecet, & aliorum, eadem ratio est. Potest item ex redditu beneficij alere nepotes in studijs, & promouere ad doctoratū, si aliunde id non possint assequi. Denique affirmant Doctores, licita etiam esse munera modica in testimonium amoris, & gratitudinis, aliaque huiusmodi sine quibus inter amicos urbanè non viuunt, quò etiam pertinent modica conuiuia & decens hospitalitas, quæ omnia continentur in sustentatione congrua. De hac Clericorum obligatione; alia nonnulla dabunt Doctores quæ tamen ex principijs allatis, non est difficile colligere.

S. V.

Verum eiusdem rei duo possint esse Domini simul & in solidum.

Non queritur verum possint duo simul dominium habere inadæquatum, & partiale in rem eandem, ita ut neuter possit de illa disponere nisi dependenter à voluntate alterius, nam hoc est quotidianum: sed queritur, verum possint ambo simul habere plenum & solidum dominium, ratione cuius possit uterque sine alterius cuiusquam iniuria de illa secundum voluntatem disponere, vel permanenter per aliquod tempus, vel saltem in aliquo instanti, quo res donatur aut venditur, verum (inquam) donator & donatarius saltem pro instanti quo fit donatio sint domini simul rei donata.

Ratio dubitandi primò est, quia nemo potest eo instanti retinere dominium in quo illud transfert in alterum, sed in instanti donationis, donator transfert dominium rei donata in donatarium, ergo donator in eo instanti non seruat dominium. Deinde ille qui dat alteri librum, dicit ego abijcio dominium libri, sed illa propositio practica est & operatur de presenti id quod significat, ergo ille qui dat librum habet dominium libri, alioqui habet simul priuationem & formam. Denique ille qui dat libertatem seruo, non manet eo instanti dominus sui serui, alioqui ille vnus & idem qui liberatur esset simul seruus & liber, ligatus & solutus, quod implicat. Imò dominus serui faciat se seruum sui serui, tunc uterque in eodem instanti erit seruus & dominus.

Secundò, tunc homo non est dominus libri quando non potest licitè uti libro contra voluntatem alterius, sed in instanti donationis donator non potest uti libro contra voluntatem alterius, faceret enim iniuriam illi si vteretur, ergo non est dominus in eo instanti: Probatur maior, quia coniux qui eo instanti quo consentit in matrimonium peccaret cum altera, committeret adulterium contra iustitiam alteri debitam: & professus qui eo instanti quo emit tit professionem peccat contra castitatem, peccat contra votum, ergo donator in instanti donationis non potest licitè uti re illa quam donat. Deinde quo instanti causa conseruans desinit esse, desinit etiam esse effectus conseruatus, sed causa conseruans dominium est voluntas habendi dominium, ergo in instanti, quo dicitur nolo esse dominus, non habetur dominium.

Tertiò, si dominium libri pro vno instanti esse potest in eo qui dat, & in eo qui accipit, potest etiam esse pro tempore sequenti, quod tamen vulgò rejicitur, probatur sequela, quia contradictoria non magis esse possunt in vno instanti quam in tempore, sed idèò dominium esse non potest in duobus in tempore, quia includit contradictionem, ergo repugnat etiam pro vnico instanti, sicut dicitur priuationem & formam neque in tempore, neque in instanti esse posse simul.

Dico primò, esse prorsus impossibile, ut duo simul permanenter, & pro aliquo tempore diuisibili sint in solidum domini eiusdem rei. Ita fatentur omnes communiter & sic habetur ex lego si ut certo §. si duobus ff. commodati.

Ratio est, quia, si duo per aliquod tempus, rei eiusdem essent Domini, possent iuste habere voluntates repugnantes circa rem eandem, posset enim vnus dicere volo illam rem destruere, alter nolo destruere, ex quo sequeretur bellum ex vtraque parte iustum.

Sensu
questionisPrima
dubitatio

Secunda

Tertia

Conclusio

Probatio

iustum. Deinde dominium est facultas disponendi de re aliqua sine alterius iniuria, sed si Petrus dominus sit libri, non possum de illo disponere contra Petri voluntatem sine illius iniuria.

Secunda conclusio. Dico secundò, videtur probabilius quod transeunter, & in instanti quo res aliqua donatur, dominium est simul in eo qui donat, & in eo qui accipit.

Probatio. Ratio est, quia dominium solidum rei quæ donatur eo instanti reperitur in duobus, si est simul in accipiente & donante; est autem in accipiente ut omnes fatentur, qui enim accipit dominium habet id quod accipit, & effectus eodem instanti existit quo producit, cum produci sit accipere existentiam: quod verò sit in donante probatur, quia dominium est potestas utendi & disponendi de aliqua re sine alterius iniuria, sed qui dat aut vendit librum eo instanti habet talem facultatem, quia liberè donat, & posset illum retinere, vel etiam alteri donare aut vendere, sicut cum loquor, liberè loquor. Deinde tunc dominium existit quando elicit suum actum, sed in eo instanti quo donas librum, elicit actum dominij in talem librum, ergo eo instanti est dominium in talem librum. Denique nemo dat id quod non habet, sed das dominium in hoc instanti, ergo illud habes.

Prima instantia. Neque dicas primò, sufficere ut habueris dominium immediatè ante.

Sed contra, eo instanti quo donas mihi librum, ego possum illum dare alteri, non habui dominium antè; ergo illud habeo tunc quando dono. Imò si Deus diceret volo ut sis dominus libri usque ad illud instans, tunc eo instanti, non possem dare librum, ergo debeo esse dominus eo instanti quo dono.

Secunda instantia. Neque dicas secundò, ille qui destruit librum eo instanti non est dominus rei non existentis, & tamen elicit actum dominij. Similiter ille qui cedit dominio elicit actum dominij, & tamen eo instanti non habet dominium.

Respondeo posse aliquem esse dominum rei non existentis eo instanti quo facit illam non existere cum prius existeret. Cessio dominij significare duo potest.

Primò, non acceptionem dominij, quod mihi offertur, verbi gratia tu mihi librum donas quem ego non accepi, illa cessio non est actus dominij ut patet.

Secundò, cessio dominij significat donationem alteri factam, & tunc dominium eo instanti existit quo fit cessio dominij.

Solutio primæ dubitationis. Ad primam Respondeo certum esse quod translatio dominij non significat, quod idem numero dominium quod est in te, postea sit in me, quod est impossibile: significat ergo tantum, quod dominium existens in te producat in me aliud dominium in rem eandem, & eo modo transfertur dominium cum aliquid donatur, unde negatur illa maior, quo instanti transfertur dominium, non retinetur dominium pro eo instanti, quia non transfertur idem dominium quod habes sed alterum producit: illa propositio, ego tibi dono librum, non significat, ego abduco dominium libri pro isto instanti, sed pro sequentibus, implicat enim ut me prius dominio pro eo instanti quo elicio actum dominij. Neque implicat, ut aliquis pro eodem instanti servus sit & liber, modo tamen utrumque nomen explicetur positivè, non autem negativè, significat enim servus

Tom. I.

eum qui est iuris alieni, & liber eum, qui est sui iuris: quæ duo pro vno instanti esse possunt simul.

Neque hinc sequitur, quod eodem instanti possit homo esse servus peccati, & liber à peccato, quia in instanti iustificationis peccator non potest retinere vinculum illud peccati, sed solus Deus cuius propterea homo specialiter est servus ratione peccati, quod potest non dimittere.

Ad secundam Respondeo distinguendo minorem, in eo instanti quo dono librum non possum licitè illo uti antecederet & absolutè contra voluntatem donatarij concedo, non possum consequenter & ex suppositione nego: sed hoc ut patet, non sufficit ut non sim dominus. Fateor effectum definire illo eodem instanti, quo causa conservans definit. Verum causa conservans dominium, non est voluntas habendi dominium pro instanti quo datur alteri dominium, sed est voluntas dandi dominium pro tempore sequenti, cum enim dico do tibi dominium libri, non dico me nolle habere dominium libri in hoc instanti, sic enim dicerem me nolle habere potestatem dandi alteri librum, sed dico me nolle habere dominium libri pro tempore sequenti.

Ad tertiam Respondeo satis ostensum esse quomodo magis implicet ut duo sint domini permanentes, quam ut transeunter & in vno instanti sint domini; si enim essent domini permanentes possent habere voluntates oppositas, & daretur bellum utrinque iustum: si autem transeunter & vno instanti sint domini, tunc non possunt habere voluntates oppositas, quia donator qui vult, ut ego sim dominus libri, & ut ego de illo disponam ut voluero, non potest velle ut ego non utar eo libro: idè domini duo eiusdem rei non opponuntur contradictoriè pro illo instanti donationis, sed opponuntur pro sequentibus. Et hæc satis sint de questione ut vides subtiliori, quam utiliori.

§. VI.

Quarum rerum haberi possit dominium, et quibus modis illud acquiratur.

Nihil hîc difficile video, neque Theologico dignum examine, unde brevissimè totum hoc definio.

Statuendum enim primò est, quod iure naturæ potest quilibet homo rerum omnium externarum esse dominus, modò eas alter homo non occupaverit: *Omnia dedi vobis in escam, dominamini piscibus maris, &c.* Nullus tamen homo habet ex iure naturæ dominium in alterum, cum omnes eiusdem naturæ sint, ab eodem conditi parente in eundem finem. Sed iure tamen gentium & civili licitè potest aliquis effici servus alterius: *Servus vocatus es* (inquit Apostolus primæ ad Corinthios septimo,) *non sit tibi cura*, vitæ suæ vel alienæ nemo est dominus, neque membrorum suorum, sed sola nobis data est custodia: *Non est alius præter me* (inquit Deus capite trigésimo secundo Deuteronomi.) *ego occidam & ego vivere faciam*, quia scilicet, ut ratiocinatur optimè sanctus Thomas *quæstione sexagesima quarta, articulo quinto ad tertium*, id cuius homo est dominus debet esse aliquid de quo liberè homo iam existens, & liber

SSSs

possit

possit disponere in suum commodum, sed si res illa non sit ab homine ipso distincta, homo iam existens non poterit de illa disponere in suum commodum, ergo res illa cuius homo est dominus esse debet aliquid ab homine ipso distinctum, hominis autem vita non est aliquid ab homine distinctum, igitur homo non est vitæ suæ dominus, quæ haud dubiè fundamentum est potius omnis dominij. Denique non est dubium, quin famæ suæ ac honoris & bonorum spiritualium quilibet sit dominus, cum sit dominus actuum liberorum, per quos illa omnia consequitur, neque tamen illa potest prodigaliter effundere sicut nec alia bona, unde sapiens præcipit haberi curam de bono nomine.

Statuendum est secundò, diuisionem bonorum externorum, esse quidem in statu naturæ lapsæ licitam, *nonne manens tibi manebat, & venundatum erat in tua potestate*, inquit S. Petrus Anania alioqui nullum esset furtum, neque necessaria esset restitutio. Imò & necessaria esse ad tenendam pacem inter homines, & vitanda iurgia ob concupiscentias, & malitiam, atque ut notat Philosophus ad seruandam societatem communem hominum, & commercia; sed non esse tamen introductam iure naturali, quia in statu innocentiae fuisset communio bonorum, & in iis illa etiam reperitur, qui statum perfectionis amplexi sunt neque tamen verum est quod iure naturæ omnia sint communia, quasi verò natura præcipiat communitatem bonorum, sed tantum est verum, quod rerum natura nemini priuato rei ullius dominium applicuit, sicut neque verum est, quod rerum diuisio sit introducta iure naturæ, ita ut illam præceperit, quia ius naturæ non præcipit in particulari & immediatè illa omnia quæ ad tuendam hominum pacem sunt necessaria, sed satis est quod vniuersum, & mediatè illa suadeat, dictando scilicet esse conformè rationi ut ius gentium instituat illam diuisionem, quo pacto remotè ac generaliter dicuntur esse de iure naturæ quæcunque præcipiuntur iure positivo.

Statuendum est tertio, modos acquirendi dominium ab initio esse non potuisse, nisi vel occupationem, vel fortitionem, nunc autem illos etiam esse generaliter duos, occupationem eorum, quæ nullius sunt, & translationem dominij ab vno in alium. Ita fusè tradunt Molina, Lessius, & alij explicantes sigillatim modos quibus acquiritur dominium primò, quidem hominum eorum qui sunt mancipia, quod asserunt posse fieri quatuor modis, venditione, iure belli, natiuitate, iusta condemnatione.

Secundò, animalium tum ferorum, tum mansuetorum: tertio, eorum quæ sunt in terræ visceribus littore maris, thesaurorum præsertim, & eorum omnium quæ certum dominum non habent vel habentur pro derelictis. Denique illorum quorum dominium est penes communitatem, ut sunt pascua, syluæ cæduæ, &c. quæ omnia optima sunt, sed minuta, sola præscriptio aliquod examen requirit, de qua breuiter

Statuendum est quartò, præscriptionem rectè definiri, acquisitionem dominij, propter possessionem continuatam, tempore lege definito, quæ licita omnino est etiam in conscientia, modo tamen habeat condiciones omnes in iure requisitas.

Prima pars explicat definitionem, quia nimi-

rum (præscriptionis) nomine significatur exceptio qualibet aduersus actionem actionis, id est id quod defensor opponit ei à quo intentatur actio, ut ei respondeat, & ostendat actionem eius admittendam non esse ut cum dicit testes esse infames, iudicem minimè competentem, præscriptio est seu exceptio dilatoria: cum dicis te soluisse iam antea id quod petitur, exceptio est peremptoria. Sic igitur, quia possessio rei ad alterum pertinentis continuata per tempus lege definitum opponi potest ei qui actionem intentat ut rem suam recuperet & ita excluditur eius actio, rectè vocari potest præscriptio, siue vsu capio, quæ duo idem prorsus significant.

Secunda pars asserit huiusmodi præscriptionem etiam in foro conscientia licitam esse, quod video negatum esse à quibusdam Canonistis, sed immerito, quia leges humanæ, quæ præcipiunt, ut possessio alienorum bonorum facta per longum tempus cum certis conditionibus, faueat possessori, iustæ omnino sunt, sic enim expediebat fieri ad pacem tuendam inter ciues: potuit autem respublica ob causam adeò legitimam sic statuere, approbarique in iure Canonico: si autem præciperet ius civile ut seruare possem illud, quod seruare sine peccato, nequaquam possum, iniusta esset & perniciofa lex, statuta in perniciem animarum.

Tertia pars explicat condiciones ex lege requisitas, ut translatio illa dominij sit legitima; solent autem illæ quinque numerari, ut res sit præscriptibilis, ut verà sit possessio, ut bona fides, ut titulus probabilis, ut tempus legitimum.

Primò dixi, rem esse debere huiusmodi ut præscribi possit, quia nimirum multa sunt quæ nunquam de iure præscribi possunt, huiusmodi est libertas hominis; qui enim seruus initio non fuit, diuturnitate temporis quo seruauit non desinit esse liber, deinde res publico vsui addicta, forum, via publica, pons, &c. Deinde limites Episcopatum aut parochiarum, ea quæ debentur principi in recognitionem supremæ potestatis: ius decimarum non est præscriptibile per hominem laicum, locus religiosus, & alia in iure definita.

Secundò necesse est ut verè res illa possideatur, non modò naturaliter, eo modo quo possident, depositarius aut conductor, sed etiam ciuilitè, id est non solo corpore, sed etiam animo, quæ dicitur possessio ciuilis, cum vel animo solo vel corpore simul & animo res aliqua detinetur, hanc enim omnino requirunt iura, idèd nunquam possidere possunt sufficienter ad præscribendum, religiosus professus, si possideat suo nomine, conductor, depositarius, usufructuarius, tutor, curator, qui ut patet suo nomine non possident.

Tertio, requiritur bona fides possidentis, id est ut ille prudenter existimet rem illam, quam possidet esse suam, vel certè illam non esse alterius, mala verò fides cum existimas illam esse alterius, quam tu interim tamen seruas, tunc autem nullam esse posse præscriptionem fatentur omnes Doctores, & affirmant omnia iura, iuxta notissimam illam regulam iuris in 6. *possessor mala Fidei nullo tempore non Præscribit* approbatam ab Alexandro III. cap. *vigilanti*, Titulo de *præscriptionibus*.

Difficultas tamen est, utrum bona illa fides tollatur per dubium, vel per conscientiam erroneam! dubius eris, si con iudices certò vel probabiliter quod res illa sit tua: conscientiam habebis

hebit erroneam; iudices quod possidere non possent cum dubio. Respondent igitur communius Doctores, quod talis dubitatio impedit, ne possis inchoare possessionem, quia in dubio melior est conditio possidentis, & propter eandem causam impedit ne possis illam continuare. Conscientia erronea impedit præscriptionem ut colligitur ex lege si fur paragrapho primo D. de usu capionibus.

Quartò, requiritur etiam titulus probabiliter præsumptus, qui nimirum probabiliter existimetur esse validus, qualis est emptio ab eo quem nescis esse furem: verus videlicet titulus præscriptionem non exigit, sed sufficit titulus existimatus legitimus, sine quo non potest esse bona fides initio possessionis: est autem necesse, ut præsumptio veri tituli non oriatur ex ignorantia iuris indubitati, verbi gratia si putares esse licitum emere à fure, tunc enim quamvis ignorantia esset inuincibilis nulla tamen præscriptio est, ad quam est necesse ut oriatur ex ignorantia facti, verbi gratia si nescias furem esse illum qui vendit, tunc enim fructus quidem possunt præscribi, non autem res ipsa furto sublata. Porro ad res Ecclesiasticas non debet allegari titulus si possessio sit temporis immemorialis, in cæteris necesse est probari titulum quando possessio est minor triennali.

Quinta & potissima conditio est, continuatio possessionis per certum aliquod tempus non interruptum, si enim interrumpatur tempus tunc dormire dicitur præscriptio non cessare, quale autem tempus præscribant leges explicatur communiter à Doctoribus.

Primo enim ad præscribendas res mobiles sufficit haud dubiè possessio triennalis inter præsentem qui nimirum in eadem vrbe commorantur, quadriennalis autem inter absentes.

Secundò, ad præscribendas res immobiles Ecclesiæ Romanæ requiruntur anni centum: aliarum Ecclesiarum, anni triginta inter præsentem, inter absentes quadraginta.

Tertiò, ad præscribendas res immobiles priuatorum non vitiosas, id est nec furto, nec vi sublata, sufficit possessio decem annorum inter præsentem, viginti annorum inter absentes: si verò vitiosæ fuerint, & ad hæredes omnino ignaros transmissæ, requiritur possessio annorum triginta inter præsentem, quadraginta inter absentes. Quæ omnia sic vniuersim proposita plures habent limitationes, nam verbi gratia contra pupillum nunquam currit præscriptio: Contra minorem non currit nisi tricennalis: Contra principem non currit possessio nisi centenaria, circa ea quæ coronæ annexa sunt: Contra ciuitates annis quadraginta præscribitur: si verò vendita res esset, donata, vel per vltimam voluntatem relicta, præscribitur tantum annis centum. Valet autem hic etiam regula illa celeberrima cancellariæ de pacifica possessione beneficij per triennium, quod nimirum si non sis intrusus aut simoniacus, & possideris triennio toto beneficium, quod tamen ad alium pertineat tunc illud incipiat esse tuum, neque in eo molestari possis, ut docet Sanchez libro secundo, consiliorum capite primo, dubitat. vigesima, De Lugo disputation. septima, sectione septima.

Plura dicere parantem & ea persequi quæ de actibus partibusque, tum iustitiæ, tum aliarum virtutum moralium dicere proposueram initio

Tom. 2.

questionis huius, cursum tamen inhibere cogit excrefcens supra modum voluminis moles, & ea ut ibi monui, reijcere ad Philosophiam moralem, ubi plenius ex mente tum Philosophi, tum sancti Thomæ proponi poterunt, actus omnes iustitiæ tum commutatiuæ, tum distributiue, restitutio videlicet, contractus, iudicia, distributiones onerum & munerum publicorum. Deinde partes illius virtutis præsertim potestatiuæ, maximè verò religio reliquarum omnium præstantissima. Postea virtutes aliæ duæ morales, fortitudo, & temperantia, cum proprijs singularum muneribus, actibus, atque partibus, sed stylo philosophico, qui controuersias illas omnes morales ignorat spectantes ad casus potissimum conscientie, propter quas Theologia nunc casuum, ob malitiam nouorum dogmatistarum imperiti vulgi iudicio subest, & in muliercularum etiam circulis traducitur, & ridetur ut impia & prophana. Ego autem à iurigijs omnibus semper alienus lubens etiam ab omnibus illis abstineo controuersijs, & in sola hæc Theologia specularice veritatis, inimica vanitatis. Iamdiu autem est cum vocat me imò rapit ad se Christus Saluator verus bonorum omnium conditum magnes, trahit Maria Deipara cum illicijs omnibus gratiarum quibus est plena, rapiunt Sacramenta fontes Saluatoris & salutis, tria enim hæc sunt quæ accuratè tractantur in posteriori Tomo Scholasticæ nostræ Theologiæ ut in eo solo desinat & quiescat qui solus est initium & finis Christus Saluator.

Nunc perducto ad vmbilicum hoc primo volumine in quo sex tractatibus explicantur Deus, Angelus, homo, dignosciturque Deus secundum se, ut principium omnium effectuum, ut finis hominis vltimus & vera eius beatitudo superest ut breuem in summam redacta ea videat vniuersa, lector beneuolus, quæ singulis tractatibus disputantur.

Primus videlicet tractatus Deum vnum & Trinum exhibet cognoscendum, sex disputationibus, quibus explicatur Dei primum cognitio propria viatorum, quo ad existentiam, quidditatem, attributa, & modum quo cognoscitur ab illis in speculo & Anigmate.

Secundò cognitio Dei, propria comprehensorum, hoc est visio Dei, cuius traditur possibilitas & existentia principia effectiua, species impressa, lumen gloriæ, intellectus. Obiectum primum & secundarium, quidditas & proprietates.

Tertiò perfectio intellectus diuini id est infinita latitudo sapientiæ ac scientiæ Dei tum in genere, tum sigillatim, scientia possibilium, scientia eorum quæ absolute futura sunt, scientia conditionata, scientia practica, siue approbationis.

Quartò perfectio voluntatis diuinæ quoad obiectum, varios actus, deinde quoad proprietates præcipuas, quarum difficilima est libertas.

Quintò perfectio prouidentie, quæ generatim consideratur quoad existentiam, quidditatem, actus quos includit tum intellectus tum voluntatis, generales proprietates, & actus, quos elicit. Deinde sigillatim expenditur prouidentia erga electos & reprobos, id est prædestinationis, & reprobationis abyssus profundissima saltem ostenditur. Postremò mysterium diuinitatis in fastigijs id est abditissimum Trinitatis secretum probatur existere, declarantur ea quæ sunt de illius intrinseca quidditate, explicantur proprietates personarum singularum in particulari, ac demum illæ, quæ omnibus personis communes

SSSS 2 munes

munes sunt. Hæc sunt quæ de ineffabili & incomprehensibili balbutire potest muti hominis lingua, & cæca mens percipere.

Secundus tractatus de creaturis spiritualibus completis duplici disputatione scrutatur Angelorum perfectionem primo naturalem, quoad substantiam, intellectum, voluntatem, potentiam motricem tum immanentem tum transeuntem: deinde supernaturalem iuxta tria instantia quibus creati sunt in gratia, lapsi sunt, aut perseverarunt, coronam acceperunt meriti, vel penam peccati.

Tertius tractatus de homine propterea eleuato ad finem beatitudinis acquirendum per actus proprios, quatuor proponit principia humanorum illorum actuum, totidem disputationibus, primo principium finale, seu beatitudinem, de qua plenè agitur. Secundo principium directiuum, seu conscientiam, cuius propria ratio, variæ diuisiones, & obligationes exponuntur accuratè. Tertiò principium materiale ubi ratio voluntarij, & tota humana libertas probantur, & explicantur: Quartò principium formale seu moralitas secundum naturam suam vniuersim, deinde secundum varias species, causas, & munera locum habet.

Quartus de homine propterea deficit à beatitudine lapsus in peccatum per propriam malitiam, qua-

tuor item disputationibus vniuersam exponit naturam & proprietates peccati, deinde præcipuas diuisiones, postea causas tum internas homini tum externas, postremò effectus, quos inter nullus est difficilior peccato originali, cuius adeo inquiruntur, existentia, natura, causæ ac effectus.

Quintus tractatus de homine propterea erectus est à peccato per gratiam Christi Saluatoris tribus disputationibus totam persequitur materiam de gratia Christi, contra errores veterum & nouorum dogmatistarum. Prima est de vera quidditate, & varijs speciebus diuinæ gratiæ. Secunda de tribus illius mirabilibus attributis, necessitate, sufficientia, efficacia. Tertia de duobus eius effectibus præcipuis, iustificatione videlicet per gratiam sanctificantem, & merito bonorum operum.

Sextus tractat. de homine propterea præparatus est ad beatitudinè per virtutes Theologicas & morales amplissimam complectitur considerationem virtutum, quinque disputationibus quibus primò natura virtutum Theologicarum generatim proponitur, secundo Fides, Spes, Charitas plenissimè declarantur, postremò virtutum moralium supernaturalium in genere disputantur natura & proprietates, deinde prudentiâ & iustitiâ breuiter expositis, reliquæ virtutes, in moralem Philosophiam referuntur.

Coll. S. J. Paderb. 1664.

FINIS TOMI PRIMI.

INDEX